

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІНЖЕНЕРНИЙ ІНСТИТУТ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА МЕНЕДЖМЕНТУ**

Кафедра фінансів, банківської справи та страхування
(повна назва кафедри)

Кваліфікаційна робота

другий (магістерський)
(рівень вищої освіти)

на тему Розробка заходів з фінансово – економічної безпеки на промисловому підприємстві Полтавської області

Виконав: студент 2 курсу, групи ФБС - 18 - мд
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та
(код і назва спеціальності)

страхування»

Сизоненко В.І.

освітньої програми фінанси, банківська справа та
(код і назва освітньої програми)

страхування

спеціалізації _____

(код і назва спеціалізації)

(ініціали та прізвище)

Керівник професор кафедри фінансів, банківської
справи та страхування, проф., д.е.н. Метеленко Н.Г.
(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Рецензент доцент кафедри фінансів, банківської справи
та страхування, доцент, к.е.н. Яришко О.В.
(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Запоріжжя
2020

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІНЖЕНЕРНИЙ ІНСТИТУТ

Факультет економіки та менеджменту
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування
Рівень вищої освіти другий (магістерський)
Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
(код та назва)
Освітня програма Фінанси, банківська справа та страхування
(код та назва)
Спеціалізація _____
(код та назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри д.е.н., проф.
Метеленко Н.Г.
« ____ » _____ 20__ року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТОВІ

Сизоненко Владислав Ігорович

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи (проекту) Розробка заходів з фінансово-економічної безпеки на промисловому підприємстві Полтавської області

керівник роботи Метеленко Н.Г., д.е.н., проф.

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом ЗНУ від «10» вересня 2019 року № 1538-с

2. Строк подання студентом роботи Дата згідно графіку захисту

3. Вихідні дані до роботи Публічна фінансова звітність, що розглядається в роботі. Літературні джерела. Фахові періодичні видання

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

Теоретична частина. Теоретичні та методичні підходи до розробки заходів з фінансово-економічної безпеки на промисловому підприємстві

Аналітична частина. Ретроспективне дослідження фінансового стану промисловому підприємстві

Проектна частина. Розробка заходів з фінансово-економічної безпеки на промисловому підприємстві

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

Рис. 1.1. Об'єкти та процеси як складові елементи системи фінансової безпеки промислового підприємства (фінансові складові). Рис. 2.1. Динаміка вартості активів ПАТ БК «Букрос» впродовж 2002 – 2011 рр. Рис. 2.2. Динаміка вартості оборотних та необоротних активів ПАТ БК «Букрос» впродовж 2002 – 2011 рр. Рис. 2.3. Динаміка структури оборотних активів ПАТ БК «Букрос». Рис. 2.4. Динаміка коефіцієнтів ліквідності ПАТ БК «Букрос» впродовж 2002 – 2011 рр.

Рис. 2.5. Динаміка коефіцієнтів фінансової стійкості ПАТ БК «Букрос» впродовж 2002 – 2011 рр. Рис. 2.6. Динаміка показників рентабельності ПАТ БК «Букрос» у 2002 – 2011 рр. Рис. 2.7. Динаміка співвідношення необоротних та оборотних активів ПАТ БК «Букрос» впродовж 2012 – 2018 рр. Рис. 2.8. Динаміка коефіцієнтів ліквідності у 2012 – 2018 рр. Рис.3.1. Заходи з фінансово-економічної безпеки ПАТ БК «Букрос» в процедурі санації

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	<i>Метеленко Н.Г., професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування</i>	18.09	18.10
2	<i>Метеленко Н.Г., професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування</i>	18.10	19.11
3	<i>Метеленко Н.Г., професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування</i>	19.11	12.12

7. Дата видачі завдання 10.09.2019 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	<i>Дослідження теоретичних та методичних підходів до розробки заходів з фінансово-економічної безпеки на промисловому підприємстві</i>	25.09.2019	
2	<i>Огляд літературних джерел з питань фінансово-економічної безпеки</i>	01.10.2019	
3	<i>Збір даних та дослідження звітної документації підприємств ПАТ БК «БУКРОС»</i>	08.10.2019	
4	<i>Ретроспективне дослідження фінансового стану</i>	18.10.2019	
5	<i>Розробка заходів з фінансово-економічної безпеки ПАТ БК «БУКРОС»</i>	19.11.2019	

Студент _____
(підпис)

Сизоненко В.І.
(ініціали та прізвище)

Керівник роботи (проекту) _____
(підпис)

Метеленко Н.Г.
(ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____
(підпис)

Метеленко Н.Г.
(ініціали та прізвище)

АНОТАЦІЯ

Сизоненко В.І. Розробка заходів з фінансово-економічної безпеки на промисловому підприємстві Полтавської області.

Кваліфікаційна робота для здобуття ступеня вищої освіти магістра за спеціальністю 072 – Фінанси, банківська справа та страхування, науковий керівник Н.Г. Метеленко. Інженерний інститут ЗНУ. Факультет економіки та менеджменту, кафедра фінансів, банківської справи та страхування, 2020.

Обґрунтовано теоретичні та методичні підходи до розробки заходів з фінансово-економічної безпеки підприємства. Здійснено ретроспективне дослідження фінансового стану підприємства. Розроблено заходи з фінансово-економічної безпеки підприємства.

Ключові слова: **ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА, ПІДПРИЄМНИЦЬКІ РИЗИКИ, ЗАГРОЗИ, ЗБИТКИ.**

ABSTRACT

Sizonenko V.I. Development of financial and economic security measures at the industrial enterprise of Poltava region.

Qualifying final work obtaining a master's degree in higher education by specialty 072 – Finance, banking and insurance, scientific supervisor N.G. Metelenko. Engineering Institute ZNU, Faculty of Economics and Management, Department of Finance, Banking and Insurance. 2020.

The theoretical and methodical going is reasonable near development of events on financial-economic safety of enterprise. Retrospective research of the financial state of enterprise is carried out. Events are worked out on financial-economic safety of enterprise.

Keywords: **FINANCIAL-ECONOMIC SAFETY, ENTERPRISE RISK, THREATS, LOSSES.**

АННОТАЦИЯ

Сизоненко В.И. Разработка мероприятий по финансово-экономической безопасности на промышленном предприятии полтавской области.

Квалификационная выпускная работа на соискание степени высшего образования магистра по специальности 072 – Финансы, банковское дело и страхование, научный руководитель Н.Г. Метеленко. Инженерный институт ЗНУ. Факультет экономики и менеджмента, кафедра финансов, банковского дела и страхования, 2020.

Обоснованы теоретические и методические подходы к разработке мероприятий по финансово-экономической безопасности предприятия. Осуществлено ретроспективное исследование финансового состояния предприятия. Разработаны мероприятия по финансово-экономической безопасности предприятия.

Ключевые слова: ФИНАНСОВО-ЭКОНОМИЧЕСКАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ, ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКИЕ РИСКИ, УГРОЗЫ, УБЫТКИ.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО РОЗРОБКИ ЗАХОДІВ З ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ НА ПРОМИСЛОВОМУ ПІДПРИЄМСТВІ.....	12
1.1. Обґрунтування теоретичних основ організації фінансово- економічної безпеки на промисловому підприємстві	12
1.2. Методика оцінювання фінансового стану підприємства як передумова розробки заходів з фінансово-економічної безпеки	28
1.3. Функціонування та перспективи нафтогазової промисловості України.....	45
Висновки до розділу 1	56
РОЗДІЛ 2 РЕТРОСПЕКТИВНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПАТ БК «БУКРОС»	59
2.1. Організаційно – економічна характеристика підприємства ПАТ БК «БУКРОС».....	59
2.2. Дослідження фінансового стану ПАТ БК «Букрос» в періоді 2002 – 2011 рр.	63
2.3. Дослідження фінансового стану ПАТ БК «Букрос» в періоді 2012 – 2018 рр.	82
Висновки до розділу 2	96
РОЗДІЛ 3 РОЗРОБКА ЗАХОДІВ З ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПАТ БК «БУКРОС»	98
3.1. Економічне обґрунтування дій керівництва з доведення ПАТ БК «Букрос» до банкрутства	98
3.2. Економіко-правові заходи з фінансово-економічної безпеки ПАТ БК «Букрос» в процедурі санації	111
Висновки до розділу 3	120
ВИСНОВКИ	124
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	132
ДОДАТКИ	139

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сучасна наука і практика потребують подальших наукових розробок теоретико – методичного та прикладного характеру стосовно обґрунтування механізму моніторингу фінансової підсистеми системи економічної безпеки промислового підприємства. Зростаюча значущість вирішення сформульованого наукового завдання для промислових підприємств зумовлена необхідністю забезпечення ефективності системи економічної безпеки національної економіки України.

Умови ринкової економіки, в яких здійснюють свою діяльність суб'єкти господарювання різних організаційно-правових форм, в значній мірі невизначені і непередбачувані, й вимагають від підприємства, як відкритої системи, що функціонує у нестабільному і складному зовнішньому середовищі, швидкої адаптації до умов їх існування та пошуку шляхів досягнення поставленої мети. Основні проблеми, які постають при формуванні теоретичних засад економічної безпеки підприємства, логічно формувати за такими ознаками: гострі (невідкладні проблемні питання, які потребують термінового вирішення та перегляду); суттєві (актуальні проблемні питання, які виникають при розгляді основних аспектів економічної безпеки, але не суттєво впливають на формування системи безпеки); перспективні (складні проблемні питання, які обов'язково мають враховуватись в майбутньому та потребують інноваційних управлінських рішень).

Економічна безпека підприємства сьогодні є однією з найважливіших умов для забезпечення нормального функціонування і розвитку всієї сфери підприємництва, особливо стратегічно важливих для держави підприємств промисловості. Досягнення економічної безпеки промислових підприємств в умовах ринкових трансформацій дасть змогу закріпити незалежність держави, зберегти та розширити ринки збуту, оптимізувати експортно-імпорتنний потенціал країни, що у сукупності сприятиме зміцненню

економічної стабільності, зростанню прибутковості господарської діяльності промислових підприємств і формуванню оновлених підходів до мінімізації фінансових ризиків та нейтралізації загроз бізнесу.

Як вже було зазначено, функціональною складовою економічної безпеки є фінансова складова, яка на думку більшості науковців вважається провідною і вирішальною як в системі економічної безпеки держави, так і в системі економічної безпеки окремого суб'єкта господарювання. Грунтуючись на системному підході, фінансову складову економічної безпеки підприємства розглянемо як систему, яка складається з упорядкованих певним чином складових.

Використання системного підходу у даному випадку обумовлено тим, що він цілком адекватно виконує функції інтегративного характеру, особливо там, де не працюють такі звичайні засоби наукового пошуку, як спостереження або експеримент і дає змогу знайти зв'язок об'єктів і процесів, на перший погляд, не пов'язаних один з одним. Також, системний підхід передбачає дослідження якомога більшої кількості зв'язків між елементами системи та об'єктами зовнішнього середовища для виявлення та аналізу найістотніших з них.

Управління фінансовою безпекою промислового підприємства доцільно розглядати в розрізі об'єктів фінансової безпеки з таких точок зору:

- адміністрування процесів (цілеспрямований вплив посадових осіб і фахівців, наділених відповідними повноваженнями, на загальну економічну систему підприємства, його внутрішнє та безпосереднє зовнішнє середовище з метою досягнення стратегічної цілі бізнесу та захисту пріоритетних інтересів власників);
- функціонування об'єктів (безперервний процес виконання певних функцій, що охоплюють організацію, планування, аналіз, мотивацію і контроль у напрямку досягнення фінансової стійкості та ринкової стабільності підприємства, захисту його пріоритетних інтересів);

- управління системою (система принципів і методів розробки та реалізації управлінських рішень, спрямованих на забезпечення економічної безпеки підприємства в цілому).

Ефективність системи фінансової безпеки забезпечується реалізацією таких принципів: системність; інтегрованість із загальною системою економічної безпеки; орієнтація на стратегічні цілі фінансової розвитку промислового підприємства; комплексний характер формування управлінських рішень; динамізм управління складовими фінансової безпеки; адекватність реагування на загрози господарській діяльності.

Система аналітичного оцінювання фінансово-економічної безпеки включає критерії, які систематизовано в методиках економічного та фінансового аналізу. За допомогою цих критеріїв здійснюється оцінка фінансового стану підприємства, оцінюється ймовірність банкрутства і т.д.

З огляду на вищевикладене вважаємо, що тема магістерського дослідження є актуальною та своєчасною.

Об'єкт дослідження магістерської роботи – виробниче підприємство Полтавської області з будівництва нафтових і газових свердловин ПАТ БК «БУКРОС».

Мета магістерської роботи – розробка заходів з фінансово-економічної безпеки на промисловому підприємстві, що перебуває в процедурі банкрутства.

Для досягнення зазначеної мети в магістерській роботі **вирішено наступні завдання:**

- досліджено теоретичні підходи до організації фінансово-економічної безпеки підприємства;
- досліджено методику оцінювання фінансового стану підприємства з позиції фінансово-економічної безпеки;
- досліджено особливості функціонування та перспективи нафтогазової промисловості України;

- здійснено ретроспективний аналіз фінансового стану ПАТ БК «Букрос» за період 2002 – 2018 рр.;
- систематизовано ознаки фінансово-економічної безпеки ПАТ БК «Букрос»;
- розроблено заходи з фінансово-економічної безпеки ПАТ БК «Букрос».

В магістерській роботі використано такі загальнонаукові і спеціальні методи дослідження: діалектичний і спостережень, критичного та порівняльного аналізу і синтезу, системного підходу, інтегрального оцінювання, прогнозування на базі аналізу темпових показників, дискримінантний аналіз.

Наукова новизна одержаних результатів магістерського дослідження полягає у наступному:

- *удосконалено* науково-практичний підхід до економічного обґрунтування протиправних дій керівництва ПАТ БК «Букрос» щодо доведення підприємства до банкрутства, який, на відміну від існуючих, враховує властивості оточуючого середовища підприємства та економічне підґрунтя функціонування підприємства;
- *набули подальшого розвитку* практичні основи здійснення процедури санації, які, на відміну від існуючих, враховують систему заходів фінансово-економічної безпеки підприємства стратегічної нафтогазової галузі України та спрямовані на відновлення платоспроможності боржника шляхом пошуку вітчизняного інвестора та здійснення державного контролю за реалізацією процесу санації.

Інформаційною базою магістерської роботи є методичні та наукові праці з теми дослідження, фінансова звітність підприємства, нормативні та законодавчі акти України, статистична інформація.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що результати магістерського дослідження пройшли апробацію на Міжнародній

науково-практичній конференції «Вплив цифрової освіти на розвиток людського капіталу» (м. Запоріжжя).

Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, додатків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи 141 стор. Робота містить 10 рисунків, 13 таблиць. Список використаних джерел включає 76 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО РОЗРОБКИ ЗАХОДІВ З ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ НА ПРОМИСЛОВОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

1.1. Обґрунтування теоретичних основ організації фінансово-економічної безпеки на промисловому підприємстві

Сучасна наука і практика потребують подальших наукових розробок теоретико – методичного та прикладного характеру стосовно обґрунтування механізму моніторингу фінансової підсистеми системи економічної безпеки промислового підприємства. Зростаюча значущість вирішення сформульованого наукового завдання для промислових підприємств зумовлена необхідністю забезпечення ефективності системи економічної безпеки національної економіки України. Серед вітчизняних науковців вагомий внесок у розвиток теорії і практики фінансово – економічної безпеки зроблено такими вченими, як Б.М. Андрушків, О.І. Барановський, З.С. Варналій, О.Д. Василик, Я.А. Жаліло, М.П. Войнаренко, В.М. Нижник, Т.О. Власюк, Т.Г. Васильців, Г.П. Ситник, В.І. Мунтіян, Б.В. Губський, В.О. Ареф'єв, В.М. Михайленко, О.В. Ареф'єва, І.О. Бланк та ін.

Зусиллями цих вчених розроблено та запропоновано економічні, організаційно – правові та інституційні основи побудови системи економічної безпеки підприємства, досліджено та обґрунтовано зв'язок політики економічної безпеки держави та підприємств, стану банківської системи та підприємств реального сектору економіки. Вітчизняні науковці достатньо глибоко дослідили загрози економічній безпеці, методи визначення рівня економічної безпеки, розробили підходи до державного регулювання економічної безпеки підприємств тощо. Проте сьогодні система економічної безпеки промислових підприємств потребує нових підходів до формування її складових, зокрема фінансової складової, що забезпечує цілісність системи з точки зору можливості ефективного функціонування в

нових економічних умовах, які характеризуються змінами форм взаємодії підприємств промисловості з банківською системою, податковою системою; змінами в державній політиці, які ускладнюють механізм взаємодії з підприємницькими структурами тощо.

Умови ринкової економіки, в яких здійснюють свою діяльність суб'єкти господарювання різних організаційно-правових форм, в значній мірі невизначені і непередбачувані, й вимагають від підприємства, як відкритої системи, що функціонує у нестабільному і складному зовнішньому середовищі, швидкої адаптації до умов їх існування та пошуку шляхів досягнення поставленої мети. Основні проблеми, які постають при формуванні теоретичних засад економічної безпеки підприємства, логічно формувати за такими ознаками: гострі (невідкладні проблемні питання, які потребують термінового вирішення та перегляду); суттєві (актуальні проблемні питання, які виникають при розгляді основних аспектів економічної безпеки, але не суттєво впливають на формування системи безпеки); перспективні (складні проблемні питання, які обов'язково мають враховуватись в майбутньому та потребують інноваційних управлінських рішень).

Аналіз праці О.В. Ареф'євої, В.М. Михайленко [1, с. 38-39] та інших вітчизняних вчених-економістів дозволяє виділити три аспекти розгляду сутності економічної безпеки, а саме:

– це стан підприємства, який забезпечує йому здатність протидіяти несприятливим зовнішнім впливам, стан захищеності підприємств від збитків, які умовно можна розділити на кілька видів: випадкові та навмисні; спрямовані проти власності; такі, що перешкоджають економічній діяльності; управлінські; інформаційні; структурно-функціональні; кредитно-фінансові; техніко-технологічні; товарно-розподільчі; екологічні; такі, що спричиняються персоналом фірми; адміністративні та кримінальні; іміджеві;

– це комплекс профілактичних заходів, спрямованих на запобігання небезпек, включаючи системний аналіз сильних та слабких сторін підприємства, управління ризиками (виявлення, оцінювання та

нейтралізація), впровадження системи попереджувальних заходів по визначених зонах небезпек;

– це система управління сферами діяльності, спрямована на виведення підприємства з зони дії небезпеки, у тому числі проведення реструктуризації суб'єкта господарювання в цілому або окремих напрямів діяльності.

Економічна безпека підприємства сьогодні є однією з найважливіших умов для забезпечення нормального функціонування і розвитку всієї сфери підприємництва, особливо стратегічно важливих для держави підприємств промисловості. Досягнення економічної безпеки промислових підприємств в умовах ринкових трансформацій дасть змогу закріпити незалежність держави, зберегти та розширити ринки збуту, оптимізувати експортно-імпорتنний потенціал країни, що у сукупності сприятиме зміцненню економічної стабільності, зростанню прибутковості господарської діяльності промислових підприємств і формуванню оновлених підходів до мінімізації фінансових ризиків та нейтралізації загроз бізнесу.

За переконливими твердженнями науковців [2 – 8], об'єктами безпеки підприємства виступає все те, на що спрямовані зусилля щодо забезпечення безпеки, або ж те, що потребує захисту. Тобто головною метою реалізації заходів із забезпечення економічної безпеки промислового підприємства є гарантування його стабільного та максимально ефективного функціонування, а завданнями такої роботи є досягнення стратегічної мети функціонування підприємства; забезпечення ефективного використання сукупного потенціалу підприємства; запобігання руйнівному впливу зовнішнього середовища; зміцнення фінансової, ринкової стійкості; забезпечення поточної та перспективної платоспроможності; охорона комерційної таємниці та інформації; досягнення безпеки персоналу підприємства, майна і капіталу; захист матеріальних і фінансових цінностей, навколишнього середовища. Зрозуміло, що для досягнення мети забезпечення економічної безпеки промислового підприємства, необхідно вирішувати комплекс завдань, який включає: виявлення реальних та прогнозування потенційних небезпек і загроз; знаходження способів запобігання їм, послаблення або ліквідація

наслідків їх дії; пошук сил та засобів для організації безпеки підприємства; організація взаємодії з правоохоронними і контролюючими органами з метою запобігання та припинення правопорушень, спрямованих проти інтересів підприємства; створення власної служби безпеки підприємства, що відповідає за виявлення небезпек та загроз.

Серед загроз процесу організації економічної безпеки С. Ілляшенко [9, с. 20-21] виділяє такі: економічні, технічні, інформаційні, майнові, правові, екологічні. Існує поширена думка щодо класифікаційних ознак загроз, а саме за місцем виникнення, джерелом загрози, ступенем небезпеки, можливістю здійснення, напрямком дії, масштабом здійснення, характером здійснення, сферою та тривалістю дії.

Загрози відображають зовнішні та внутрішні умови, в яких веде свою діяльність промислове підприємство, а також взаємозв'язки підприємства з навколишнім середовищем. Загроза фінансовій безпеці підприємства кількісно може визначатись як величина збитку або як інший інтегральний показник, що характеризує зниження фінансового потенціалу підприємства. Небезпеки та загрози, які впливають на фінансову безпеку більшість науковців поділяють на зовнішні (що не залежать від діяльності підприємства) та внутрішні (що безпосередньо залежать від діяльності підприємства), а також на ті, що вже існують і можливі.

І.П. Мойсеєнко та О.М. Марченко [10] вважають, що фінансова складова є визначальною у системі економічної безпеки підприємства, а між економічною та фінансовою діяльністю суб'єкта господарювання є тісна взаємозалежність. Автори наводять приклади стосовно того, що деякі категорії, з одного боку, є економічними за своєю суттю, а з іншого боку – фінансовими. З ними погоджується Т.Г. Васильців [11], зазначаючи, що наявність фінансів є невід'ємною частиною функціонування підприємства, оскільки забезпечує процес виробничої, господарської діяльності, виступають одночасно причиною та наслідком його функціонування. Центральне місце фінансової безпеки у системі економічної безпеки підприємства пояснюють тим, що рівень фінансової безпеки будь – якого

підприємства визначає його можливості забезпечувати інші складові його економічної безпеки. І навпаки, зміни в будь – якій сфері підприємства в кінцевому результаті відображаються у його фінансові безпеці [10].

Узагальнюючи думки провідних науковців, що досліджують проблеми економічної безпеки, ми можемо констатувати, що у якості об'єктів фінансової безпеки промислового підприємства, на нашу думку, доцільно розглядати види підприємницької діяльності:

- виробнича діяльність (техніко – технологічна та конструкторсько – технологічна безпека);
- комерційна діяльність (ринкова та матеріально – забезпечувальна безпека);
- фінансова діяльність (ресурсна безпека за таким видами ресурсів: фінансові ресурси, матеріальні ресурси у вигляді майнових цінностей, нематеріальні ресурси у вигляді нематеріальних активів, трудові ресурси, інформаційні ресурси);
- перспективна діяльність (інноваційно – інвестиційна безпека);
- управлінська діяльність (безпека стійкого економічного зростання та розвитку підприємства).

Важливим елементом як фінансової безпеки є сукупність загроз та небезпек, яким підлягає суб'єкт підприємництва. Щодо виокремлення різновидів загроз та небезпек, їх актуальності на даний період часу існує досить велика кількість думок дослідників. Наприклад, до сукупності внутрішніх загроз відносять глобальне наростання нестійкості світової фінансової системи; стрімкий розвиток процесів глобалізації та транснаціоналізації фінансово-економічної діяльності; інтернаціоналізація світового ринку капіталів, кредитів, страхових та перестрахових послуг; надмірна залежність національних кредитних, страхових галузей від іноземного капіталу; високий ступінь концентрацій фінансових ресурсів на міжнародних фінансах.

В.В. Храпкіна до сукупності внутрішніх загроз зараховує [12, с. 360] обумовлені чи випадкові помилки менеджменту підприємства у сфері управління його фінансами, пов'язані з вибором стратегії, управлінням та оптимізацією активів та пасивів, тобто переважно суб'єктивну складову загроз.

До зовнішніх загроз відносять [13, с. 28]: взаємопроникнення внутрішньої і зовнішньої політик держав і корпорацій; високий ступінь мобілізації елементів фінансових ринків на базі новітніх інформаційних технологій; автономність субдержавних об'єктів; урізноманітнення і динамізм фінансових інструментів; поширення норм незаконної конкуренції, корупції; дефіцит технологічних досягнень на фінансовому ринку. Інакше перелік зовнішніх загроз включає [12, с. 360]: викуп емітованих підприємством паперів конкуруючими фірмами; існування у підприємства значних фінансових зобов'язань; нерозвинутість ринків капіталу та їх інфраструктури; кризу грошової та фінансово-кредитної систем; нестабільність економіки; недосконалість механізмів формування економічної політики держави.

Систематизація загроз фінансовій безпеці за запропонованими видами підприємницької діяльності надає змогу запропонувати таке їх групування.

До внутрішніх загроз фінансовій безпеці підприємства необхідно віднести в сфері управлінської та фінансової діяльності: неефективна фінансова стратегія, неефективна структура активів, надмірна частка позикового капіталу, висока частка короткострокових джерел залучення позикового капіталу, перевищення допустимих меж фінансових ризиків; низька якість кадрів, дефіцит і висока плинність кадрів, втрата провідних працівників; незадовільний стан організаційної структури управління, стилю та засобів управління, несвоєчасність прийняти управлінських рішень; недостатність власного капіталу, недостатня мобільність капіталу, неможливість доступу до кредитних ресурсів, збитковість діяльності; високий рівень кредитних ставок; жорсткі умови надання кредитів; неналежний розвиток окремих банківських послуг.

До внутрішніх загроз в сфері перспективної діяльності доцільно віднести: довготривалість освоєння інвестиційних ресурсів, суттєве перевитрачання інвестиційних ресурсів, недосягнення запланованих обсягів прибутку за здійсненими інвестиційними проектами, неефективно сформований фондовий портфель.

До внутрішніх загроз у виробничій сфері доцільно віднести: незадовільний стан і якість використання основних фондів, матеріально-сировинних і паливно-енергетичних ресурсів, велика матеріаломісткість виробництва, високий рівень матеріальних втрат, застаріла технологія виробництва.

До внутрішніх загроз у комерційній діяльності – неефективна закупівельна діяльність, неефективний маркетинг, високий розмір страхових і сезонних запасів, неефективна логістика закупівель та збуту, недостатньо диверсифікований асортимент продукції, неможливість територіальної диверсифікації діяльності, втрату ринків збуту продукції; жорстку цінову та нецінову конкуренцію; необґрунтованість товарної, цінової, збутової, комунікаційної політик.

Таким чином, фінансова безпека не оцінюється лише кількісним вимірюванням показників, що характеризують фінансовий стан, економічний рівень розвитку підприємства тощо. Індикаторами оцінювання та вимірювання фінансової безпеки є як кількісні, так і якісні показники, що характеризують ефективність фінансової, інноваційно – інвестиційної (перспективної), виробничої, управлінської та комерційної діяльності. Вчасна ідентифікація небезпек і загроз фінансовій безпеці підприємства дає змогу адаптуватися до постійної зміни умов середовища та успішно функціонувати в умовах конкуренції. Наявність значної кількості загроз вимагає розробки заходів щодо забезпечення фінансової безпеки підприємства, які полягають у виявленні та аналізі зовнішніх і внутрішніх загроз, а також оцінці наслідків їхнього впливу на фінансово-господарську діяльність підприємства та розробці системи превентивних управлінських рішень щодо усунення та мінімізації фінансових та ринкових ризиків. Одними з найважливіших

елементів механізму забезпечення фінансової безпеки є моніторинг і прогнозування факторів, що визначають загрози фінансової безпеки. Моніторинг як оперативна інформаційно – аналітична система спостережень має велике значення в сучасних умовах кризової економіки України.

Як вже було зазначено, функціональною складовою економічної безпеки є фінансова складова, яка на думку більшості науковців вважається провідною і вирішальною як в системі економічної безпеки держави, так і в системі економічної безпеки окремого суб'єкта господарювання. Ґрунтуючись на системному підході, фінансову складову економічної безпеки підприємства розглянемо як систему, яка складається з упорядкованих певним чином складових.

Використання системного підходу у даному випадку обумовлено тим, що він цілком адекватно виконує функції інтегративного характеру, особливо там, де не працюють такі звичайні засоби наукового пошуку, як спостереження або експеримент і дає змогу знайти зв'язок об'єктів і процесів, на перший погляд, не пов'язаних один з одним. Також, системний підхід передбачає дослідження якомога більшої кількості зв'язків між елементами системи та об'єктами зовнішнього середовища для виявлення та аналізу найістотніших з них. Однією з основних проблем застосування системного підходу до дослідження фінансової складової економічної безпеки підприємства є правильна ідентифікація системи, виявлення усіх істотних її елементів та встановлення всієї сукупності зв'язків між ними. В основі розробки такої системи фінансової безпеки підприємства, як основного складника економічної безпеки, повинна бути концепція, яка враховує такі аспекти:

- промислове підприємство є системою, яка включає різні, пов'язані між собою складові, які з метою забезпечення належного ступеня захисту від можливих негативних впливів та загроз необхідно розглядати комплексно;

- зміст та структура системи фінансової безпеки залежать від специфіки та характеру діяльності, потенціалу підприємства, ринків, на яких працює підприємство, існуючого менеджменту, менталітету власників;
- система фінансової безпеки підприємства повинна бути з одного боку невід’ємною складовою системи економічної безпеки, а з іншого боку – незалежною від суміжних систем управління даного підприємства (мати відносну автономію в прийнятті управлінських рішень).

Грунтуючись на деталізації внутрішніх загроз і ризиків господарської діяльності промислового підприємства, нами запропоновано один із варіантів структуризації об’єктів та процесів як складових елементів системи фінансової безпеки, які перебувають у взаємозв’язку та взаємообумовленості (рис. 1.1).

Об’єктами фінансової безпеки (складовими) виступають функціональні види діяльності підприємства, які зв’язані між собою через оборот фінансових ресурсів у напрямку досягнення цілей підприємства.

Управління фінансовою безпекою промислового підприємства доцільно розглядати в розрізі об’єктів фінансової безпеки з таких точок зору:

- адміністрування процесів (цілеспрямований вплив посадових осіб і фахівців, наділених відповідними повноваженнями, на загальну економічну систему підприємства, його внутрішнє та безпосереднє зовнішнє середовище з метою досягнення стратегічної цілі бізнесу та захисту пріоритетних інтересів власників);
- функціонування об’єктів (безперервний процес виконання певних функцій, що охоплюють організацію, планування, аналіз, мотивацію і контроль у напрямку досягнення фінансової стійкості та ринкової стабільності підприємства, захисту його пріоритетних інтересів);
- управління системою (система принципів і методів розробки та реалізації управлінських рішень, спрямованих на забезпечення економічної безпеки підприємства в цілому).

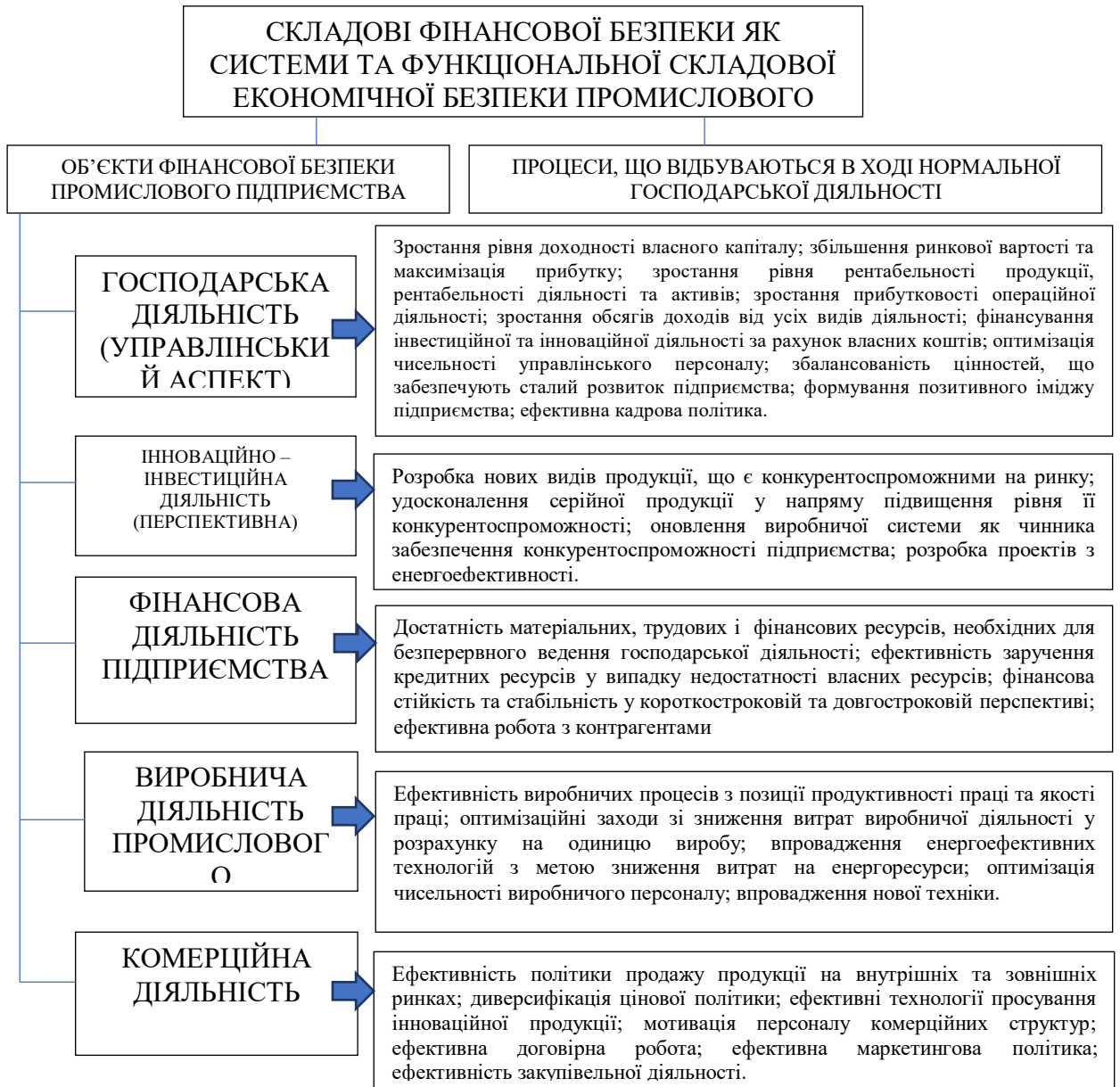

Рис. 1.1. Об'єкти та процеси як складові елементи системи фінансової безпеки промислового підприємства (фінансові складові)

Ефективність системи фінансової безпеки забезпечується реалізацією таких принципів: системність; інтегрованість із загальною системою економічної безпеки; орієнтація на стратегічні цілі фінансової розвитку промислового підприємства; комплексний характер формування

управлінських рішень; динамізм управління складовими фінансової безпеки; адекватність реагування на загрози господарській діяльності.

Об'єкти фінансової безпеки, які представлені у вигляді функціональних видів діяльності, знаходяться у тісному взаємозв'язку саме відповідно до принципу інтегрованості із загальною системою економічної безпеки.

Зупинимось більш детально на обґрунтуванні взаємозв'язку процесів, що відбуваються в кожному з об'єктів фінансової безпеки, та їх впливу на інші об'єкти та процеси системи фінансової безпеки. Так, зростання рівня доходності власного капіталу є результатом ефективно інноваційно – інвестиційної діяльності тому, що промислові підприємства працюють в умовах ринкової конкуренції та об'єктивно вимушені удосконалювати якісні характеристики продукції для підтримання рівня конкурентоспроможності та виходити на ринок з інноваційними видами продукції для посилення своїх ринкових позицій. Ефективна інноваційно – інвестиційна діяльність з одного боку дозволяє досягти більш високого рівня конкурентоспроможності, а з іншого боку – свідчить про ефективну фінансово – господарську діяльність. Ефективне управління власними та позиковими коштами, прийняття виважених фінансових рішень, здатність передбачити та мінімізувати фінансові ризики – все це завдання фінансового менеджменту, ефективність якого також забезпечує зростання рівня доходності власного капіталу. Ефективне управління фінансово – господарською діяльністю це інтегрований результат ефективно операційної, фінансової та інвестиційної діяльності. Виробнича діяльність охоплює більш вузький перелік функцій, однак від ефективності виробничої діяльності залежить ефективність операційної діяльності (для виробничого підприємства), яка є основним видом діяльності та від неї підприємство отримує до 95% доходів. На рівні виробничої діяльності вирішуються, наприклад, питання завантаження виробничих потужностей, що є суміжними з комерційною діяльністю (портфель замовлень, закупівельна діяльність), фінансово – кредитною діяльністю (достатність фінансових ресурсів, своєчасність розрахунків з контрагентами за всі види ресурсів), фінансово – господарською діяльністю в

штатному режимі (своєчасність розрахунків з персоналом, мотивація персоналу, збереження майна, збалансованість ресурсів у часі). Ефективність комерційної діяльності віддзеркалюється на доходах підприємства, на його платоспроможності та фінансовій стійкості, тобто комерційна діяльність як об'єкт фінансової безпеки знаходиться у взаємозв'язку із інноваційно – інвестиційною діяльністю (інноваційна продукція – об'єкти продажу та джерела доходу), із фінансово – кредитною діяльністю (своєчасність отримання доходів згідно договорів купівлі-продажу надає змогу планувати рух грошових коштів та підтримувати короткострокову платоспроможність; договірні терміни повернення грошових коштів за відвантажену продукцію – умова своєчасного залучення грошових коштів у господарський оборот підприємства та мінімізації залучення кредитних ресурсів, що є платними та знижують рентабельність власного капіталу.

Аналіз існуючих методичних підходів [2 – 11] щодо оцінювання ефективності системи фінансової безпеки промислового підприємства дозволив умовно об'єднати їх у такі основні групи: критеріальний підхід; підхід оцінки стану фінансової складової діяльності підприємства; підхід, заснований на прогнозуванні банкрутства; програмно-цільовий підхід; функціональний підхід; системний підхід; підхід на основі використання економіко-математичних методів та моделей; підхід на основі використання методу експертних оцінок; інші. Значна кількість вищенаведених методичних підходів не означає їх оригінальності і значних відмінностей, однак для проведення аналізу кожне підприємство, може виходячи зі своєї специфіки використовувати їх в цілому, або окремі показники, які є актуальними в період оцінки.

Так, *критеріальний або індикаторний підхід* оцінювання ефективності системи фінансової безпеки науковці звужують до підбору загального переліку критеріїв визначення ефективності функціонування об'єкту, його складових. Одночасно пропонуються специфічні критерії, які більш детально враховують особливості функціонування об'єкту фінансової безпеки, відповідають особливостям виду діяльності (внутрішні умови) чи

враховують зовнішні умови функціонування. Спрямування дії цього підходу – специфікація і концентрація на аналітико – оцінному призначенні з подальшою метою формування системи моніторингу. Перевагами критеріального підходу є, зокрема, можливість кількісного вимірювання ефективності дій, але у мінливому середовищі функціонування системи фінансової безпеки критерії вимірювання потребують постійного моніторингу з метою адекватності застосування в змінених умовах. Несвоєчасне реагування на зміну актуальності критеріїв негативно впливатиме на адекватність результатів оцінювання ефективності системи фінансової безпеки.

Програмно – цільовий підхід використовують зазвичай в частині виконання окремих програм та функцій системи фінансової безпеки промислового підприємства. Досягнення системою фінансової безпеки певних результатів здійснюється за допомогою реалізації цільових програм. Цільова програма – документ директивного характеру, де міститься комплекс економічних, виробничих, організаційних завдань, які пов’язані між собою термінами виконання, ресурсами та відповідальними виконавцями. Тобто цільова програма розкриває етапи, порядок, механізм управління процесом послідовного досягнення цілі. Актуальними такі програми є у функціональній сфері інноваційно – інвестиційної діяльності, де потрібно прискорення впровадження нових технологій, створення нових видів продукції, що потребує цільового розподілу ресурсів (людських, матеріальних, фінансових) та створення робочих груп для здійснення, наприклад, «мозкового штурму». Цільова програма це плановий документ, в якому знаходять своє відображення сукупність дослідницьких, технічних, організаційно – економічних і виробничих робіт, що відбуваються в кожному структурному підрозділі, та спрямовані на досягнення головної мети. Тому цей підхід буде більш ефективно використаний у випадку ефективної структури управління, яка має відповідальних керівників, здатних не тільки організувати командну роботу, а і нести персональну відповідальність за результати.

Системний та процесний підходи є найбільш часто використовуваними як методичні підходи управління будь – якою системою. Системний підхід концентрується перш за все на цілісному сприйнятті фінансової безпеки як системи, врахуванні більшості можливих взаємовпливів всіх її складових. Процесний підхід є більш динамічним, полягає у визначенні особливостей перебігу процесів в системі фінансової безпеки та впливу на ці процеси. Процесний або процесно – орієнтований підхід веде до спрощення багаторівневих ієрархічних організаційних структур. За рахунок скорочення ієрархічних рівнів організаційної структури процесний підхід дозволяє спростити обмін інформацією між різними підрозділами. Перехід до процесного підходу дозволяє усунути відособленість підрозділів і посадових осіб, розглядати будь – який функціональний вид діяльності не в статиці, а в динаміці, коли діяльність у системі має постійно поліпшуватися на основі відповідних вимірювань і аналізу, акцентувати увагу менеджменту на взаємодії підрозділів і посадових осіб, що дає можливість усувати “нічийні поля”, тобто ділянки діяльності, що випадають з–під впливу системи управління [14]. До основних переваг процесного підходу слід віднести такі: мінімізація функцій, що контролюються; оптимізація централізованого та децентралізованого підходів; відповідальність за процес в цілому; більш висока контрольованість ресурсів; оптимізація часу на виконання тих чи інших функцій; врахування поточних змін в діяльності; скорочення обсягу витрат за рахунок виключення дублювання функцій. Процесний підхід передбачає чітку формалізацію функцій, що складають певні процеси.

Як системний, так і процесний підходи не завжди в змозі забезпечити врахування можливих наслідків процесів, що відбуваються у функціональних сферах діяльності промислового підприємства, що змушує використання цих підходів до критеріального та програмно – цільового.

Функціональний підхід довгий час вважався єдиним для ефективної організації операційної та управлінської діяльності для саме виробничих підприємств. Особливість функціонального підходу полягає в його комплексності. Насправді, розглядаючи систему з боку функцій і

відволікаючись від її внутрішнього змісту, який, як правило, винятково різнорідний щодо складу і природи процесів, що відбуваються, ми в цілому охоплюємо цю різноманітність в її підсумковому вияві – поводженні системи. Функція функціонального підходу, що розглядається як безперервна серія взаємопов'язаних управлінських дій, які становлять основу організації процесу управління, полягає в тому, що, забезпечуючи високу продуктивність праці, він стимулював здобуття кар'єрного зросту, ускладнював процеси управління, збільшував споживання матеріальних ресурсів, покращував координацію робіт. У класичній функціональній ієрархії керівники прагнуть до збільшення чисельності своїх підлеглих та збільшення бюджету свого підрозділу, що призводить до зростання невиробничих витрат, зниження якості продукції. До переваг функціонального підходу слід віднести ефективність роботи підрозділів; гарна взаємозамінність в підрозділах, що підвищує якість роботи і ефективність результатів; швидка реакція на зміни умов господарювання.

Ретельне дослідження переваг та недоліків вищевказаних методів дає змогу запропонувати у якості методичного підходу до оцінювання ефективності системи фінансової безпеки комплексне сумісне використання таких підходів: критеріального, процесно – орієнтованого та функціонального.

Оскільки фінансова безпека за своєю сутністю є системним об'єктом дослідження, то описати її можна тільки за допомогою сукупності критеріїв. Під критерієм (др.- грец. ксйфЮсйпн – властивість розрізнення, засіб судження, здатність судження, спосіб виміру) зазвичай розуміють ознаку, правило прийняття рішення за результатами оцінки якої-небудь ознаки на відповідність висунутим вимогам. Оскільки стан фінансової безпеки для суб'єкта підприємництва – це цілий спектр станів, то такі критерії можуть змінюватись у певних межах і будуть відповідати стану безпеки. В таких умовах критерії сприймаються як індикатори, тобто кількісні характеристики

стану фінансової діяльності, відібрані для характеристики стану фінансової безпеки підприємства [15, с. 176].

До системи оцінки рівня фінансової безпеки включають: сукупність послідовних взаємопов'язаних між собою блоків, етапів діяльності, систематизованих і пристосованих до цих завдань методик, методів, моделей, що дають можливість виявити, оцінити і зменшити рівень господарського ризику до прийняттого рівня з мінімальними витратами корпоративних ресурсів [16, с. 78]. При цьому велика кількість дослідників пропонують досить широку варіацію груп показників, які характеризують рівень фінансової безпеки як у комплексі, виступаючи свого роду індикаторами рівня фінансової безпеки, так інтегровано, формуючи синтетичну характеристику рівня фінансової безпеки. Так, наприклад, О. Г. Блажевич [17, с. 27] пропонує включити до сукупності показників, які використовуються при розрахунку інтегрального показника рівня фінансової безпеки наступні: показники майнового стану (коефіцієнт постійності активів, коефіцієнт зносу основних засобів, коефіцієнт мобільності активів); показники ліквідності (коефіцієнт поточної ліквідності, коефіцієнт швидкої ліквідності, коефіцієнт абсолютної ліквідності); показники фінансової незалежності (коефіцієнт концентрації власного капіталу, коефіцієнт фінансової стійкості); показники ділової активності (оборотність коштів в розрахунках, оборотність запасів, оборотність кредиторської заборгованості у днях, оборотність власного капіталу, оборотність мобільних активів, оборотність сукупного капіталу); показники ефективності діяльності (рентабельність сукупного капіталу, рентабельність власного капіталу, рентабельність основних засобів, валова рентабельність реалізованої продукції, чиста рентабельність реалізованої продукції).

Таким чином, система аналітичного оцінювання фінансово-економічної безпеки включає критерії, які систематизовано в методиках економічного та фінансового аналізу. За допомогою цих критеріїв здійснюється оцінка фінансового стану підприємства, оцінюється ймовірність банкрутства і т.д. [21 – 26].

1.2. Методика оцінювання фінансового стану підприємства як передумова розробки заходів з фінансово-економічної безпеки

Ефективне управління фінансовим станом підприємства забезпечується реалізацією таких принципів [21, с. 223].

1. Інтегрування із загальною системою управління підприємством. Даний вид управління тісно взаємодіє з іншими видами функціонального менеджменту (виробничим менеджментом, інноваційним менеджментом, менеджментом персоналу), оскільки прийняте управлінське рішення в будь-якій сфері діяльності підприємства впливає на формування грошових потоків і фінансові результати.

2. Комплексний характер формування управлінських рішень. Управління фінансовим станом підприємства є комплексною системою управління, яка забезпечує розробку взаємозалежних управлінських рішень, кожне з яких вносить свою частку в загальну результативність фінансової діяльності підприємства.

3. Плановість і системність у розробленні управлінських рішень – це планування матеріальних і фінансових ресурсів з метою забезпечення їх збалансованості, системність у розробці стратегії і тактики управління фінансовим станом підприємства.

4. Високий динамізм фінансового управління, який враховує зміни факторів зовнішнього середовища, ресурсного потенціалу, форм організації фінансової та виробничої діяльності, фінансового стану підприємства, кон'юнктури фінансового ринку.

5. Варіативність підходів до розроблення окремих управлінських рішень полягає у прогнозуванні варіантів фінансового розвитку підприємства, пошуку та обґрунтуванні альтернативних фінансових рішень.

6. Орієнтованість на стратегічні цілі розвитку підприємства — це орієнтація на стратегію довгострокового розвитку підприємства, досягнення стратегічної мети, забезпечення стабільного економічного розвитку в перспективі.

Питання розробки методики аналізу фінансового стану підприємств розглядалися в працях зарубіжних науковців і практиків, зокрема М.І. Баканова, І.Т. Балабанова, О.М. Волкової, А.І. Ковальова, В.В. Ковальова, М.Н. Крейніної, Р.С. Сайфуліна, Г.В. Савицької, М.О. Федотової, А.Д. Шеремета; Л. Бернстайна, А. Гропелі, Е. Нікбахта, Е. Хелферта та ін. Вагомий внесок у розробку методичних засад оцінки фінансового стану за вітчизняним досвідом внесли вчені-економісти О.І. Барановський, А.І. Даниленко, І.В. Зятковський, В.М. Івахненко, Л.А. Лахтіонова, О.Г. Мендрул, В.О. Мец, О.В. Павловська, В.М. Суторміна, О.О. Терещенко, М.Г. Чумаченко, А.В. Чупіс та ін. [20 – 30, 35 – 45, 47, 48, 50 – 55].

Вітчизняні нормативні документи з питань оцінки фінансового стану підприємств мають ряд недоліків при їх застосуванні в аналітичній практиці. Так, Методики проведення аналізу фінансово-господарського стану та інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств, затверджені Агентством з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій, окремі методичні рекомендації НБУ та ДФС України визначають порядок обчислення показників на основі форм річної звітності, що склалися підприємствами до впровадження Положень (стандартів) бухгалтерського обліку. При цьому обчислені значення показників порівнюються із критичними, які визначалися на основі закордонної статистики і не є адаптованими до сучасних вітчизняних умов господарювання. Не визначено умов застосування підприємствами різних видів економічної діяльності Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації, затвердженого Міністерством фінансів та Фондом державного майна України.

Багато суперечностей стосовно порядку розрахунку та трактування отриманих значень показників ознак поточної платоспроможності,

коефіцієнтів забезпечення власними засобами та Бівера містять в собі Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства, що затверджені Міністерством економіки [49]. Спроби застосування вітчизняними аналітиками в практичній діяльності закордонних моделей оцінки фінансового стану корпорацій без врахування вітчизняних умов господарювання, нормативних актів з питань оцінювання фінансового стану підприємствами різних галузей економіки без врахування особливостей здійснення фінансово-господарської діяльності, а також діючих в Україні нормативних документів, що містять значну кількість недоліків, можуть призвести до прийняття фінансовими менеджерами та представниками контролюючих органів помилкових управлінських рішень.

Але не дивлячись на це, думки вітчизняних науковців співпадають щодо більшості показників оцінки фінансового стану, які адаптовані ними до правил складання фінансової звітності, що є основним джерелом аналізу фінансового стану, фінансових результатів, власного капіталу, руху грошових коштів.

Традиційна практика аналізу фінансового стану підприємства опрацювала певні прийоми й методи його здійснення. Можна назвати шість основних прийомів аналізу [66, с.27]:

1) горизонтальний (часовий) аналіз – порівняння кожної позиції звітності з попереднім періодом;

2) вертикальний (структурний) аналіз – визначення структури фінансових показників з оцінкою впливу різних факторів на кінцевий результат;

3) трендовий аналіз – порівняння кожної позиції звітності з рядом попередніх періодів та визначення тренду, тобто основної тенденції динаміки показників, очищеної від впливу індивідуальних особливостей окремих періодів (за допомогою тренду здійснюється екстраполяція найважливіших

фінансових показників на перспективний період, тобто перспективний прогнозний аналіз фінансового стану);

4) аналіз відносних показників (коефіцієнтів) – розрахунок відношень між окремими позиціями звіту або позиціями різних форм звітності, визначення взаємозв'язків показників;

5) порівняльний аналіз – внутрішньогосподарський аналіз зведених показників звітності за окремими показниками самого підприємства та його дочірніх підприємств (філій), а також міжгосподарський аналіз показників даної фірми порівняно з показниками конкурентів або із середньогалузевими та середніми показниками.

6) факторний аналіз – визначення впливу окремих факторів (причин) на результативний показник детермінованих (розділених у часі) або стохастичних (що не мають певного порядку) прийомів дослідження. При цьому факторний аналіз може бути як прямим (власне аналіз), коли результативний показник розділяють на окремі складові, так і зворотним (синтез), коли його окремі елементи з'єднують у загальний результативний показник.

В економічній теорії та практиці існують різні класифікації методів економічного аналізу взагалі та фінансового аналізу [60, 65, 66].

Перший рівень класифікації виокремлює неформалізовані та формалізовані методи аналізу [66, с.36]. Неформалізовані методи аналізу ґрунтуються на описуванні аналітичних процедур на логічному рівні, а не на жорстких аналітичних взаємозв'язках та залежностях. До неформалізованих належать такі методи: експертних оцінок і сценаріїв, психологічні, морфологічні, порівняльні, побудови системи показників, побудови системи аналітичних таблиць. Ці методи характеризуються певним суб'єктивізмом, оскільки в них велике значення мають інтуїція, досвід та знання аналітика.

До формалізованих методів фінансового аналізу належать ті, в основу яких покладено жорстко формалізовані аналітичні залежності, тобто методи: ланцюгових підстановок; арифметичних різниць; балансовий; виокремлення

ізолюваного впливу факторів; відсоткових чисел; диференційний; логарифмічний; інтегральний; простих і складних відсотків; дисконтування.

У процесі фінансового аналізу широко застосовуються і традиційні методи економічної статистики (середніх та відносних величин, групування, графічний, індексний, елементарні методи обробки рядів динаміки), а також математико-статистичні методи (кореляційний аналіз, дисперсійний аналіз, факторний аналіз, метод головних компонентів) [66, с.39].

Використання видів, прийомів та методів аналізу для конкретних цілей вивчення фінансового стану підприємства в сукупності становить методологію та методику аналізу.

Фінансовий аналіз здійснюється за допомогою різних моделей, які дають змогу структурувати та ідентифікувати взаємозв'язки між основними показниками. Існують три основні типи моделей, які застосовуються в процесі аналізу фінансового стану підприємства: описові, предикативні та нормативні [66, с.87].

Описові моделі є основними. До них належать: побудова системи звітних балансів; подання фінансової звітності у різних аналітичних розрізах; вертикальний та горизонтальний аналіз звітності; система аналітичних коефіцієнтів; аналітичні записки до звітності. Описові моделі засновані на використанні інформації з бухгалтерської звітності.

Предикативні моделі – це моделі передбачувального, прогностичного характеру. Вони використовуються для прогнозування доходів та прибутків підприємства, його майбутнього фінансового стану. Найбільш поширені з них: розрахунки точки критичного обсягу продажу, побудова прогностичних фінансових звітів, моделі динамічного аналізу (жорстко детерміновані факторні та регресивні моделі).

Нормативні моделі – це моделі, які уможливають порівняння фактичних результатів діяльності підприємства із нормативними (розрахованими на підставі нормативу). Ці моделі використовуються, як правило, у внутрішньому фінансовому аналізі, їхня суть полягає у встановленні нормативів на кожну статтю витрат стосовно технологічних

процесів, видів виробів та у розгляді і з'ясуванні причин відхилень фактичних даних від цих нормативів.

Аналіз літературних джерел [36 – 43] свідчить про те, що вітчизняна та закордонна практика застосовує до аналізу деякі агреговані фінансові показники (ліквідності, фінансової стійкості, ділової активності, рентабельності, майнового стану), створені об'єднанням фінансових коефіцієнтів у деякі групи з метою надання аналізу фінансового стану за певними напрямками. Фінансовий стан підприємства аналізують за такими групами показників:

- показники оцінки майнового стану та джерел їх фінансування;
- показники оцінки прибутковості та рентабельності;
- показники ліквідності та платоспроможності;
- показники фінансової стійкості та стабільності підприємства;
- показники оцінки ділової активності і руху грошових коштів підприємства;
- показники оцінки акціонерного капіталу.

Оцінка майнового стану підприємства дає змогу визначити абсолютні й відносні зміни статей балансу за визначений період, відслідкувати тенденції їхньої зміни та визначити структуру фінансових ресурсів підприємства.

Для оцінки майнового стану доцільно розрахувати такі показники (коефіцієнти), які характеризують виробничий потенціал підприємства: коефіцієнт зносу основних засобів, коефіцієнт оновлення основних засобів та коефіцієнт вибуття основних засобів.

Коефіцієнт зносу основних засобів характеризує стан та ступінь зносу основних засобів і розраховується як відношення суми зносу основних засобів до їхньої первісної вартості.

Коефіцієнт оновлення основних засобів показує, яку частину від наявних на кінець звітного періоду становлять нові основні засоби, і розраховується як відношення первісної вартості основних засобів, що

надійшли за звітний період, до первісної вартості основних засобів, наявних на балансі підприємства на кінець звітного періоду.

Коефіцієнт вибуття основних засобів показує, яка частина основних засобів вибула за звітний період, та розраховується як відношення первісної вартості основних засобів, що вибули за звітний період, до первісної вартості основних засобів, наявних на балансі підприємства на початок звітного періоду. За результатами аналізу робиться висновок щодо абсолютної величини та структури балансу, динаміки зміни вартості активів підприємства, окремих статей балансу підприємства порівняно з попередніми періодами, зазначивши позитивні та негативні тенденції таких змін. Особливу увагу слід приділити наявності та структурі простроченої заборгованості підприємства.

Аналіз фінансових результатів діяльності підприємства передбачає дослідження динаміки та структури фінансових результатів його діяльності, дозволяє визначити фактори, що вплинули на формування величини чистого прибутку (збитку) підприємства. За результатами аналізу робиться висновок щодо прибутковості або збитковості діяльності підприємства, тенденцій зміни фінансових результатів діяльності підприємства порівняно з попередніми періодами, основних факторів, що вплинули на формування кінцевих результатів господарської діяльності підприємства.

Аналіз ліквідності підприємства здійснюється за даними балансу та дозволяє визначити спроможність підприємства сплачувати свої поточні зобов'язання. Важливим етапом аналізу ліквідності є аналіз ліквідності балансу, в процесі якого здійснюється групування активів за ступенем ліквідності, а пасивів – за терміном погашення зобов'язань (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Аналіз ліквідності балансу підприємства [41, с. 102]

Позначення	Назва групи	Формула розрахунку
Активи підприємства		
A1	Найбільш ліквідні активи	$A1=A1160+A1165$

A2	Активи, що швидко реалізуються	$A2=A1103+A1104+A1120+A1125+A1130+A1135+A1140+A1145+A1155$
A3	Активи, що повільно реалізуються	$A3=A1101+A1102+A1110+A1170+A1190$
A4	Активи, що важко реалізуються	$A4=A1095$
Пасиви підприємства		
П1	Найбільш строкові зобов'язання	$П1=П1615$
П2	Короткострокові пасиви	$П2=П1695+П1700+П1800-П1615$
П3	Довгострокові пасиви	$П3=П1595$
П4	Постійні пасиви	$П4=П1495$
Умови абсолютної ліквідності балансу підприємства		
$A1 > П1; A2 > П2; A3 > П3; A4 < П4.$		

Аналіз ліквідності підприємства здійснюється шляхом розрахунку таких показників (коефіцієнтів): коефіцієнта покриття, коефіцієнта швидкої ліквідності, коефіцієнта абсолютної ліквідності та чистого оборотного капіталу. Коефіцієнт покриття розраховується як відношення оборотних активів до поточних зобов'язань підприємства та показує достатність ресурсів підприємства, які можуть бути використані для погашення його поточних зобов'язань. Коефіцієнт швидкої ліквідності розраховується як відношення найбільш ліквідних оборотних засобів (грошових засобів та їх еквівалентів, поточних фінансових інвестицій та дебіторської заборгованості) до поточних зобов'язань підприємства. Він відображає платіжні можливості підприємства щодо сплати поточних зобов'язань за умови своєчасного проведення розрахунків з дебіторами. Коефіцієнт абсолютної ліквідності обчислюється як відношення грошових засобів та їхніх еквівалентів і поточних фінансових інвестицій до поточних зобов'язань. Коефіцієнт абсолютної ліквідності показує, яка частина боргів підприємства може бути сплачена негайно.

Чистий оборотний капітал розраховується як різниця між оборотними активами підприємства та його поточними зобов'язаннями. Його наявність та величина свідчать про спроможність підприємства сплачувати свої поточні зобов'язання та розширювати подальшу діяльність.

Важливим етапом аналізу фінансової стійкості є аналіз абсолютних показників фінансової стійкості (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Типи фінансової стійкості підприємства [41, с. 323]

Показники	Тип фінансової стійкості			
	Абсолютна фінансова стійкість	Нормальна фінансова стійкість	Нестійке фінансове положення	Кризове фінансове становище
$\pm \Phi_{\text{Вок}} = K_{\text{Вок}} - 3$	$\Phi^{\text{Вок}} \geq 0$	$\Phi^{\text{Вок}} < 0$	$\Phi^{\text{Вок}} < 0$	$\Phi^{\text{Вок}} < 0$
$\pm \Phi_{\text{Вдз}} = K_{\text{Вдз}} - 3$	$\Phi^{\text{Вдз}} \geq 0$	$\Phi^{\text{Вдз}} \geq 0$	$\Phi^{\text{Вдз}} < 0$	$\Phi^{\text{Вдз}} < 0$
$\pm \Phi_{\text{Здз}} = K_{\text{Здз}} - 3$	$\Phi^{\text{Здз}} \geq 0$	$\Phi^{\text{Здз}} \geq 0$	$\Phi^{\text{Здз}} \geq 0$	$\Phi^{\text{Здз}} < 0$

Аналіз платоспроможності (фінансової стійкості) підприємства здійснюється за даними балансу підприємства, характеризує структуру джерел фінансування ресурсів підприємства, ступінь фінансової стійкості і незалежності підприємства від зовнішніх джерел фінансування діяльності.

Аналіз платоспроможності (фінансової стійкості) підприємства здійснюється шляхом розрахунку таких показників (коефіцієнтів): коефіцієнта платоспроможності (автономії), коефіцієнта фінансування, коефіцієнта забезпеченості власними оборотними засобами та коефіцієнта маневреності власного капіталу.

Коефіцієнт платоспроможності (автономії) розраховується як відношення власного капіталу підприємства до підсумку балансу підприємства і показує питому вагу власного капіталу в загальній сумі засобів, авансованих у його діяльність.

Коефіцієнт фінансування розраховується як співвідношення залучених та власних засобів і характеризує залежність підприємства від залучених засобів.

Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами розраховується як відношення величини чистого оборотного капіталу до

величини оборотних активів підприємства і показує забезпеченість підприємства власними оборотними засобами.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу показує, яка частина власного капіталу використовується для фінансування поточної діяльності, тобто вкладена в оборотні засоби, а яка – капіталізована. Коефіцієнт маневреності власного капіталу розраховується як відношення чистого оборотного капіталу до власного капіталу.

Аналіз ділової активності дозволяє проаналізувати ефективність основної діяльності підприємства, що характеризується швидкістю обертання фінансових ресурсів підприємства.

Коефіцієнт оборотності активів обчислюється як відношення чистої виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) до середньої величини підсумку балансу підприємства і характеризує ефективність використання підприємством усіх наявних ресурсів, незалежно від джерел їхнього залучення.

Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості розраховується як відношення чистої виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) до середньорічної величини дебіторської заборгованості і показує швидкість обертання дебіторської заборгованості підприємства за період, що аналізується, розширення або зниження комерційного кредиту, що надається підприємством.

Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості розраховується як відношення чистої виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) до середньорічної величини кредиторської заборгованості і показує швидкість обертання кредиторської заборгованості підприємства за період, що аналізується, розширення або зниження комерційного кредиту, що надається підприємству.

Строк погашення дебіторської та кредиторської заборгованостей розраховується як відношення тривалості звітної періоду до коефіцієнта оборотності дебіторської або кредиторської заборгованості і показує середній

період погашення дебіторської або кредиторської заборгованостей підприємства.

Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів розраховується як відношення собівартості реалізованої продукції до середньорічної вартості матеріальних запасів і характеризує швидкість реалізації товарно-матеріальних запасів підприємства.

Коефіцієнт оборотності основних засобів (фондовіддача) розраховується як відношення чистої виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) до середньорічної вартості основних засобів. Він показує ефективність використання основних засобів підприємства.

Коефіцієнт оборотності власного капіталу розраховується як відношення чистої виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) до середньорічної величини власного капіталу підприємства і показує ефективність використання власного капіталу підприємства.

Аналіз рентабельності підприємства дозволяє визначити ефективність вкладення коштів у підприємство та раціональність їхнього використання. Аналіз рентабельності підприємства здійснюється шляхом розрахунку таких показників (коефіцієнтів): коефіцієнта рентабельності активів, коефіцієнта рентабельності власного капіталу, коефіцієнта рентабельності діяльності та коефіцієнта рентабельності продукції.

Коефіцієнт рентабельності активів розраховується як відношення чистого прибутку підприємства до середньорічної вартості активів і характеризує ефективність використання активів підприємства.

Коефіцієнт рентабельності власного капіталу розраховується як відношення чистого прибутку підприємства до середньорічної вартості власного капіталу і характеризує ефективність вкладення коштів до даного підприємства.

Коефіцієнт рентабельності діяльності розраховується як відношення чистого прибутку підприємства до чистої виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) і характеризує ефективність господарської діяльності підприємства.

Коефіцієнт рентабельності продукції розраховується як відношення прибутку від реалізації продукції (робіт, послуг) до витрат на її виробництво та збут і характеризує прибутковість господарської діяльності підприємства від основної діяльності.

Систему показників оцінки фінансового стану підприємства за методикою А.М. Поддєрьогіна подано в таблиці 1.2. На нашу думку запропонована автором система показників оцінювання фінансового стану підприємства є найбільш повною та дозволяє комплексно підійти до питання розкриття ознак банкрутства, які свідчать про втрату фінансово-економічної безпеки

На підставі узагальнення результатів аналізу фінансового стану підприємства готується висновок, який містить у собі загальну оцінку фінансового стану підприємства на останню звітну дату і динаміки його зміни та рекомендації щодо доцільності прийняття рішення.

Таблиця 1.3

Основні показники оцінки фінансового стану підприємства за методикою А.М. Поддєрьогіна [26, с.107]

№ з/п	Назва показників	Порядок обчислення показників	Нормативне (рекомендоване) значення показників
1	2	3	4
I. Показники оцінки майнового стану			
1.1.	Вартість господарських засобів, які є у розпорядженні підприємства	Валюта нетто активу бухгалтерського балансу	
1.2.	Питома вага активної частини основних засобів у загальній їх вартості	Вартість активної частини основних засобів/Вартість основних засобів підприємства	
1.3.	Коефіцієнт зносу основних засобів	Сума зносу основних фондів/Первинна вартість основних засобів	
1.4.	Коефіцієнт придатності основних засобів	Залишкова вартість основних засобів /Первинна вартість основних засобів	
1.5.	Коефіцієнт оновлення основних засобів	Балансова вартість придбаних у звітному періоді основних засобів /Вартість основних засобів на кінець звітного періоду	
1.6.	Коефіцієнт вибуття основних засобів	Балансова вартість вибулих у звітному періоді основних засобів/ Балансова вартість основних засобів на початок звітного періоду	
1. Показники рентабельності та прибутковості			
2.1.	Рентабельність продажу	(Прибуток від продажу продукції, товарів, робіт, послуг /Чистий дохід від продажу продукції, товарів, робіт, послуг) x 100	
2.2.	Рентабельність продукції	(Прибуток від продажу продукції, товарів, робіт, послуг / Собівартість реалізованої продукції, товарів, робіт, послуг) x 100	
2.3.	Рентабельність операційної діяльності	(Прибуток від операційної діяльності /(Собівартість реалізованої продукції + операційні витрати))x 100	
2.4.	Рентабельність власного капіталу	(Чистий прибуток /Середня величина власного капіталу) x 100	
2.5.	Рентабельність активів підприємства	(Прибуток після сплати податків і дивідендів на привілейовані акції/ (Усього активи – нематеріальні активи)) x 100	
2.6.	Прибутковість інвестицій у фірму	Прибуток від звичайної діяльності після оподаткування/Сума інвестицій у фірму	
2.7.	Головний показник прибутковості	Прибуток від звичайної діяльності до оподаткування/ (Всього активи – Нематеріальні активи)	

Продовження табл. 1.3

1	2	3	4
3. Показники ліквідності та платоспроможності			
3.1.	Величина власних обігових коштів (функціонуючий капітал)	Поточні активи – (Поточні зобов’язання + Доходи майбутніх періодів) або (Власний капітал + Забезпечення наступних витрат і пасивів + Довгострокові зобов’язання – Необоротні активи)	
3.2.	Коефіцієнт покриття загальний	Поточні активи/Поточні зобов’язання	2,0 і більше
3.3.	Коефіцієнт швидкої ліквідності	(Грошові кошти та їх еквіваленти + Дебіторська заборгованість)/ Поточні зобов’язання	0,7 : 1,0
3.4.	Коефіцієнт абсолютної ліквідності (платоспроможності)	Грошові кошти та їх еквіваленти/ Поточні зобов’язання	0,2 і більше
3.5.	Частка власних обігових коштів у покритті запасів	(Власні обігові кошти/Вартість запасів) x 100	Не менше 50%
4. Показники фінансової стійкості та стабільності			
4.1.	Коефіцієнт автономії (незалежності)	Власний капітал/Вартість майна підприємства	0,5 і більше
4.2.	Коефіцієнт співвідношення залученого та власного капіталів	Залучений капітал/Власний капітал	1:1
4.3.	Коефіцієнт фінансової залежності	Залучений капітал/Вартість майна підприємства	0,5 і менше
4.4.	Коефіцієнт фінансової стабільності	Власний капітал/Залучений капітал	1:1
4.5.	Маневреність власних обігових коштів	Грошові кошти та їх еквіваленти / Функціонуючий капітал	
4.6.	Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів	Довгострокові зобов’язання / (Власний капітал + Довгострокові зобов’язання)	
5. Показники ділової активності і руху грошових коштів підприємства			
5.1.	Коефіцієнт оборотності всього капіталу підприємства	Дохід (виручка) від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг та інших доходів від операційної, фінансової та інвестиційної діяльності підприємства / Середнє значення суми власного і залученого капіталу підприємства (підсумок нетто валюти балансу)	
5.2.	Коефіцієнт оборотності оборотних активів	Дохід (виручка) від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг / Середні залишки оборотних активів	

Продовження табл. 1.3

1	2	3	4
5.3.	Коефіцієнт оборотності власного капіталу	Дохід (виручка) від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг та інших доходів від операційної, фінансової та інвестиційної діяльності / Середнє значення власного капіталу	
5.4.	Коефіцієнт оборотності власних обігових коштів	Дохід (виручка) від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг / Середні залишки власних обігових коштів	
5.5.	Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	Дохід (виручка) від реалізації продукції, робіт, послуг / Середнє значення дебіторської заборгованості	
5.6.	Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	Дохід (виручка) від реалізації продукції, робіт, послуг / Середнє значення кредиторської заборгованості	
5.7.	Обсяг грошового потоку підприємства (Cash – Flow)	Чистий прибуток + Амортизаційні відрахування	
5.8.	Коефіцієнт співвідношення Cash – Flow і нетто заборгованості підприємства	Cash – Flow / (Кредиторська заборгованість – Залишки грошових коштів і їх еквівалентів – Короткострокові фінансові вкладення)	
6. Показники оцінки акціонерного капіталу			
6.1.	Прибутковість акції	Дивіденд на одну акцію / Ринкова ціна акції	
6.2.	Чистий прибуток, що припадає на одну просту акцію	Прибуток після сплати податків та дивідендів на привілейовані акції / Кількість простих акцій	
6.3.	Цінність акції	Ринкова ціна акції / Чистий прибуток, що припадає на одну акцію	
6.4.	Дивіденди на одну акцію	Сума оголошених дивідендів / Кількість простих акцій	
6.5.	Коефіцієнт котирування акції	Ринкова ціна акції / Номінальна ціна акції	

Отже, лише системний підхід з використанням всіх можливих прийомів фінансового аналізу, наявних фактичних, нормативних і прогнозних показників у динаміці дає можливість реально оцінювати ефективність господарської діяльності. Ігнорування хоча б однієї з складових прийомів фінансового аналізу значно знижує ефективність аналітичних досліджень показників, що характеризують стан і розвиток суб'єктів господарювання.

У міжнародній практиці для оцінки фінансового стану підприємства широко використовують математичні моделі, за допомогою яких формують узагальнювальний показник фінансового стану підприємства, – його інтегральну оцінку. Найчастіше використовуються моделі Альтмана, Таффлера, Лиса, Чессера. Основні моделі представлені табл. 1.4.

Таблиця 1.4

Математичні моделі, вживані при інтегральній оцінці фінансового стану підприємства

	Модель	Значення коефіцієнтів	Висновок
Альтмана	1968 року: $Y=1,2K1+1,4K2+3,3K3$ + $+0,64K4+1,0K5$	де K1 – відношення оборотного капіталу до суми активів; K2 – відношення нерозподіленого прибутку до суми активів; K3 – відношення прибули до оподаткування і оплати відсотків до суми активів; K4 – відношення ринкової вартості капіталу до заборгованості;	$Y>2,675$ стійкий фінансовий стан; $1,81<Y<2,675$ не стійкий фінансовий стан; $Y<1,81$ висока вірогідність банкрутства.
	1983 роки: $Y=0,717K1+0,847K2+$ $+3,107K3+0,42K4+0,99$ $5K5$	K5 – відношення виручки до суми активів.	$Y>1,23$ стійкий фінансовий стан; $Y<1,23$ не стійкий фінансовий стан.
Таффлера	$Y=0,53K1+0,13K2+0,1$ $8K3+$ $+0,16K4$	де K1 – відношення прибули від реалізації до короткострокових зобов'язань; K2 – відношення оборотних активів до сукупних зобов'язань; K3 – відношення короткострокових зобов'язань до суми активів; K4 – відношення виручки до суми активів.	$Y>0,3$ стійкий фінансовий стан; $Y<0,2$ не стійкий фінансовий стан.
Лиса	$Y=0,063K1+0,092K2+$ $+0,057K3+0,001K4$	K1 – відношення оборотного капіталу до суми активів; K2 – відношення прибули від реалізації до суми активів; K3 – відношення нерозподіленого прибутку до суми активів; K4 – відношення власного капіталу до позикового.	$Y>0,037$ стійкий фінансовий стан; $Y<0,037$ не стійкий фінансовий стан.

Широке застосування цих моделей в зарубіжній практиці обумовлено наступними перевагами: вони мають не велику кількість значущих

показників, що забезпечує точність результатів при низькій трудомісткості їх використання; моделі забезпечують інтегральну оцінку і дають можливість порівнювати різні об'єкти; інформація для проведення розрахунків доступна, оскільки відображається в основних формах фінансової звітності; існує можливість не тільки оцінки фінансового стану, а і прогнозування банкрутства, оцінки зони ризику, в якій перебуває підприємство.

Проте ці моделі відображають правдоподібні результати тільки в тих конкретних умовах, для яких вони розроблені. Використання таких моделей в Україні було б можливим при повній відповідності бухгалтерського обліку, фінансової звітності і показників міжнародної практики і стабільної діяльності вітчизняних підприємств. У зв'язку з наявними відмінностями показники вітчизняних підприємств, введені в модель, повинні мати інші значення. Адже величина цих коефіцієнтів істотно впливає на результати розрахунків і правильність висновків про фінансовий стан підприємства [52 – 55, 57 – 65].

Діагностика фінансового стану служить інструментом обліку, аналізу і планування; індикатором науково-технічного стану господарського об'єкту в сукупності, що вивчається; критерієм порівняльного оцінювання комерційної діяльності підприємств і підрозділів; показником ефективності прийнятих раніше управлінських рішень і повноти їх реалізації; основою вибору можливих варіантів розвитку виробництва і показників очікуваних результатів в майбутньому: стимулятором виробництва [50]. Ми вважаємо, що саме всебічний аналіз фінансового стану підприємства повинен бути інструментарієм створення системи фінансово-економічної безпеки підприємства.

1.3. Функціонування та перспективи нафтогазової промисловості України

Проект Концепції фінансової безпеки України [67] (підготовлений за дорученням Міжвідомчої комісії з питань фінансової безпеки при РНБОУ

Барановським О.І., Блащук Ю.О., Пузяк М.І., Новошинською Л.В., Резніковою О.О., Романченко О.В., Стасюк Ф.Ф., Фещенко В.В.) визначає фінансову безпеку як складову економічної безпеки, яка характеризує стан захищеності життєво важливих (ключових) інтересів держави, регіонів, підприємницьких структур та громадян у фінансовій сфері від впливу широкого кола негативних чинників (загроз). Основними критеріями фінансової безпеки є достатність фінансових ресурсів, їх збалансованість та ліквідність, які уможливають нормальне існування та розвиток зазначених суб'єктів економічного життя. Виходячи з такого твердження, проведемо дослідження методичних складових і індикаторів фінансово-економічної безпеки на макрорівні.

Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України [68] базуються на визначенні й аналізі значень окремих індикаторів за кожною складовою економічної безпеки з метою виявлення потенційних загроз економічній безпеці України. Розробка системи заходів по розвитку економіки держави в цілому і, в тому числі, окремих її галузей виробництва, потребує проведення постійного моніторингу стану безпеки грошово-кредитної системи щодо її стабілізації та зміцнення, збалансованості та ліквідності, достатності фінансових ресурсів, уникнення загроз та ризиків. Постійний аналіз і контроль порогових значень індикаторів економічної безпеки має забезпечувати своєчасне прийняття управлінських рішень щодо запобігання та попередження реальних і потенційних загроз економічним інтересам у відповідній сфері.

За міжнародними показниками, Україна не бідна в енергетичному відношенні держава: при території, що дорівнює 0,4% світової, сировинні запаси надр України складають 5% світових. Територія України відноситься до одного з найстаріших у світі районів видобутку нафти.

На території України відкрито 126 нафтових родовищ з промисловими запасами, які розташовані в трьох географо-геологічних регіонах на території 10 адміністративних областей:

- 1) Прикарпатський прогин, або західний регіон (Івано-Франківська, Львівська, Чернівецька області) – 40 родовищ;
- 2) Дніпровсько-Донецька западина, або східний регіон (Чернігівська, Сумська, Полтавська, Харківська, Дніпропетровська області) – 76 родовищ;
- 3) Причорноморсько-Кримський, або південний регіон (Одеська область і АР Крим) – 10 родовищ.

Незважаючи на те, що східний регіон відкритий практично в післявоєнний період, його частка в поточному видобутку є вирішальною і складає близько 75%. У західному регіоні видобувається трохи більше 20%, а інше – в південному регіоні (Крим). Визначальною особливістю запасів нафти України є належність їх основних обсягів до найбільш низької промислової категорії С1, прогнози щодо якої характеризуються і найнижчою надійністю й підтвердженням в процесі розробки родовищ. З наявних поточних запасів нафти, що видобуваються, 71,5%, або 104,77 млн. т, належать до категорії С1 і лише 28,7% (42,25 млн. т) – до вищих категорій А+В. Зазначимо, що існуюча класифікація запасів і ресурсів дуже недосконала, не відповідає вимогам, які діють у передових нафтогазовидобувних країнах світу, і вимагає заміни.

Початок розвитку газової промисловості в Україні характеризувався як використання газу, який видобувався на нафтових (нафтогазових) родовищах разом з нафтою (супутній нафтовий газ), і газу, що отримується з вугілля при його коксуванні (коксівий газ) або в процесі підземної газифікації (газ підземної газифікації), так і відкриттям і введенням в експлуатацію перших невеликих газових родовищ. Газовидобувна промисловість в Україні, як і нафтовидобувна, заснована в Прикарпатті – найстарішому нафтогазопромисловому регіоні Європи. Супутній газ нафтових родовищ тут почали використовувати в котельнях ще на початку ХХ ст.

Газова промисловість розвивалася не лише в Галичині, але й на сході України. Тут її розвиток був пов'язаний, як і в інших європейських країнах, з використанням коксового газу підземної газифікації вугілля. У 30-ті роки ХХ

ст. у Донецькому вугільному басейні були побудовані перші газопроводи невеликої довжини, зокрема від Рудченківського коксохімічного заводу до металургійного заводу в м. Донецьку. Проте через те, що своєчасно не була побудована установка очищення коксового газу, газопровід незабаром виявився забитим нафталяном. На початку 30-х років був споруджений газопровід від заводу «Азовсталь» до заводу ім. Ілліча в м. Маріуполі довжиною 6 км, частково газифікували Донецьк – в листопаді 1934 р. було урочисто запалено перший газовий факел. Починаючи з 1934 р. запалювання газових факелів стало традиційним ритуалом при введенні в дію магістральних газопроводів або підведенні газу до населених пунктів і важливих об'єктів споживання газу. Саме на Донбасі зародилася газова промисловість на основі коксового газу.

На іншому, Приазовському газовому родовищі поблизу Маріуполя ще в 30-х роках ХХ ст. запаси газу на глибині 60–115 м визначалися в обсязі від сотень мільйонів до декількох мільярдів кубічних метрів. До початку Великої Вітчизняної війни цей газ постачався на електростанцію потужністю 25 кВт, ним опалювалися пекарні. Введення в експлуатацію газових родовищ в Криму: Глібівського (1966) і Задорненського (1968) газоконденсатних і Джанкойського (1970) газового, що стало початком використання ресурсів південного газовидобувного регіону. Спорудження і введення в дію великих магістральних газопроводів з подачею газу до Росії, Молдови, Білорусі, Литви, Латвії, міждержавного газопроводу «Братерство» з подачею газу до колишньої Чехословаччини і Австрії, розширення української мережі магістральних газопроводів, різке зростання газоспоживання в країні.

На території України споруджені та діють 13 підземних сховищ газу з обсягом зберігання 43 млрд. м³ для його накопичення з метою використання в зимовий період.

Газотранспортна система України – найпотужніша в світі за об'ємом транзиту природного газу через свою мережу – виконує дві основні функції: забезпечення споживачів нашої держави газом і транзит російського природного газу в європейські країни. Пропускна спроможність

газотранспортної системи на вході до України складає 290 млрд. куб. м, на виході – 170 млрд. куб. м газу на рік, зокрема 135 млрд. куб. м в європейські країни.

Українська газотранспортна система тісно сполучена з подібними системами сусідніх європейських країн – Польщі, Білорусі, Росії, Румунії, Молдови, Угорщини, Словаччини, а через них інтегрована в загальноєвропейську газову мережу. Тому без перебільшення можна сказати, що газотранспортна система України є мостом між газовидобувними регіонами – Росією і Середньою Азією – і споживачами промислово розвиненої Європи.

Надійність транзитних поставок газу і газопостачання внутрішніх споживачів значною мірою забезпечуються комплексом підземних сховищ газу, розташованих головним чином у західному регіоні. Мережа газосховищ є найпотужнішою в Європі, може ефективно використовуватися не лише для власних потреб, але і для споживачів газу в Центральній і Західній Європі.

Газотранспортна система України містить в собі 37600 км газопроводів, 1607 розподільчих та 73 компресорних станції, 13 підземних сховищ газу ємністю понад 32 млрд. м³. На вході ГТС спроможна прийняти до 290 млрд м³, на виході – передати 175 млрд м³ природного газу (в тому числі 140 млрд м³ країнам Західної та Центральної Європи).

Розширення газотранспортної системи України з її величезним технічним потенціалом, розвинутою інфраструктурою, кваліфікованим персоналом не вимагає значних капіталовкладень і є економічно дуже вигідним для всієї газової мережі Європи в порівнянні з будівництвом нових газопроводів, техніко-економічне обґрунтування яких часто поступається місцем політичним мотивам. Україна має значні поклади природного газу. Найбільша їх частина зосереджена в східному регіоні (близько 85%). На західний і південний припадає приблизно 15% покладів (відповідно 10 і 5%). Ситуація ускладнюється тим, що майже половина запасів газу розміщена на родовищах, які знаходяться в кінцевій стадії розробки. Близько 90% експлуатаційного фонду свердловин, що забезпечують понад 70%

газовидобування, сконцентровано саме на цих родовищах. Значна кількість продуктивних пластів не розробляється у надії на впровадження новітніх технологій і підвищення коефіцієнту конденсатовіддачі.

Нафта, газ і продукти їх переробки мають величезне значення сьогодні для функціонування економіки і життя населення і матимуть ще більше значення в перспективі. У процесі переробки нафти, як вже зазначалося, отримують автомобільний бензин різних марок, дизельне пальне, мазут, освітлювальний газ, пічне паливо, нафтобітум, електродний кокс, моторні й індустриальні мастила, пластичні мастила і змащувально-охолоджуючі рідини, парафіни, розчинники (бензол, толуол), етилен і т.п. Природний газ широко використовується як паливо на теплоелектроцентралях, які виробляють електричну і теплову енергію для великих міст, у виробництві будівельних матеріалів, комунально-побутовому господарстві, а також найбільше споживається промисловістю України, зокрема металургійною, цементною і хімічною. Остання використовує газ як сировину для виробництва мінеральних добрив, отримання етилену і пропілену, з яких виробляють пластичні маси, синтетичний каучук, штучні волокна і т.п. Застосування природного і супутнього нафтового газу дозволяє істотно спростити і прискорити безліч важливих технологічних процесів.

Стратегічною складовою фінансової безпеки є енергетична складова. Енергетична безпека передбачає повне, безперебійне забезпечення потреб всіх суб'єктів економічної діяльності держави, домогосподарств і всіх інших споживачів в доступних за цінами енергетичних ресурсах. Основними видами енергетичних ресурсів на нинішньому історичному етапі розвитку економічної діяльності людства є газ природний, вугілля кам'яне, продукти переробки нафти, електроенергія.

Впродовж тривалого періоду дослідження відбулося значне падіння обсягів добування всіх основних паливно-енергетичних корисних копалин – вугілля кам'яного, нафти, газу природнього. У 1990 р. видобуток вугілля кам'яного становив 164,8 млн. т. В усі наступні роки видобуток вугілля невпинно зменшувався великими темпами. Лише за 1991 – 1995 рр.

видобуток вугілля кам'яного зменшився майже у два рази – до 83,9 млн. т. У 2010 р. він становив 55,0 млн. т, а у 2016 р. – лише 31,6 млн. т, що у 5,2 рази менше в порівнянні з 1990 р. За 2018 р. вугледобувними підприємствами України було видобуто 33,3 млн. т вугілля, у тому числі – 5,8 млн. т коксівного. У 2018 р. видобуток вугілля зменшився у п'ять разів порівняно з 1990 р. При такому обвальному зменшенні видобутку вугілля кам'яного Україна тепер не забезпечує свої, навіть, мінімальні потреби у цьому виді палива і для забезпечення теплових електростанцій почала імпортувати вугілля із США і африканського континенту. Згідно з Енергетичною стратегією України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність» [130], Уряд активно, поспішно впроваджує заходи по «закриттю/консервації» «державних збиткових» вугільних шахт. В подальшому «перспективні» «закриті/законсервовані» вугільні шахти заплановано приватизувати. Енергетичною стратегією України приводом для «закриття/консервації» державних вугільних шахт визначена їх збитковість.

Суттєво зменшилося також добування газу природного. У 1990 р. видобуток газу становив 28,1 млрд. куб. м, а у 2016 р. – відповідно 20,1 млрд. куб. м, або на 28,5% менше. Україна наразі не забезпечує власним видобутком свої потреби ані у вугіллі, ані у газі природному, ані у нафті, а імпорт цих основних паливно-енергетичних ресурсів потребує значних, дефіцитних в Україні, валютних коштів.

Взагалі, газова промисловість – галузь паливної промисловості, підприємства якої займаються видобуванням природного і попутного (нафтового) газу з надр землі, виробництвом зрідженого газу, штучних горючих газів з твердого і рідкого палива, зберіганням, транспортуванням газу по газопроводах для постачання населенню і промисловості. Газова промисловість України розвивається на базі родовищ Передкарпатської і Дніпровсько-Донецької нафтогазових областей та Причорноморсько-Кримської нафтогазоносною провінції. Споживання газу в Україні становить 65–70 млрд м³ на рік. Видобуток газу в Україні за останні 10 років стабільно скорочувався і стабілізувався на рівні 18 млрд м³ на рік (табл. 1.5) [69].

Таким чином, самозабезпечення України газом на сьогодні становить близько 22 %. Решта задовольняється імпортом з Росії та Туркменістану. Розвідані власні запаси газу становлять близько 1 трлн м³, що за нинішніх темпів видобутку вистачить на 60 років.

Таблиця 1.5

Динаміка видобутку газу в Україні впродовж 1994 – 2019 рр.

<i>Рік</i>	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929
Газ, млрд. м ³	0	0	0	0	0,038	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.
<i>Рік</i>	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938	1939
Газ, млрд. м ³	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.	0,198	н.д.
<i>Рік</i>	1940	1941	1942	1943	1944	1945	1946	1947	1948	1949
Газ, млрд. м ³	0,341	0,530	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.
<i>Рік</i>	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959
Газ, млрд. м ³	1,411	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.	4,000	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.
<i>Рік</i>	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969
Газ, млрд. м ³	14,000	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.	39,362	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.
<i>Рік</i>	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979
Газ, млрд. м ³	60,877	н.д.	н.д.	68,000	н.д.	68,703	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.
<i>Рік</i>	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
Газ, млрд. м ³	56,654	н.д.	н.д.	45,000	н.д.	42,878	39,693	35,576	н.д.	н.д.
<i>Рік</i>	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Газ, млрд. м ³	25,400	22,100	19,000	17,400	16,500	16,500	16,700	16,900	16,300	16,400
<i>Рік</i>	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Газ, млрд. м ³	18,100	18,400	18,800	19,500	20,100	20,600	20,800	20,650	21,050	20,300
<i>Рік</i>	2010	2011	2012	2013	2014*	2015*	2016*	2017*	2018*	2019
Газ, млрд. м ³	19,100	20,100	20,180	21,500	20,500	19,900	20,100	20,500	21,000	—

Починаючи з 2013 року навколо видобутку сланцевого газу в Україні вирували неабиякі пристрасті. Уряд підписав угоду зі світовими лідерами газовидобутку, екологи наголошували, що промисловий видобуток сланцевого газу згубить навколишнє середовище, а в Москві не приховували побоювання втратити один з найбільших ринків збуту російського газу. Тоді йшлося про два регіони в Україні, де, згідно з геологічними дослідженнями, є сланцевий газ. Компанія Shell почала розвідувальне буріння на Юзівському родовищі площею майже вісім тисяч квадратних кілометрів та

прогнозованою потужністю у чотири трильйони кубометрів сланцевого газу. У листопаді 2014 року Shell пробурила дві розвідувальні свердловини, але не змогла провести повноцінну розвідку родовища через воєнні дії на Донбасі.

Ще одне, Олеське родовище, площа якого перевищує шість тисяч квадратних кілометри, розташувалось на заході України в Львівській та Івано-Франківській областях. Його запаси оцінювали в 3-3,5 трильйона кубометрів газу. У геологорозвідку та видобуток газу в цьому родовищі американська компанія Chevron мала намір вкласти більш ніж 10 мільярдів доларів. У листопаді 2013 року вона підписала договір з українською компанією «Надра Олеська». Щоправда у грудні 2014 року Chevron вирішила вийти з України та остаточно закрила своє представництво у 2015 році. Війна на Донбасі заховала проекти «Укргазвидобування» з розробки ще одного альтернативного енергоносія – шахтного метану. А анексія Криму Росією унеможлиблює видобуток газу на глибоководному Чорноморському шельфі. Призупинення проектів з видобутку сланцевого газу та інших важко видобувних видів енергоносіїв 2015 року стало не лише українською, але й світовою тенденцією.

Окремо слід зазначити, що найбільшою компанією України, що здійснює повний цикл операцій з розвідки та розробки родовищ, експлуатаційного та розвідувального буріння, транспортування та зберігання нафти і газу, постачання природного і скрапленого газу споживачам є Група «Нафтогаз України».

Обсяги транзиту природного газу територією України наведено в табл. 1.6.

Український ринок видобутку газу і нафти змінюється, але відбувається це досить повільно. Головною для ринку позитивною зміною за підсумками 2017 року стало істотне зниження рентних ставок. Це стало дуже хорошим сигналом для інвесторів, оскільки виключно високий рівень рентних ставок робив економічно нераціональними будь-які додаткові інвестиції у видобування газу в Україні. Однак саме по собі це нововведення не є достатнім для збільшення інвестицій у видобування газу. Основною

проблемою продовжує залишатися неймовірно високий рівень регуляторних і бюрократичних вимог до інвесторів. Для того, щоб здійснювати діяльність у сфері газовидобування, компаніям необхідно сьогодні отримати 44 види дозвільних документів від 16 державних органів. В середньому, для початку робіт з видобування газу необхідно 3,5 роки. У той час як, наприклад, у Канаді цей термін становить менше 6 місяців.

Таблиця 1.6

Обсяги транзиту природного газу територією України

Рік	Всього транзит млрд ³	В країні ЄС, млрд ³	До інших країн Європи, млрд ³
1991	113,9	99,7	14,2
1992	122,9	92,9	30,0
1993	125,2	95,2	30,0
1994	128,9	99,7	29,2
1995	137,7	110,2	27,5
1996	139,9	116,5	23,4
1997	133,2	108,4	24,8
1998	141,1	114,9	26,2
1999	133,3	118,7	14,6
2000	120,6	109,3	11,3
2001	124,4	105,3	19,1
2002	121,6	106,1	15,6
2003	129,2	112,4	16,8
2004	137,1	120,3	16,8
2005	136,4	121,5	14,9
2006	128,5	113,8	14,7
2007	115,2	112,1	3,1
2008	119,6	116,9	2,7
2009	95,8	92,8	3,0
2010	98,6	95,4	3,2
2011	104,2	101,1	3,1
2012	84,3	81,2	3,1
2013	83,7	-	-
2014	62,2	59,4	2,8
2015	67,1	64,2	2,9

2016	82,2	-	-
2017	93,5	-	-
2018	86,8	-	-

Нещодавнє опрацювання змін до Закону України «Про нафту і газ» № 2665 – III (в редакції від 04.04.2018 р.), прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо дерегуляції в нафтогазовій галузі [63] (Законопроект № 3096-д, який став законом 2314-VIII від 01.03.2018) встановлює простий та зрозумілий шлях оформлення землі для газовидобувних компаній та пришвидшить дозвільні процедури щонайменше на 18 місяців та передбачає скорочення 15 погоджувальних обтяжень. Це наближає українську дозвільну систему до кращих міжнародних стандартів.

Очевидно також, що без можливості освоєння нових територій інвесторами марно говорити про нові інвестиції і збільшенні видобутку газу і нафти в Україні. Ще одна проблема галузі – це доступ до геологічних даних та відкритість цієї інформації для інвесторів. Процес з відцифрування і відкриття цих даних іде занадто повільно. Очікується, що це займе не менше, ніж півтора року. Також існує проблема «сплячих» ліцензій. До них відносяться ті ділянки, де запаси нафти і газу є, проте власники цих ліцензій роботи з розвідки і видобування на цих територіях не ведуть.

Таким чином, Україна має значний потенціал збільшення видобутку газу. Обсяг доведених запасів газу перевищує поточний річний рівень видобутку приблизно у 15 разів. Цей показник є одним з найвищих серед газодобувних країн. За правильної державної політики й активного вирішення існуючих проблем Україна зможе суттєво збільшити видобуток газу, а в комплексі з програмами підвищення енергоефективності це дозволило б повністю відмовитися від імпортного газу. Те, наскільки швидко це станеться, буде залежати від того, як швидко уряд зможе провести необхідні зміни. В першу чергу, активно проводити аукціони з виділення нових ділянок для газовидобування і продовжувати дерегуляцію шляхом

зменшення різноманітних регуляторних вимог. Інвестору не вигідно очікувати кілька років для проходження в Україні всіх дозвільних процедур у той час, коли в інших країнах він може отримати необхідні дозволи всього за кілька місяців.

Висновки до розділу 1

Сучасна наука і практика потребують подальших наукових розробок теоретико – методичного та прикладного характеру стосовно обґрунтування механізму моніторингу фінансової підсистеми системи економічної безпеки промислового підприємства. Зростаюча значущість вирішення сформульованого наукового завдання для промислових підприємств зумовлена необхідністю забезпечення ефективності системи економічної безпеки національної економіки України.

Економічна безпека підприємства сьогодні є однією з найважливіших умов для забезпечення нормального функціонування і розвитку всієї сфери підприємництва, особливо стратегічно важливих для держави підприємств промисловості. Досягнення економічної безпеки промислових підприємств в умовах ринкових трансформацій дасть змогу закріпити незалежність держави, зберегти та розширити ринки збуту, оптимізувати експортно-імпорتنний потенціал країни, що у сукупності сприятиме зміцненню економічної стабільності, зростанню прибутковості господарської діяльності промислових підприємств і формуванню оновлених підходів до мінімізації фінансових ризиків та нейтралізації загроз бізнесу.

Запропоновано використовувати у якості методичного підґрунтя розробки заходів з фінансово-економічної безпеки систему показників оцінки

фінансового стану підприємства А.М. Поддєрьогіна. На нашу думку запропонована автором система показників оцінювання фінансового стану підприємства є найбільш повною та дозволяє комплексно підійти до питання розкриття ознак банкрутства, які свідчать про втрату фінансово-економічної безпеки; виявлення негативних тенденцій у фінансовому стані підприємства, які можуть спричинити втрату фінансової незалежності і т.д. На підставі узагальнення результатів аналізу фінансового стану підприємства готується висновок, який містить у собі загальну оцінку фінансового стану підприємства на останню звітну дату і динаміки його зміни та рекомендації щодо доцільності прийняття рішення. Системний підхід з використанням всіх можливих прийомів фінансового аналізу, наявних фактичних, нормативних і прогностичних показників у динаміці дає можливість реально оцінювати ефективність господарської діяльності. Ігнорування хоча б однієї з складових прийомів фінансового аналізу значно знижує ефективність аналітичних досліджень показників, що характеризують стан і розвиток суб'єктів господарювання, та не надає можливості здійснювати розробку заходів з фінансово-економічної безпеки.

Основними критеріями фінансової безпеки України та її галузей промисловості є достатність фінансових ресурсів, їх збалансованість та ліквідність, які уможливають нормальне існування та розвиток зазначених суб'єктів економічного життя.

За міжнародними показниками, Україна не бідна в енергетичному відношенні держава: при території, що дорівнює 0,4% світової, сировинні запаси надр України складають 5% світових. Територія України відноситься до одного з найстаріших у світі районів видобутку нафти. На території України відкрито 126 нафтових родовищ з промисловими запасами, які розташовані в трьох географо-геологічних регіонах на території 10 адміністративних областей:

- 1) Прикарпатський прогин, або західний регіон (Івано-Франківська, Львівська, Чернівецька області) – 40 родовищ;

2) Дніпровсько-Донецька западина, або східний регіон (Чернігівська, Сумська, Полтавська, Харківська, Дніпропетровська області) – 76 родовищ;

3) Причорноморсько-Кримський, або південний регіон (Одеська область і АР Крим) – 10 родовищ.

Обґрунтовано, що без можливості освоєння нових територій інвесторами марно говорити про нові інвестиції і збільшенні видобутку газу і нафти в Україні. Ще одна проблема галузі – це доступ до геологічних даних та відкритість цієї інформації для інвесторів. Процес з відцифрування і відкриття цих даних іде занадто повільно. Очікується, що це займе не менше, ніж півтора року. Також існує проблема «сплячих» ліцензій. До них відносяться ті ділянки, де запаси нафти і газу є, проте власники цих ліцензій роботи з розвідки і видобування на цих територіях не ведуть.

Таким чином, Україна має значний потенціал збільшення видобутку газу. Обсяг доведених запасів газу перевищує поточний річний рівень видобутку приблизно у 15 разів. Цей показник є одним з найвищих серед газодобувних країн. За правильної державної політики й активного вирішення існуючих проблем Україна зможе суттєво збільшити видобуток газу, а в комплексі з програмами підвищення енергоефективності це дозволило б повністю відмовитися від імпортного газу. Те, наскільки швидко це станеться, буде залежати від того, як швидко уряд зможе провести необхідні зміни. В першу чергу, активно проводити аукціони з виділення нових ділянок для газовидобування і продовжувати дерегуляцію шляхом зменшення різноманітних регуляторних вимог. Інвестору не вигідно очікувати кілька років для проходження в Україні всіх дозвільних процедур у той час, коли в інших країнах він може отримати необхідні дозволи всього за кілька місяців.

РОЗДІЛ 2

РЕТРОСПЕКТИВНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПАТ БК «БУКРОС»

2.1. Організаційно – економічна характеристика підприємства ПАТ БК «БУКРОС»

Засновником ВАТ «БК «БУКРОС» є Державний комітет України по нафті і газу «Держкомнафтогаз», товариство зареєстровано на підставі рішення Виконавчого комітету Полтавської міської ради від 15.02.1994 р. 15 січня 1960 р. постановою РАД Міністрів на базі Дільниці Шебелінської контори буріння тресту «Харбурнафтогаз» була створена Полтавська контора буріння.

В лютому 1985 р. Полтавське управління бурових робіт наказом Міністерства нафтової промисловості було залучено для будівництва свердловини «Під ключ» на Талінському нафтовому родовищі в Тюменській області. З 1994 р. 21 січня 1994 р. на підставі наказу № 21 Державного комітету України по нафті та газу «Держкомнафтогаз» на базі Полтавського управління бурових робіт створено Відкрите акціонерне товариство Бурова компанія «Букрос». 16.04.2016 р. Статут та тип акціонерного товариства приведені у відповідність до чинного законодавства, товариство має назву Публічне акціонерне товариство «Бурова компанія «Букрос».

Бурова компанія «Букрос» є виробничим підприємством по будівництву нафтових і газових свердловин. Крім того ПАТ «Бурова компанія «Букрос» здійснюєш поточне обслуговування та всі види ремонтів механічного, енергетичного обладнання:

- виконує роботи по виготовленню масових виробів кріплення, запчастин, вузлів обладнання, необхідних для експлуатації, ремонту та модернізації обладнання;
- комплектує споруджувальні об'єкти (свердловини) необхідним обладнанням;

- забезпечує бурові комплектами бурильних труб.

Результати фінансово-господарської діяльності, що досліджуються у п.2.2 – 2.4 свідчать про те, що підприємство перебуває у стані банкрутства. Останній аудиторський висновок підприємство отримало 31.12.2016 р. Станом на 31.12.2016 року товариство має непокриті збитки у розмірі 97292 тис. грн. Також Постановою державного виконавця від 21.09.2016 р. було накладено арешт коштів на рахунках ПАТ БК «Букрос» (виконавчий лист № 816/437/14 від 03.04.2014 р., що Полтавський окружний адміністративний суд відмінив, але в 2016 році був виданий новий виконавчий лист від 21.09.2016 р.).

Наявність збитків та арешт коштів на рахунках є суттєвою невизначеністю, яка може поставити під значний сумнів здатність суб'єкта господарювання безперервно продовжувати свою діяльність, тому товариство може не бути здатним реалізувати свої активи та погасити свої зобов'язання в звичайному ході своєї діяльності. В ході перевірки аудитор не мав змогу дати абсолютної гарантії щодо відсутності існування загрози безперервності діяльності Товариства згідно з вимогами Міжнародного стандарту аудиту 570 «Безперервність». Аудитор не спостерігав за інвентаризацією необоротних, оборотних активів та зобов'язань на дату складання фінансової звітності товариства.

Згідно ст. 155 Цивільного кодексу України, якщо вартість чистих активів товариства є меншою від статутного капіталу, товариство зобов'язане оголосити про зменшення свого статутного капіталу. Якщо вартість чистих активів товариства стає меншою від мінімального розміру статутного капіталу, встановленого законом, товариство підлягає ліквідації.

Вартість чистих активів ПАТ БК «Букрос» дорівнюють 5301066 тис. грн., що більше статутного капіталу та відповідає вимогам законодавства (ст. 155 ЦКУ). Статутний капітал товариства складає 120 тис. грн. Інша інформація Суттєвих невідповідностей між фінансовою звітністю, що підлягала аудиту, та іншою інформацією, що розкривається емітентом цінних паперів та подається до Комісії разом з фінансовою звітністю (МСА 720

«Відповідальність аудитора щодо іншої інформації в документах, що містять перевірену аудитором фінансову звітність») не виявлено.

Система корпоративного управління ПАТ БК «Букрос» діє згідно принципів, передбачених статутом товариства. Управління Товариством здійснюють: Вищий орган Товариства (загальні збори), Спостережна рада, Правління Товариства та Ревізійна комісія. Товариство щорічно проводить загальні збори по результатах господарської діяльності за відповідний рік, на яких розглядаються підсумки виробничо-фінансової діяльності, затвердження річного фінансового звіту, розподіл прибутків та інші питання, які належать до їх компетенції. Відповідно до ст. 52 Закону України «Про акціонерні товариства» визначено, що до виключної компетенції наглядової ради належить – обрання аудитора товариства. У разі, якщо наглядова рада відсутня, це питання належить до компетенції виконавчого органу, якщо інше не встановлено статутом.

Первісна вартість основних засобів, що знаходились на балансі, станом на 31.12.2016 року, складає 5308765 тис. грн. Бухгалтерський облік основних засобів ведеться за допомогою журналів-ордерів на рахунку 10 «Основні засоби». При відображенні в обліку руху основних засобів порушень не виявлено. Знос основних засобів станом на 31.12.2016 року складає 22047 тис. грн., залишкова вартість основних засобів, станом на 31.12.2016 року, становить 5286718 тис. грн. Нарахування амортизації основних засобів здійснюється прямолінійним методом. Інвентаризація основних засобів товариства за 2016 рік проводилась згідно Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань, затвердженої наказом Міністерства фінансів України від 02.09.2014 року № 879 (із змінами та доповненнями). Облік та звітність руху основних засобів ведеться згідно стандартів бухгалтерського обліку.

Протягом 2016 року були сплачені кредити надані:

- ПАТ «Полтава-банк» в сумі 2420361,57 грн.;
- ПАТ КБ «Приватбанк» в сумі 1655542,76 грн.

Нарахування та виплата заробітної плати на товаристві здійснюється у відповідності до Кодексу України «Про працю», Закону України «Про оплату

праці» та інших законодавчих документів. На товаристві здійснюється нарахування оплати праці, згідно штатного розкладу. Розрахунок заробітної плати ведеться в розрахунково-платіжних відомостях бухгалтером товариства.

Станом на 31.12.2016 року загальний розмір власного капіталу ПАТ БК «Букрос» становить 5301066 тис. грн., з яких статутний капітал складає 120 тис. грн., додатковий капітал – 5398238 тис.грн. та непокритий збиток складає 97292 тис.грн. Заявлений в установчих документах статутний капітал товариства сплачений у повному обсязі. Загальна сума випуску іменних простих акцій становить 119646,50 грн., кількість акцій 2392930 штук, номінальною вартістю 0,05 грн. На протязі 2016 року загальна сума статутного капіталу не змінювалась. Викуп власних акцій товариство за 2016 рік не здійснювало. Товариство у 2016 році не здійснювало емісію цінних паперів. Зменшення власного капіталу відбулося за рахунок отримання збитку поточного року.

Основним замовником на будівництво свердловин ПАТ БК «Букрос» є Полтавське нафтогазовидобувне управління ПАТ «Укрнафта», ЗАТ «Пласт». Основними конкурентами підприємства є «Укрбургаз» та Бориславське УБР.

Впродовж 2017 – 2018 рр. підприємство перебувало в процедурі банкрутства і не здійснювало виробничу діяльність. За результатами дослідження фінансово-господарської діяльності необхідно прийняти рішення про розробку заходів з фінансово-економічної безпеки.

2.2. Дослідження фінансового стану ПАТ БК «Букрос» в періоді 2002 – 2011 рр.

Інформаційною базою для виконання розрахунків є «Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства» від 19.01.2006 № 14 [49]. Ці Методичні рекомендації розроблені з метою забезпечення однозначності підходів при оцінці

фінансово-господарського стану підприємств, виявленні ознак поточної, критичної чи надкритичної їх неплатоспроможності та ознак дій, передбачених статтями 156² – 156⁴ Кримінального кодексу України, – приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства, а також для своєчасного виявлення формування незадовільної структури балансу для здійснення випереджувальних заходів щодо запобігання банкрутству підприємства та прийняття ефективних управлінських рішень в системі контролінгу.

Відповідність розрахованих, згідно з вказаними Методичними рекомендаціями, економічних показників фінансового стану підприємств різним рівням неплатоспроможності визначається державним органом з питань банкрутства, арбітражним керуючим, підприємством, власником його майна (органом, уповноваженим управляти майном підприємства), інвестором, кредитором за власною ініціативою, а також у визначених Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» (далі – Закон) випадках, при проведенні експертизи фінансового становища підприємства. Джерелами інформації для проведення розрахунків економічних показників і виявлення ознак неплатоспроможності чи банкрутства є вибіркові показники з документів фінансової звітності підприємства, які відображаються у табличній формі.

За результатами аналізу показників, що відображені Методичних рекомендаціях, встановлено спрямованість змін та їх вплив на стан платоспроможності підприємства ПАТ БК «Букрос» та складено табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Основні показники, що визначають фінансово-господарський стан ПАТ «Бурова компанія «Букрос»

№ з/п	Показники	На початок періоду 31.12.2002	На кінець періоду 01.01.2012	зміни (+/-)	Примітки (висновки)
1.1. Загальні показники діяльності підприємства					

№ з/п	Показники	На початок періоду 31.12.2002	На кінець періоду 01.01.2012	зміни (+/-)	Примітки (висновки)	
1	Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	18345,2	2176	-16169,2	стабільна тенденція зниження	
2	Чистий прибуток (збиток), тис. грн.	-700,0	-1945	-1245	стабільні збитки	
3	Середньооблікова чисельність працівників, осіб	633	135	-498	щорічне скорочення чисельності працюючих	
4	Фонд оплати праці, тис. грн.	2881,40	2686	-195,4		
5	Власний капітал, тис. грн.	11388,0	100648,0	89260	стабільний обсяг власного капіталу	
6	Необоротні активи, тис. грн.	11922,2	113349,0	101426,8	практично не змінюється	
7	Довгострокові зобов'язання, тис. грн.	339,3	0,0	-339,3	відсутні довгострокові зобов'язання	
8	Короткострокові кредити та позики, тис. грн.	0,0	4302,0	4302	залучення короткострокового кредиту незалежно від збиткової діяльності	
9	Дебіторська заборгованість, тис. грн.	3533,1	2081,0	-1452,1	постійний обсяг дебіторської заборгованості	
10	Запаси, тис. грн.	9515,2	17190,0	7674,8	накопичення запасів	
11	Власні оборотні активи, тис. грн.	-534,2	-12701,0	-12166,8	відсутній	
12	Функціонує капітал, тис. грн.	-194,9	-12701,0	-12506,1	відсутній	
13	Продуктивність праці, тис. грн./ос.	28,98	16,1	-12,88	зниження продуктивності праці	
1.2. Показники ліквідності						
14	Коефіцієнт поточної ліквідності	0,985	0,603	-0,382	>1,5	недостатній рівень
	Коефіцієнт покриття	0,985	0,603	-0,382	> 1	недостатній рівень
15	Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,581	0,065	-0,516	0,6 - 0,8	недостатній рівень
16	Коефіцієнт абсолютної ліквідності (платоспроможності)	0,010	0,000	-0,01	0,2 - 0,35	недостатній рівень
17	Маневреність власних оборотних засобів	-0,047	-0,126	-0,079	0- 1	маневреність відсутня
18	Коефіцієнт покриття запасів	2,2	-0,4	-2,6	> 1	покриття відсутнє
19	Коефіцієнт фінансової автономії	0,5	0,8	0,3	> 0,5	в межах норми
1.3. Показники фінансової стійкості						
20	Коефіцієнт концентрації власного капіталу	0,5	0,8	0,3	> 0,5	достатня концентрація
21	Коефіцієнт фінансової залежності	2,2	1,3	-0,9	= 2	в межах норми
22	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	-0,033	-0,126	-0,093	> 0,1	маневреність відсутня
23	Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	0,5	0,2	-0,3	< 0,5	в межах норми

№ з/п	Показники	На початок періоду 31.12.2002	На кінець періоду 01.01.2012	зміни (+/-)	Примітки (висновки)	
24	Коефіцієнт структури довгострокових вкладень	0,041	0,000	-0,041		в межах норми
25	Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів	0,040	0,000	-0,04		в межах норми
26	Коефіцієнт структури позикового капіталу	0,034	0,000	-0,034		в межах норми
27	Коефіцієнт співвідношення позикових та власних коштів	1,2	0,3	-0,9		в межах норми
28	Коефіцієнт забезпечення власними засобами	-0,028	-0,659	-0,631	0,1	відсутнє забезпечення
29	Показник фінансового левериджу	0,818	3,148	2,33	< 0,25	критичне
30	Тривалість фінансового циклу	-84,3	2411,6	2495,9		критичне
31	Поточна платоспроможність	-14077,9	-31636	-17558,1		поточна неплатоспроможність підприємства
32	Коефіцієнт Бівера	-0,1	-1,8	-1,7	>0,2	критичне (від'ємне)
1.4. Показники рентабельності						
33	Рентабельність продукції, відсотків	16,92	-33,18	-50,1		відсутня рентабельність
34	Рентабельність діяльності, відсотків	-3,82	-181,18	-177,36		відсутня рентабельність
35	Рентабельність сукупного капіталу, відсотків	-2,69	-2,64	0,05		відсутня рентабельність
36	Рентабельність власного капіталу, відсотків	-5,96	-3,44	2,52		відсутня рентабельність

Загальна вартість активів підприємства впродовж 2002 – 2011 рр. мала таку динаміку: станом на 01.01.2002 р. загальна вартість активів дорівнює 26860, 8 тис.грн., станом на 31.12.2004 р. загальна вартість активів становить 24183,7 тис.грн., тобто знизилась на 2677,1 тис.грн., або на 9,97%; за результатами проведеної дооцінки основних засобів за рішенням власників загальна вартість активів станом на 31.12.2005 р. становить 87757,7 тис.грн., тобто зросла на 63754,0 тис.грн., або в 3,63 рази; впродовж 2006 – 2009 рр. суттєвих змін в обсязі активів також не відбувалось, а загальна вартість активів станом на 31.12.2009 р. становить 88198 тис.грн., тобто зросла на 440,3 тис.грн., або на 0,5%; наступна дооцінка основних засобів за рішенням власників у 2010 році призвела до зростання вартості активів до 134340 тис.грн., тобто на 46142 тис.грн. у порівнянні з 31.12.2009 р.; станом на

01.01.2012 р. загальна вартість активів становить 132620 тис.грн., що на 1720 тис.грн. більше вартості активів попереднього звітного періоду.

Тенденція зміни вартості майна (рис. 2.1) свідчить про нарощування вартості активів шляхом дооцінки вартості основних засобів без економічного обґрунтування, яке передбачає реконструкцію, модернізацію та інші поліпшення якості основних засобів; також не мають місце видові структурні зміни основних засобів. Окреслена політика дооцінки основних засобів негативно вплинула на результати фінансово – господарської діяльності, зокрема при формуванні цін на продукцію підприємства.

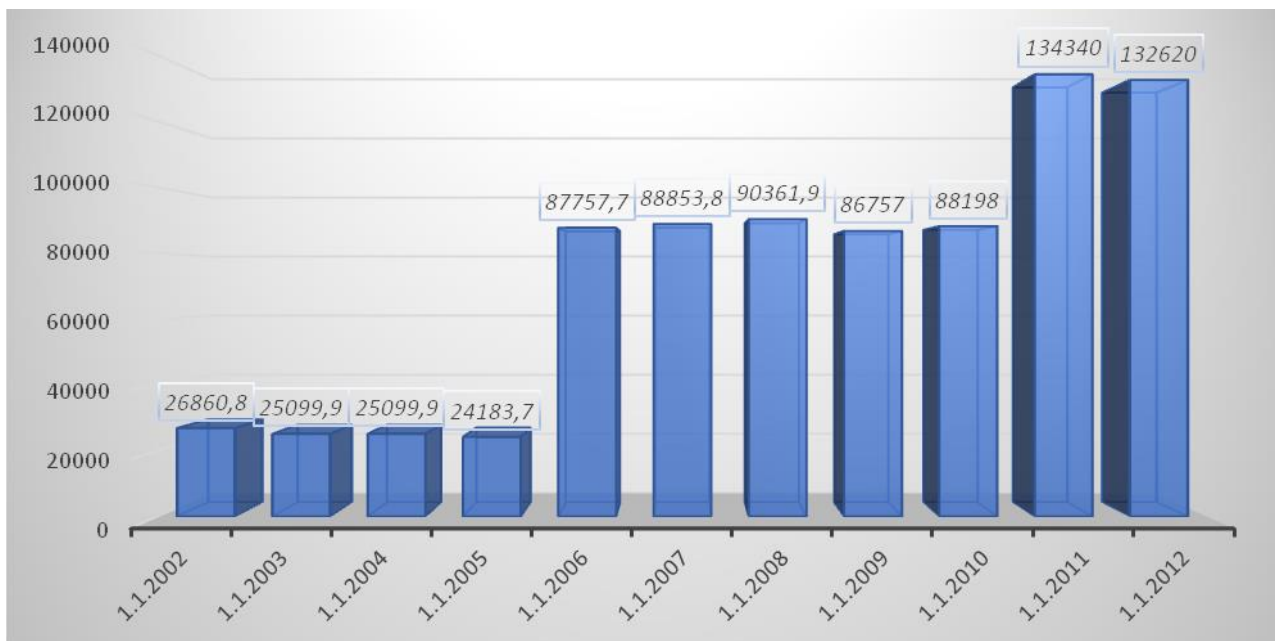

Рис. 2.1. Динаміка вартості активів ПАТ БК «Букрос» впродовж 2002 – 2011 рр.

Тенденції зміни необоротних та оборотних активів підприємства впродовж аналізованого періоду свідчать про капіталізацію майна, що знижує його мобільність (рис. 2.2).

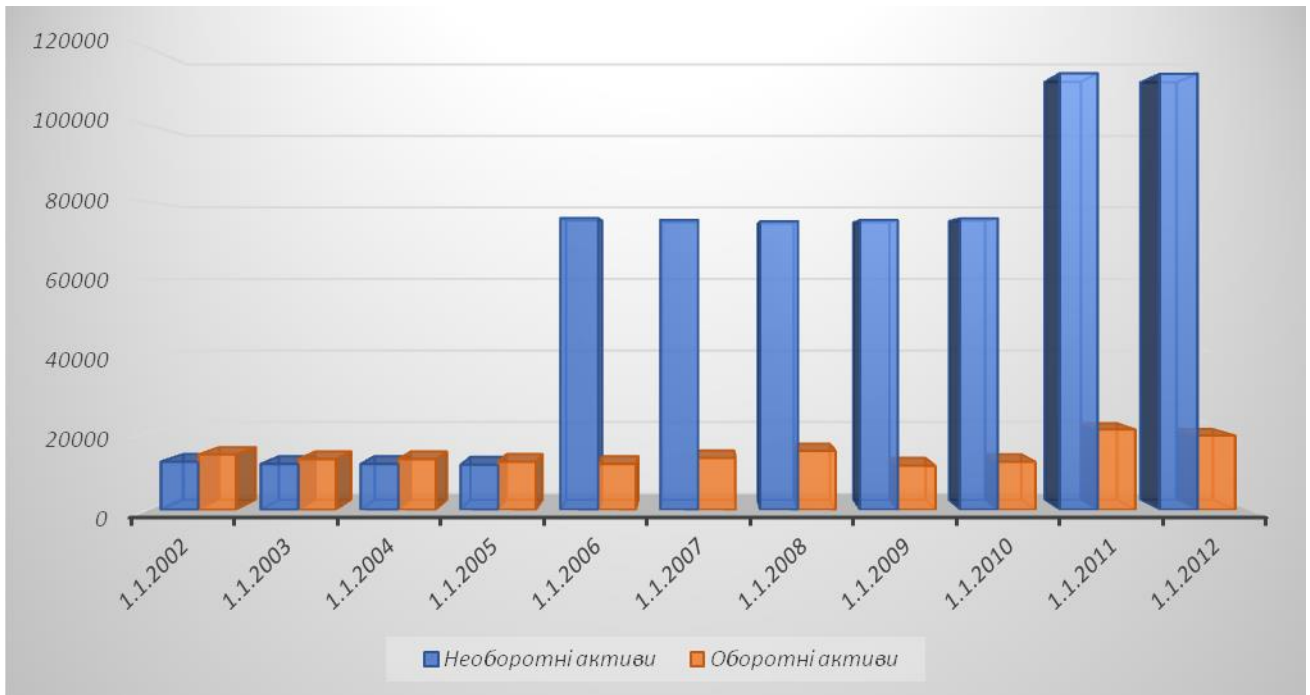

Рис. 2.2. Динаміка вартості оборотних та необоротних активів ПАТ БК «Букрос» впродовж 2002 – 2011 рр.

Впродовж періоду, що аналізується, питома вага основних засобів в структурі необоротних активів змінювалась таким чином:

- на 31.12.2002 р. – 52,4%;
- на 31.12.2003 р. – 52,4%;
- на 31.12.2004 р. – 50,93%;
- на 31.12.2005 р. – 92,45%;
- на 31.12.2006 р. – 92,4%;
- на 31.12.2007 р. – 92,37%;
- на 31.12.2008 р. – 92,29%;
- на 31.12.2009 р. – 92,33%;
- на 31.12.2010 р. – 94,88%;
- на 31.12.2011 р. – 94,88%.

Структура основних засобів у 2004 році у порівнянні з 2002 – 2003 рр. суттєво не змінилась, всі зміни пов'язані лише зі зношенням основних засобів в процесі їх використання у господарській діяльності. Основні засоби виробничого призначення складають 93,36% на початок року та 93,69% на кінець 2004 року. Структура основних засобів у порівнянні з 2002 – 2003 рр. суттєво не змінилась. Всі основні засоби є власними. Орендовані основні засоби відсутні.

Питома вага основних засобів у 2005 р. зросла з причини їх дооцінки. Дооцінка основних засобів, що відбулась у 2005 р., а потім у 2010 р. (за рішенням власників та керівництва) – це спроба штучно відволікти увагу від реального фінансового стану ПАТ БК «Букрос» – банкрутство. Всі показники, що розраховано, починаючи з 2005 року, економічно оцінено з урахуванням процедури збільшення вартості основних засобів, яка не має під собою економічного підґрунтя поліпшення їх якості або збільшення їх кількісного обсягу. Збільшення вартості основних засобів призвело до зростання обсягу власного капіталу, що при розрахунку коефіцієнтів, розрахунково показує достатній рівень власного капіталу для покриття зобов'язань, але економічно – підприємство не отримало ресурсів для покращення свого фінансового стану з точки зору платоспроможності та фінансової стійкості. Для банківських установ таку процедуру з боку підприємства було використано для обґрунтування платоспроможності при наданні «проблемному» підприємству кредитних ресурсів.

В табл. 2.2 представлений аналіз стану основних засобів підприємства.

Основні засоби протягом всього періоду, що аналізується, не оновлювались, збільшення вартості основних засобів за рішенням власників у 2005 р. та 2010 р. призвело до викривлення інформації стосовно ступеня зносу. Станом на 01.01.2012 р. більше 60% основних засобів повністю зношені.

Частка оборотних активів в загальній структурі активів підприємства складала:

- станом на 31.12.2002 р. – 52,5%;
- станом на 31.12.2003 р. – 52,5%;
- станом на 31.12.2004 р. – 51,61%;
- станом на 31.12.2005 р. – 13,58%;
- станом на 31.12.2006 р. – 15,18%;
- станом на 31.12.2007 р. – 13,18%;
- станом на 31.12.2008 р. – 14,13%;
- станом на 31.12.2009 р. – 14,13%;
- станом на 31.12.2010 р. – 15,53%;
- станом на 31.12.2011 р. – 14,53%.

Таблиця 2.2

Аналіз стану основних засобів підприємства

№ з/п	Показник	На початок періоду 31.12.2002, відсотків	На кінець періоду 01.01.2012, відсотків	Зміни (+/-),
1	Частка основних засобів в активах підприємства	25,5	84,5	59,00
2	Частка активної частини основних засобів	55,6	79,6	24,00
3	Коефіцієнт зносу основних засобів	28,0	0,41	-27,59
4	Коефіцієнт зносу активної частини основних засобів	27,0	0,32	-26,68
5	Коефіцієнт оновлення основних засобів	0,0	0,0	0,00
6	Коефіцієнт вибуття основних засобів	0,0	0,0	0,00
7	Співвідношення суми основних засобів основної діяльності із сумою основних засобів у цілому по підприємству станом на кінець року	95,94	100,0	4,06
8	Питома вага повністю зношених основних засобів	20,5	61,7	41,20
9	Ступінь придатності основних засобів у межах нормативного строку служби	65,7	87,5	21,80

Вартість оборотних активів в абсолютному значенні за весь період аналізу зростає з 13177,7 тис.грн. станом на 31.12.2002 р. до 19271,0 тис.грн. станом на 01.01.2012 р., тобто на 6093,3 тис.грн. або на 46,2%. Щоб зробити однозначний висновок з цього приводу, необхідно проаналізувати зміни в структурі оборотних активів як з точки зору їх участі у виробництві, так і з точки зору їх ліквідності.

Структура оборотних активів свідчить про те, що матеріальні оборотні активи (виробничі запаси та залишки незавершеного виробництва) на 31.12.2002 р. складають 41,02%. Це низьколіквідні активи, які потребують тривалого періоду часу для трансформації їх в грошові кошти та знижують мобільність оборотних активів. Впродовж всього періоду, що аналізується, питома вага матеріальних оборотних активів у вигляді виробничих запасів та незавершеного виробництва зростає та досягає рівня 56,17% станом на 31.12.2005 р. та 88,6% станом на 01.01.2012 р. Це є системною ознакою «заморожування» обігових коштів в запасах, що веде до зниження їх

обіговості та ефективності використання. Така тенденція є свідченням скорочення господарського обороту. Звертають на себе увагу залишки по статті «Товари», підприємство придбало товарів для подальшого продажу на суму 4109,3 тис.грн. (31,18%). Відволікання грошових коштів в товари для подальшого продажу за умов наявності заборгованості із виплати заробітної плати є ознакою умисного негативного впливу на фінансовий стан підприємства.

Загальний обсяг матеріальних оборотних активів в сукупних оборотних активах підприємства становить 72,21% станом на 31.12.2002 р. та 89,2% станом на 01.01.2012 р. При цьому обсяг дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги на 31.12.2002 р. становить 2172,3 тис.грн., а на 01.01.2012 р. 1012,0 тис.грн. Питома вага дебіторської заборгованості в обсязі оборотних активів станом на 31.12.2002 р. складає 16,48%, а станом на 01.01.2012 р. – тільки 5,25%. Тобто впродовж періоду, що аналізується відбувається поступове переміщення процесу обороту коштів в їх накопичування у вигляді запасів. Також, звертає на себе увагу достатньо значний, а саме 1156,7 тис.грн. (8,78%) на 31.12.2002 р., 1515 тис.грн. (12,5%) на 31.12.2009 р., обсяг дебіторської заборгованості із внутрішніх розрахунків (заборгованість пов'язаних сторін, заборгованість між учасниками – зі співвласниками), що свідчить про намагання відволікати грошові кошти від основної діяльності.

При цьому залишки грошових коштів впродовж всього періоду, що аналізується, складають не більше 1% та поступово знижуються. Динаміка структури оборотних активів за період 31.12.2002 р. – 01.01.2012 р. представлена на рис. 2.3.

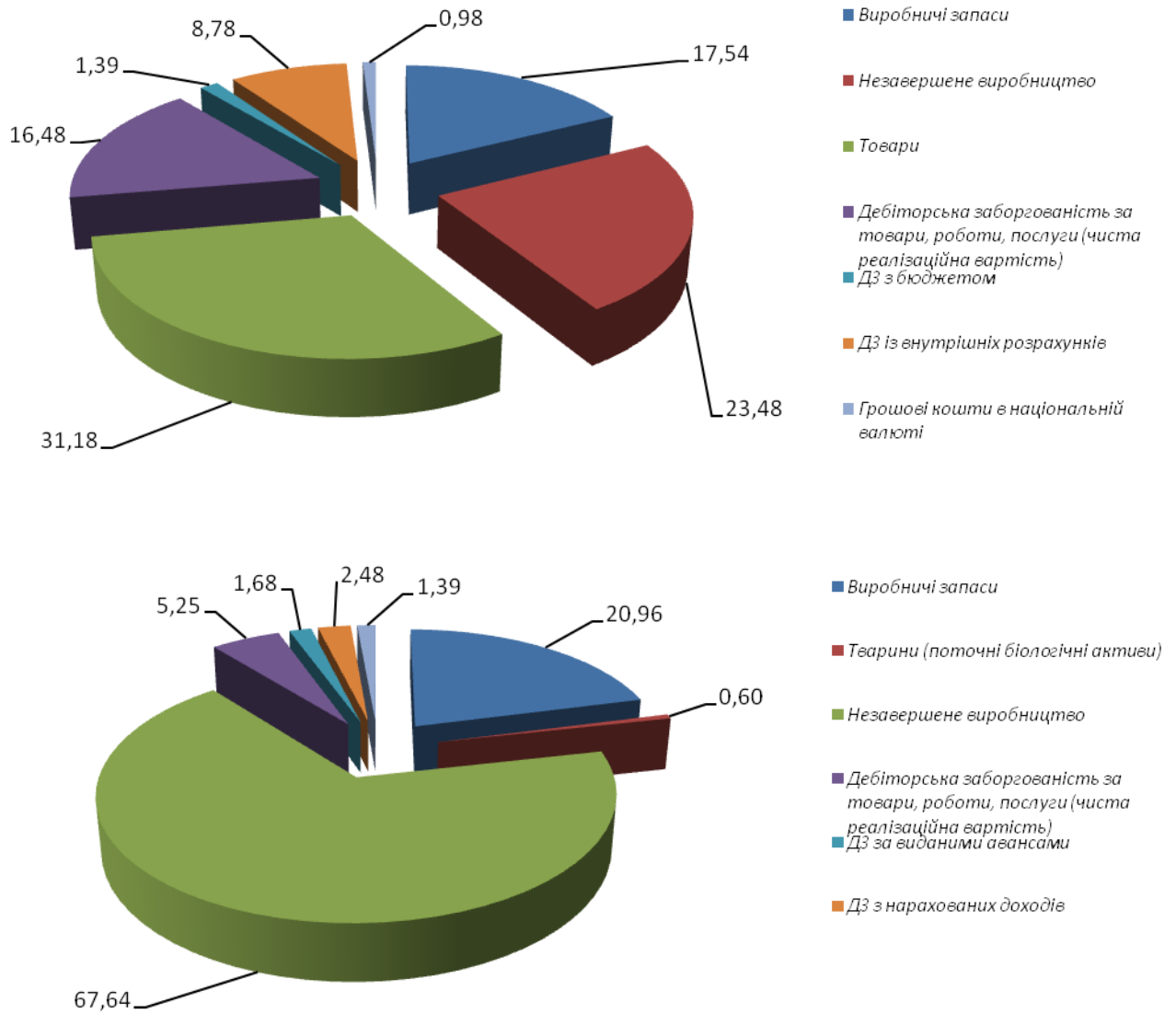

Рис. 2.3. Динаміка структури оборотних активів ПАТ БК «Букрос»

Аналіз динаміки і структури оборотних активів свідчить про те, що підприємство має структуру активів, яка сконцентрована на низьколіквідних активах (виробничі запаси, незавершене виробництво та товари для продажу), питома вага яких станом на 31.12.2002 р. становить 72,21%, а на 01.01.2012 р. – 89,2%. Навіть дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги, яка є потенційним джерелом отримання грошових коштів в короткий період часу складає на 31.12.2002 р. 16,48%, а на 01.01.2012 р. – тільки 5,25%. Поточні фінансові інвестиції відсутні, залишки грошових коштів на 31.12.2002 р. становлять 0,98%, а на 01.01.2012 р. вони відсутні.

Тенденції зміни політики керівництва підприємства відносно відволікання грошових коштів із господарського обороту в дебіторську заборгованість є негативними. Так, в 2002 році в дебіторську заборгованість відволікались грошові кошти на період до 3-х місяців, а в 2007 році 18,9% обсягу дебіторської заборгованості відволікається на період до 3-х місяців, а інша частина коштів – на період від 3-х та 6-ти місяців і до одного року. Аналогічна ситуація спостерігається в подальших періодах, що аналізуються. В 2011 році період відволікання грошових коштів із господарського обороту ПАТ БК «Букрос» починається з 9 місяців, що негативно впливає на платоспроможність підприємства.

Тобто, поза господарського обороту підприємства знаходиться щорічно, починаючи з кінця 2002 р. до кінця 2011 р. відповідно 2172,3 тис.грн., 1583,0 тис.грн., 929,4 тис.грн., 850,0 тис.грн., 1595,0 тис.грн., 1587,0 тис.грн., 1041,0 тис.грн., 776 тис.грн., 1012 тис.грн. у вигляді дебіторської заборгованості за готову продукцію, роботи, послуги і ПАТ БК «Букрос» не мало змоги залучати ці кошти в оборот, що спричинило дефіцит фінансових ресурсів для забезпечення безперервної діяльності.

Політика керівництва ПАТ БК «Букрос» відносно залучення позикових коштів у поточний господарський оборот характеризується такими тенденціями.

Поточна кредиторська заборгованість в абсолютному значенні станом на 31.12.2002 р. становить 13372,6 тис.грн.; станом на 31.12.2005 р. вона зросла до 18761,4 тобто зросла на 40,3%; станом на 31.12.2007 р. заборгованість склала вже 24088,3 тис.грн., тобто зросла ще на 28,4%; станом на 31.12.2011 р. кредиторська заборгованість склала 31972,0 тис.грн., а тем її росту до 2002 року становить 239,1%. Тобто протягом періоду, що аналізується, кредиторська заборгованість має стабільний рост та підвищує залежність підприємства від позикових коштів. Не дивлячись на кризове фінансове становище, керівництво підприємства впродовж 2003 року проводило роботу та залучило кредитні ресурси банку (за офіційними

даними з електронного джерела емітента цінних паперів smida.gov.ua) в сумі 2300 тис.грн.:

- короткостроковий кредит банку 31.01.2003 р. 1300 тис. грн. (під 22% річних);
- короткостроковий кредит банку від 29.09.2003 р. 1000 тис. грн. (під 21% річних).

В річному балансі підприємства ця сума кредитних ресурсів знайшла своє відображення в 2004 р.

У 2010 році підприємством залучено додатково кредитні ресурси у вигляді короткострокового кредиту банку, загальний обсяг заборгованості за кредитами станом на 31.12.2010 р. становить 4302,0 тис.грн.

Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги на кінець 2002 року складає 11569,5 тис.грн., тобто практично 50% від річного доходу підприємства (21039,9 тис.грн. з ПДВ) становить заборгованість за матеріали, послуги і т.д., тобто підприємство не в змозі своїми доходами забезпечити поточну діяльність в повному обсязі. У складі поточної кредиторської заборгованості питома вага кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги на 31.12.2002 р. становить 86,52%; на 31.12.2004 р. – 74,05% в результаті структурного зрушення, яке спричинено появою в балансі зобов'язань за короткостроковими кредитами банку в сумі 2300 тис.грн.; на 31.12.2007 р. – 43,8% в результаті структурного зрушення, спричиненого зростанням заборгованості із виплат заробітної плати та зі страхування (ЄСВ) в сумі 5065,5 тис.грн.; на 31.12.2010 р. – 6,59% в результаті зниження обсягу цієї заборгованості та структурного зрушення, спричиненого зростанням заборгованості з бюджетом, з оплати праці та зі страхування.

Таким чином, впродовж періоду, що аналізується, відбулись зміни структури заборгованості, однак загальний обсяг кредиторської заборгованості поступово зростає. На кінець періоду, що аналізується, структура кредиторської заборгованості така: найбільшу питому вагу має заборгованість зі страхування (ЄСВ) – 43,9%; заборгованість з бюджетом складає 24,4%; заборгованість за кредитами банків – 13,5%; заборгованість з

оплати праці – 8,6%; кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги – 6,01%; інша поточна заборгованість – 2,7% та заборгованість за отриманими авансами – 1%. Таким чином, фінансова неспроможність ПАТ БК «Букрос» проявляється не тільки в комерційній діяльності, а також в несплаті податків та зборів, невиконанні заробітної плати, неспроможності обслуговувати кредитні ресурси, що у сукупності є фінансовими ознаками банкрутства.

Як видно з показників, що представлені у табл. 2.1, впродовж періоду 31.12.2002 р. – 01.01.2012 р. майже всі показники підприємства, що характеризують фінансовий стан, не відповідали нормативним значенням та спостерігалось значне погіршення всіх показників ліквідності, фінансової стійкості та рентабельності. З огляду на вищезазначені загальні показники діяльності ПАТ БК «Букрос» можна зробити висновки, що впродовж періоду 31.12.2002 р. – 01.01.2012 р. фінансово-господарський стан ПАТ БК «Букрос» значно погіршився, про що свідчать збитки, падіння обсягу продажу продукції, як результат – негативні показники платоспроможності, залежність від позикових коштів та фінансова нестабільність.

Зокрема, чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) в 2002 році склав 18345,2 тис.грн., в 2004 році стрімке падіння обсягу доходів до 4218,9 тис.грн. спричинило зростання чистих збитків; в 2006 році спостерігається ще більше падіння доходу від реалізації продукції, а саме в 23,5 разів. Починаючи з 2007 р. обсяг реалізації продукції відновлюється та зростає і в 2010 р. досягає рівня 12974 тис.грн., однак у 2011 р. знижується до 1945 тис.грн. Нестабільність обсягу доходів та їх недостатній для покриття витрат рівень спричинили накопичення збитків.

Впродовж періоду, що аналізується, ПАТ БК «Букрос» працювало зі збитками. Чистий прибуток ПАТ БК «Букрос» отримало лише у 2008 році в обсязі 10 тис.грн. та у 2010 році в обсязі 706 тис.грн., в інших звітних періодах збитки склали: у 2002 р. та 2003 р. – 700 тис.грн.; у 2004 р. – 1608,8 тис.грн.; у 2005 р. – 2952,2 тис.грн.; у 2006 р. – 2280 тис.грн.; у 2007 р. – 442,7 тис.грн.; у 2009 р. – 1058 тис.грн.; у 2011 р. – 3524 тис.грн.

Динаміка чистого прибутку ПАТ БК «Букрос» представлена в табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Формування чистого прибутку ПАТ БК «Букрос»

Період, одиниця виміру	Чистий дохід (виручка) від реалізації	Операційні витрати та доходи	Фінансовий результат від операційної діяльності	Інші звичайні доходи та витрати	Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування	Надзвичайні доходи та витрати	Податок на прибуток	Чистий прибуток, збиток (+/-)
Рік, тис. грн. відсотків	100							
2002	18345,2	-18786,5	-441,4	-246,7	-688,0	0,0	12,0	-700,0
2003	18345,2	-18786,5	-441,4	-246,7	-688,0	0,0	12,0	-700,0
2004	4218,9	-5768,0	-1549,10	-59,7	-1608,8	0,0	0,0	-1608,8
2005	3662,8	-1907,0	-2596,7	-355,5	-2952,2	0,0	0,0	-2952,2
2006	782,2	-3062,5	-2280,3	0,0	-2280,3	0,0	0,0	-2280,3
2007	5724,7	-5336,7	+388,0	-830,7	-442,7	0,0	0,0	-442,70
2008	10014,0	-9910,0	+104,0	-94,0	+10,0	0,0	0,0	+10,0
2009	7331,0	-11913,0	-4582,0	0,0	-4582,0	0,0	0,0	-4582,0
2010	12974,0	-10496,0	+2478,0	-1772,0	+706,0	0,0	0,0	+706,0
2011	1945,0	-5469,0	-3524,0	0,0	-3524,0	0,0	0,0	-3524,0

Таким чином, не дивлячись на періодичне відновлення обсягу доходів, ПАТ БК «Букрос» є збитковим, що спричинено демпінговою ціною політикою продажів продукції та неефективною політикою закупівель і накопичень товарно – матеріальних цінностей.

Структура витрат на виробництво в періоді, що аналізується, представлена в табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Аналіз структури та динаміки витрат на виробництво ПАТ БК «Букрос»

№ з/п	Показник	Код рядка форми № 2	За попередній рік (2002)		За поточний рік (2011)		Відхилення	
			тис. грн.	частка в загальному обсязі, %	тис. грн.	частка в загальному обсязі, %	(+,- тис. грн.)	(+,- %)
1	Матеріальні витрати	230	7430,9	53,63	469,0	7,12	-6961,9	-46,51
2	Витрати на оплату праці	240	3529	25,47	2686,0	40,78	-843	15,31

№ з/п	Показник	Код рядка форми № 2	За попередній рік (2002)		За поточний рік (2011)		Відхилення	
			тис. грн.	частка в загальному обсязі, %	тис. грн.	частка в загальному обсязі, %	(+,- тис. грн.)	(+,- %)
3	Відрахування на соціальні заходи	250	1123,7	8,11	1552,0	23,56	428,3	15,45
4	Амортизація	260	892,6	6,44	129,0	1,96	-763,6	-4,48
5	Інші операційні витрати	270	880,5	6,35	1751,0	26,58	870,5	20,23
	Разом	280	13856,7	100,0	6587,0	100,00	-7269,7	0,00

Скорочення облікової чисельності працівників впродовж періоду, що аналізується, з 633 осіб станом на 31.12.2002 р. до 135 осіб станом на 01.01.2012 р. свідчить про низьку завантаженість виробничих потужностей, скорочення обсягів виробництва. Так, ще у 2002 році чисельність працівників, що працювали на умовах неповного робочого дня, становила 238 осіб, тобто 37,5%.

Крім того, про скорочення обсягу діяльності та фінансову неспроможність ПАТ БК «Букрос» забезпечувати «нормальний» рух фінансово-господарської діяльності впродовж періоду, що аналізується, свідчать:

- зниження вартості власного капіталу за рахунок стійкого систематичного зростання непокритих збитків, що станом на 31.12.2011 р. склали 13977 тис.грн.;
- зростання дефіциту власних оборотних активів з -534,2 тис.грн. на 31.12.2002 р. до -12701 тис.грн. на 01.01.2012 р.;
- «капіталізація активів» шляхом підвищення вартості основних засобів, в результаті чого питома вага необоротних активів станом на 01.01.2012 р. склала 85,5%, що суттєво підвищило складову постійних витрат (амортизаційних відрахувань) в собівартості продукції та привела до неконкурентної цінової політики;
- зниження від'ємного обсягу функціонуючого капіталу з -194,9 тис.грн. станом на 31.12.2002 р. до -12701 тис.грн. станом на 01.01.2012 р.;

- накопичення немотивованого виробництвом обсягу складських запасів ТМЦ з 2311,9 тис.грн. на 31.12.2002 р. до 4040 тис.грн. на 01.01.2012 р. та низьколіквідних залишків незавершеного виробництва з 3094 тис.грн. на 31.12.2002 р. до 13034 тис.грн. на 01.01.2012 р. за умов одночасного скорочення обсягу виробництва, що є механізмом «заморожування» оборотних активів в запасах;
- зростання заборгованості із виплат заробітної плати з 167,7 тис.грн. на 31.12.2002 р. до 2752 тис.грн. на 01.01.2012 р.; пропорційне зростання заборгованості зі страхування (ЄСВ) з 130,2 тис.грн. на 31.12.2002 р. до 14022 тис.грн. на 01.01.2012 р.;
- зниження продуктивності праці на одну особу на 12,88 тис.грн. на одну особу.

Результати аналізу показників ліквідності за окреслений період свідчать про низьку здатність ПАТ БК «Букрос» перетворити свої активи в кошти платежу для погашення зобов'язань. Це вбачається як на початок аналізованого періоду (31.12.2002 р.), так і кінець (01.01.2012 р.), оскільки розраховані показники ліквідності не відповідають своїм нормативним значенням. Більше того, спостерігається тенденція щодо їх зниження, що свідчить про погіршення платоспроможності ПАТ БК «Букрос» впродовж всього аналізованого періоду. Окремо варто звернути увагу на значення коефіцієнту покриття, який дає найбільш загальну характеристику ліквідності суб'єкта господарювання. Станом на 31.12.2002 р. коефіцієнт покриття становив 0,985, станом 01.01.2006 року він знизився до рівня 0,635; на 31.12.2009 р. він знизився до рівня 0,470; на 01.01.2012 р. незначно зріс до рівня 0,6, в той час як для «нормальної» роботи господарюючого суб'єкта цей показник має коливатися в межах 1,5...2,5, проте, не опускається нижче 1.

Отже, впродовж аналізованого періоду ПАТ БК «Букрос» не здатне забезпечити свої короткострокові зобов'язання за рахунок найбільш швидко реалізованої частини активів – оборотних активів. Динаміка коефіцієнтів ліквідності наведена на рис. 2.4.

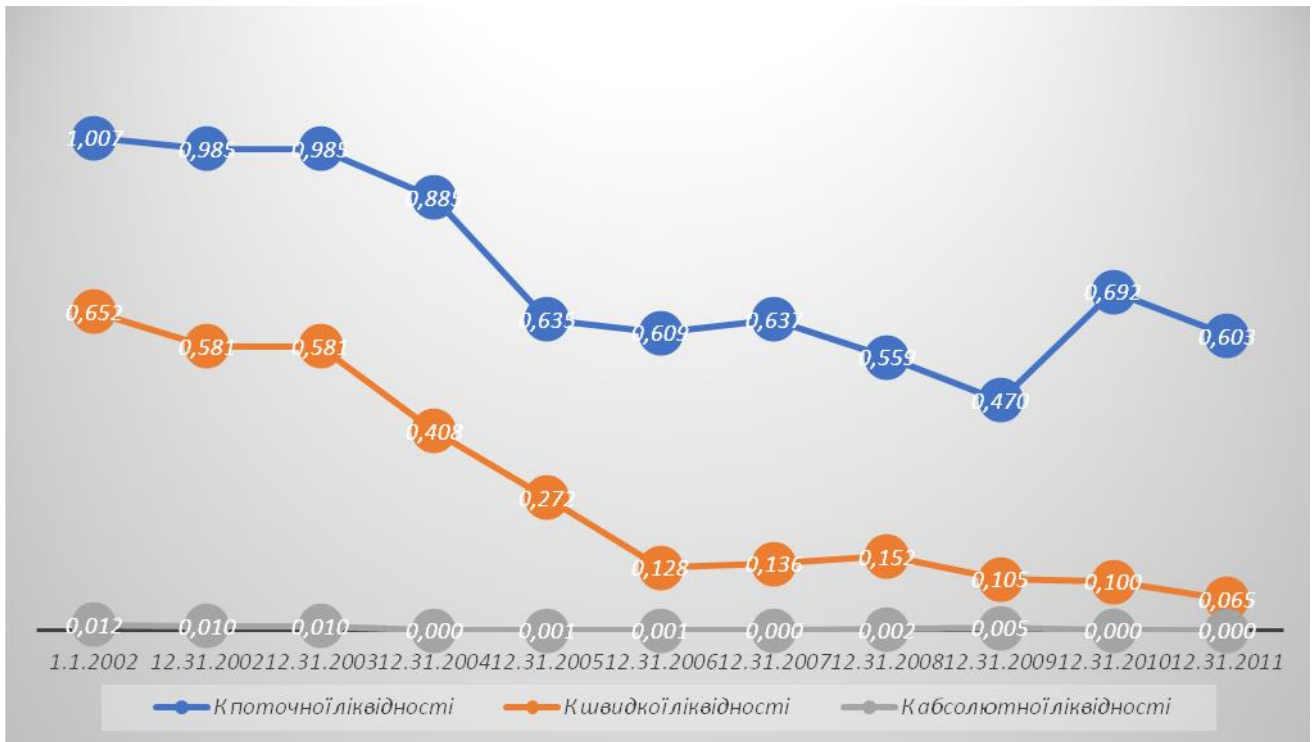

Рис. 2.4. Динаміка коефіцієнтів ліквідності ПАТ БК «Букрос» впродовж 2002 – 2011 рр.

Розраховані показники фінансової стійкості ПАТ БК «Букрос» за аналізований період констатують його фінансову нестабільність, неспроможність «витримати» несподівані зміни ринкової кон'юнктури та наявність загрози неплатоспроможності. Необхідно звернути увагу на такі тенденції зміни коефіцієнтів фінансової стійкості:

- коефіцієнт концентрації власного капіталу (коефіцієнт автономії) на початок аналізованого періоду становив 0,5, на кінець періоду він становив вже 0,8, однак такий його рівень не є фінансово обґрунтованим з боку фінансової стабільності з причини того, що питома вага власного капіталу збільшена за рахунок завищення оцінки основних засобів за рішенням власників, яке здійснено з метою технічного уникнення процедури банкрутства; але підприємство функціонує в ринковій економіці, тому завищена оцінка вартості основних засобів не є гарантією реалізації майна, в результаті потреби, за вартістю, що відображена в балансі;

- коефіцієнт маневреності власного капіталу на початок періоду, що аналізується, становив -0,047, в той час як його нормативне значення

оцінюється, як $\geq 0,1$. Таким чином, вже починаючи з 2002 року не може йти мова про мобільність власного капіталу. Частка власних коштів, вкладених в оборотні активи ПАТ БК «Букрос» є низькою. Оскільки впродовж всього аналізованого періоду власний капітал ПАТ БК «Букрос» мав від'ємне значення, то і сам показник є величиною від'ємною. Поступове зниження від'ємної вартості власного капіталу впродовж всього аналізованого періоду свідчить лише про подальше зниження його маневреності;

- розрахований коефіцієнт концентрації позикового капіталу (0,247) свідчить, що станом на 01.01.2005 року 24,7% всього майна ПАТ БК «Букрос» становив позиковий капітал (довгострокові та поточні зобов'язання);

- від'ємне значення коефіцієнту забезпечення власними засобами також свідчить про нестійкий фінансовий стан та забезпечення фінансування поточної діяльності за рахунок короткострокових позикових коштів;

- значення показника фінансового левериджу (нормативне значення не повинно перевищувати 0,25) станом на початок аналізованого періоду 31.12.2002 – 0,831, станом на 31.12.2006 – 3,006, станом на 01.01.2012 – 3,148 свідчить про високу частку боргового капіталу в структурі майна ПАТ БК «Букрос», а отже, наявність високого ризику неплатоспроможності ПАТ БК «Букрос».

Динаміка коефіцієнтів фінансової стійкості представлена на рис. 2.5.

Динаміка показників рентабельності ПАТ БК «Букрос» (рис. 2.6) свідчить про суттєве зниження рентабельності в період з 31.12.2002 р. до 01.01.2012 р. Рентабельність продукції у 2002 році становила 16,92%, у 2004 році вона знизилась до 5,23%, а у 2005 році вже мала від'ємне значення - 21,73%. Слід зауважити, що саме на цей період припадає рішення власників щодо завищення балансової вартості основних засобів шляхом дооцінки в результаті чого відбулось подорожчання продукції при одночасному зниженні обсягу виробництва. У 2006 році рентабельність продукції склала - 44,29%.

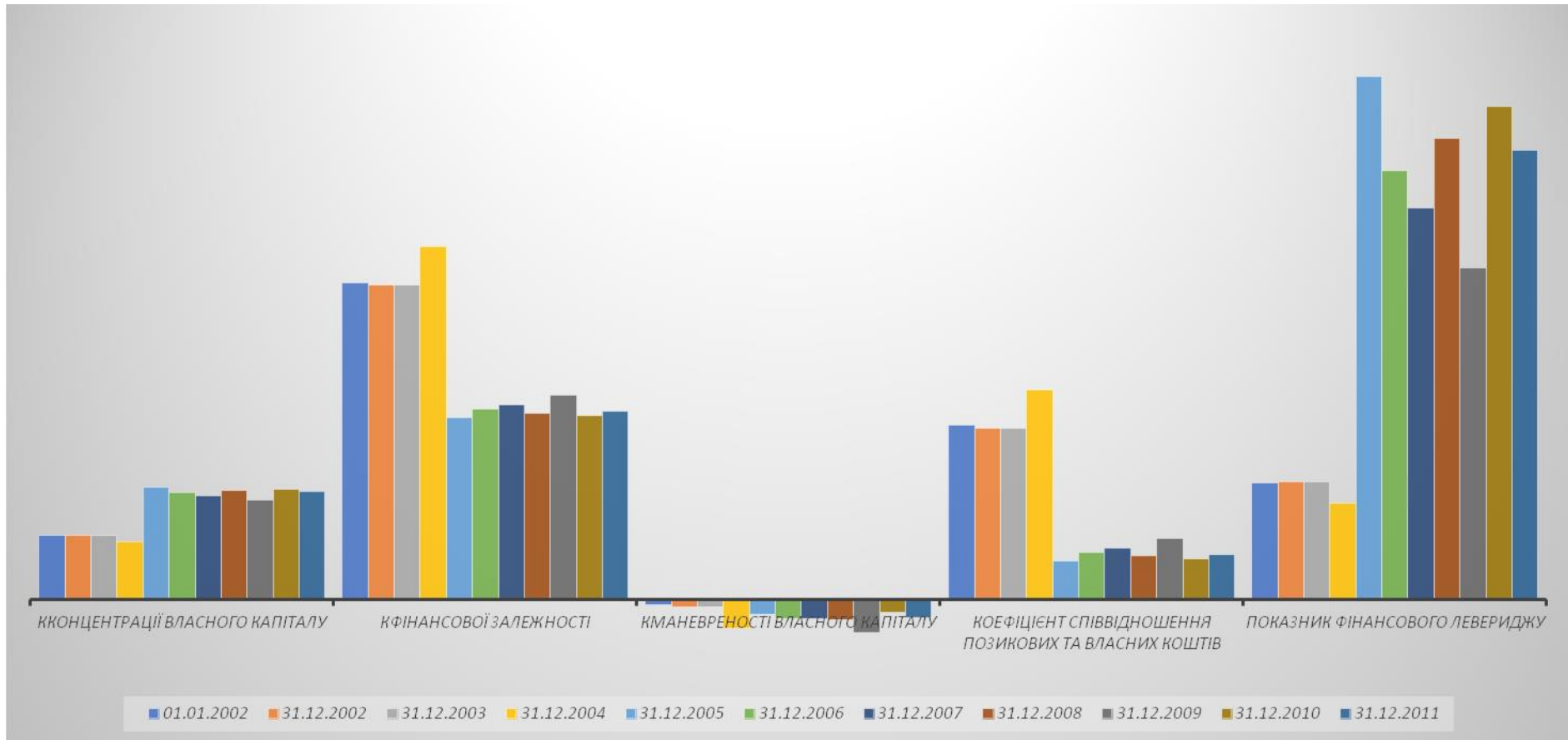

Рис. 2.5. Динаміка коефіцієнтів фінансової стійкості ПАТ БК «Букрос» впродовж 2002 – 2011 рр.

Не дивлячись на те, що у 2007 – 2008 рр. рентабельність продукції має позитивне значення, у 2011 році вона знов знижується до рівня -33,18%, тобто собівартість реалізованої продукції перевищує дохід від реалізації продукції.

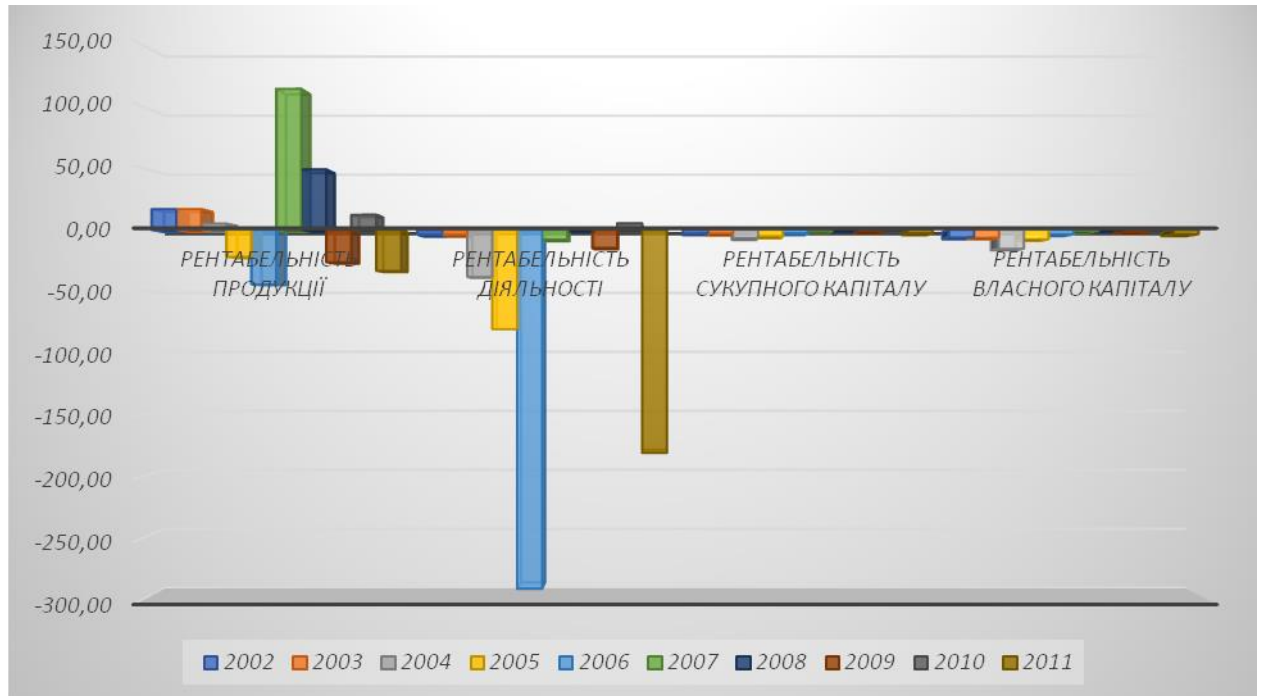

Рис. 2.6. Динаміка показників рентабельності ПАТ БК «Букрос» у 2002 – 2011 рр.

Рентабельність діяльності впродовж всього періоду, що аналізується, є величиною від'ємною (за виключенням 2008 р., в якому рівень показника складає 0,1%, а в 2010 р. – 5,44%): в 2002 році – 3,82%; в 2004 р. – 38,13%; в 2005 р. – 80,6%; в 2006 р. – 291,52%; в 2007 р. – 7,73%; в 2011 р. – 181,18%. Рентабельність сукупного капіталу і рентабельність власного капіталу мають аналогічні тенденції та від'ємні значення впродовж всього періоду, що підлягає аналізу. Тобто фінансово-господарська діяльність ПАТ БК «Букрос» та використання майна і капіталу є неефективними.

Таким чином, в досліджуваному періоді 2002 – 2011 рр. підприємство ПАТ БК «Букрос» характеризується:

- зростанням питомої ваги необоротних активів по відношенню до оборотних активів, що свідчить про капіталізацію майна та скорочення обсягів господарської діяльності;
- низьким рівнем платоспроможності та фінансової стійкості; зростанням залежності підприємства від позикових коштів;
- від’ємним рівнем показників рентабельності, що свідчить про перевищення витрат над доходами підприємства;
- підприємство має практично всі ознаки банкрута.

Враховуючи, що ПАТ БК «Букрос» є стратегічним підприємством нафтогазової галузі промисловості України та відповідає за енергетичну безпеку держави, вважаємо за доцільним запропонувати підприємству розробку заходів з фінансово-економічної безпеки.

2.3. Дослідження фінансового стану ПАТ БК «Букрос» в періоді 2012 – 2018 рр.

За результатами аналізу показників, що відображені Методичних рекомендаціях, встановлено спрямованість змін та їх вплив на стан платоспроможності підприємства ПАТ БК «Букрос» та складено табл. 2.5.

На підставі аналізу балансів виявлені вартісні та структурні зміни, які визначили основні тенденції і напрямки змін у фінансово-майновому стані підприємства. Загальна вартість активів підприємства протягом 2012 – 2018 рр. мала таку динаміку: станом на 31.12.2012 р. загальна вартість активів дорівнює 157450,0 тис.грн., станом на 31.12.2013 р. загальна вартість активів становить 76805,0 тис.грн., тобто знизилась на 80 645 тис.грн. – списано основних засобів на збитки підприємства та відображено у звіті про фінансові результати та у власному капіталі (розділ 1 пасиву балансу).

Таблиця 2.5

**Основні показники, що визначають фінансово-господарський стан ПАТ
«Бурова компанія «Букрос» впродовж 2012 – 2018 рр.**

№ з/п	Показники	На початок періоду 31.12.2012	На кінець періоду 31.12.2018	зміни (+/-)	Примітки (висновки), нормативне значення	
1.1. Загальні показники діяльності підприємства						
1	Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	2176,0	117,6	-2058,4	практично зупинення господарської діяльності	
2	Чистий прибуток (збиток), тис. грн.	-2059,0	-73426,10	-71367,1	зростання та накопичення чистих збитків	
3	Середньооблікова чисельність працівників, осіб	90	0,0	-90	звільнення працівників	
4	Фонд оплати праці, тис. грн.	2383,5	0,0	-2383,5	відсутній	
5	Власний капітал, тис. грн.	111796	-17778,7	-129574,7	відсутній	
6	Необоротні активи, тис. грн.	138298,0	41371,9	-96926,1	продаж необоротних активів	
7	Довгострокові зобов'язання, тис. грн.	0,0	8467,7	8467,7		
8	Короткострокові кредити та позики, тис. грн.	4302,0	0,0	-4302	погашення в процедурі банкрутства	
9	Дебіторська заборгованість, тис. грн.	1091,0	0,0	-1091	погашення в процедурі банкрутства	
10	Запаси, тис. грн.	18061,0	0,0	-18061	погашення в процедурі банкрутства	
11	Власні оборотні активи, тис. грн.	-15354,0	-50682,9	-35328,9	відсутні	
12	Функціонуючий капітал, тис. грн.	-15354,0	-50682,9	-35328,9	відсутній	
13	Продуктивність праці, тис. грн./ос.	21,18	0,0	-21,18	відсутня діяльність	
1.2. Показники ліквідності						
14	Коефіцієнт поточної ліквідності	0,55	0,00	-0,55	>1,5	відсутня платоспроможність
	Коефіцієнт покриття	0,55	0,00	-0,55	> 1	відсутнє покриття
15	Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,0316	0,00	-0,0316	0,6 - 0,8	відсутня платоспроможність
16	Коефіцієнт абсолютної ліквідності (платоспроможності)	0,00	0,00	0,00	0,2 - 0,35	відсутня платоспроможність
17	Маневреність власних оборотних засобів	-0,80	0,00	0,80	0- 1	відсутня
18	Коефіцієнт покриття запасів	1,06	0,00	-1,06	> 1	відсутнє покриття
19	Коефіцієнт фінансової автономії	0,78	-0,4297	-1,2097	> 0,5	від'ємне значення
1.3. Показники фінансової стійкості						

№ з/п	Показники	На початок періоду 31.12.2012	На кінець періоду 31.12.2018	зміни (+/-)	Примітки (висновки), нормативне значення	
20	Коефіцієнт концентрації власного капіталу	0,78	-0,43	-1,21	> 0,5	відсутній власний капітал з причини накопичення збитків
21	Коефіцієнт фінансової залежності	1,28	2,33	1,05	= 2	перевищує межу
22	Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	0,219	1,430	1,211	< 0,5	підвищена концентрація
23	Коефіцієнт співвідношення позикових та власних коштів	0,28	3,327	3,047		абсолютна залежність від позикових коштів
24	Коефіцієнт забезпечення власними засобами	-0,802	0,00	0,802		відсутні власні засоби
25	Показник фінансового левериджу	0,281	-3,327	-3,608		критичний
26	Тривалість фінансового циклу	2508,96	0,00	-2508,96		відсутня діяльність
27	Поточна платоспроможність	-34170,0	-59150,00	-24980,0		від'ємний результат свідчить про поточну неплатоспроможність підприємства
28	Коефіцієнт Бівера	-0,059	-1,243	-1,184	>0,2	критичний
1.4. Показники рентабельності						
29	Рентабельність продукції, відсотків	-13,96	0,00	13,96		відсутня продукція
30	Рентабельність діяльності, відсотків	-94,62	-65 564,67	-65470,05		відсутня діяльність

Станом на 31.12.2014 р. загальний обсяг активів становить 181905 тис.грн., а в статті дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги в сумі 105 645 тис.грн., але у звітному періоді підприємство не здійснювало реалізацію продукції на зазначену суму, дохід від реалізації продукції у 2014 році становить 126 тис.грн. Таким чином, спостерігається виведення частки майна та відсутність грошових коштів від його продажу. В доходах майбутніх періодів відображено суму 105100 тис.грн.

Станом на 31.12.2015 р. керівництво підприємства здійснило облік 97 свердловин, вартість яких враховувалась на позабалансовому рахунку 04 «Непередбачені активи і зобов'язання» для накопичення інформації про наявність непередбачених (потенційних) активів та непередбачених (потенційних) зобов'язань. На даному рахунку перебувають 97 свердловин ринковою вартістю 5258873908,00 грн. без ПДВ (6310648689,00 грн. з ПДВ), що підтверджено висновком про вартість майна від 31.10.2010 р.,

інвентаризаційним описом № 57 від 30.11.1993 р. та листом Державного НВП «Державний інформаційний фонд України «ГЕОІНФОРМ УКРАЇНИ» від 30.10.2008 р. В результаті вартість майна на кінець 2015 р. склала 5 570 303 тис.грн., в тому числі остаточна вартість основних засобів – 5 308 765 тис.грн.

Динаміка співвідношення необоротних та оборотних активів представлена на рис. 2.7.

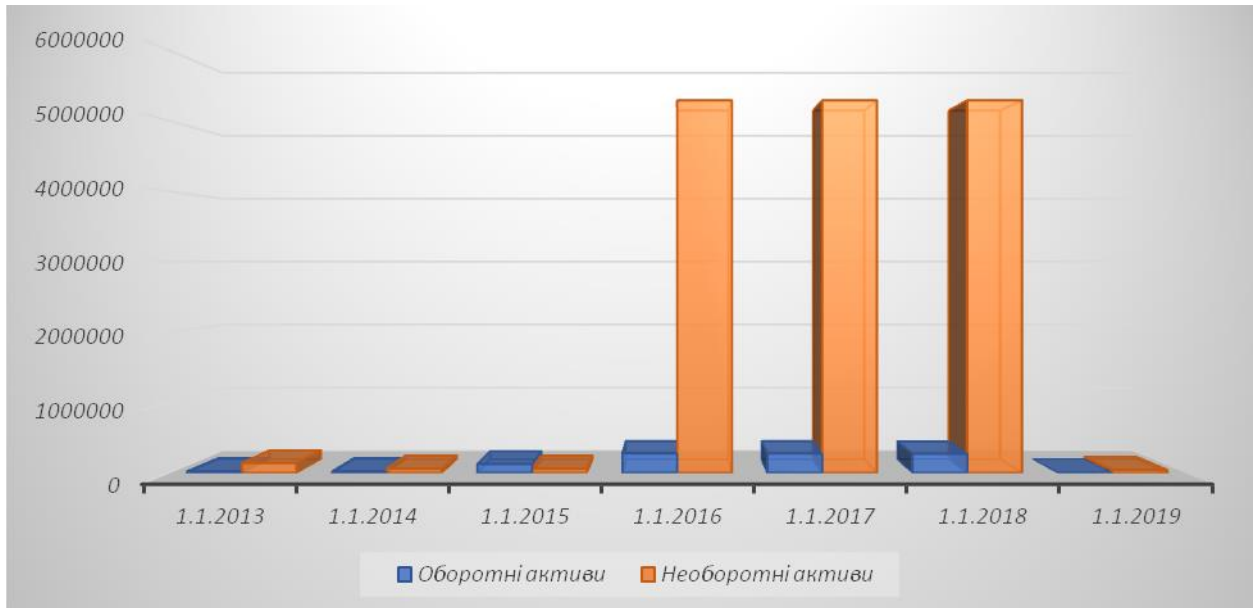

Рис. 2.7. Динаміка співвідношення необоротних та оборотних активів ПАТ БК «Букрос» впродовж 2012 – 2018 рр.

Тенденції змін вартості основних засобів впродовж 2012 – 2018 рр. мають такий вигляд:

- впродовж 2012 року залишкова вартість основних засобів зросла на 24949 тис.грн.; відповідна зміна відбулась в додатковому вкладеному капіталі (+25018 тис.грн.);
- впродовж 2013 року залишкова вартість основних засобів знизилась на 80179 тис.грн., відповідно відображено збільшення непокритого збитку у власному капіталі (-80645 тис.грн.); також у звіті про фінансові результати відображено чистий збиток в сумі 80645 тис.грн.;

- первісна, залишкова вартість, а також сума зносу основних засобів впродовж 2014 року не змінилась, можна припустити, що основні засоби було законсервовано, або має місце недостовірність інформації у фінансових звітах; проте в активах з'явилися залишки дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги на суму 105645 тис.грн., а також відображено доходи майбутніх періодів на суму 105100 тис.грн. та зменшено непокриті збитки минулих років на суму 22817 тис.грн.; поряд із цим, доходів підприємство не отримало; окреслені операції вважаються сумнівними та такими, що викривають процеси вилучення основних засобів з майна підприємства;
- впродовж 2015 року з позабалансових рахунків в баланс віднесено спеціалізовані активи – вартість 97 свердловин та залишкова вартість основних засобів станом на 31.12.2015 р. склала 5 286 718 тис.грн.; вважаємо, що таким чином керівництво підприємства намагалось приховати реальні ознаки банкрутства та здійснювати подальше виведення основних засобів зі складу майна; в цьому ж періоді зросли залишки дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги на суму 153991 тис.грн. у порівнянні з 31.12.2014 р., а також відображено зростання доходів майбутніх періодів на суму 152369 тис.грн. та зменшена сума непокритих збитків минулих років на суму 22845 тис.грн.;
- первісна, залишкова вартість, а також сума зносу основних засобів впродовж 2016 року не змінилась, можна також припустити, що основні засоби було законсервовано, або має місце недостовірність інформації у фінансових звітах;
- аналогічна ситуація відносно незмінності вартості основних засобів спостерігається і у 2017 р.;
- впродовж 2018 р. було здійснено визначення справедливої (ринкової) вартості майна у відповідності до національного Положення (стандарту) бухгалтерського обліку П(с)БУ №7 та Національних

стандартів з оцінки №1 та №2, затвердженими постановами КМУ №1440 від 10.09.2003 року та №1442 від 28.10.2004 року; зокрема оцінено спеціалізовані активи – свердловини газових родовищ, які розташовані на території Гадяцького, Зінківського, Котелевського, Лохвинського, Магдалинівського, Машівського, Миргородського, Новосанжарського, Охтирського, Решетілівського та Шишацького районів Полтавської області та обліковуються на балансі ПАТ «Бурова компанія «БУКРОС» загальною кількістю 97 (дев'яносто сім) одиниць 1956 – 1999 років побудови глибиною від 400 до 5743 метрів; нормативний строк служби для даного виду активів по шифру 20001 «Газові та газоконденсатні свердловини» складає 12 років; всі свердловини згідно паспорту знаходяться в стані «ліквідовані»;

- за результатами інвентаризації майна та оцінки активів, які розташовані в Полтавській області та обліковуються на балансі ПАТ «Бурова компанія «Букрос» станом на 31.12.2018 р., вартість основних засобів складає 41371,4%;
- також, за результатами оцінки списано залишки незавершеного капітального будівництва, переоцінено залишки за довгостроковими фінансовими інвестиціями (які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств) з 336 тис.грн. до 0,5 тис.грн.

Одночасно, без економічного обґрунтування, аналогічно ситуації 2014 р., зросла дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги з 105645 тис.грн. на початок року до 259 636 тис.грн. на кінець 2015 року. Аналогічно ситуації 2014 р. в доходах майбутніх періодів відображено суму 257 469 тис.грн. Таке виведення майна без оплати на розрахункові рахунки підприємства спричинило посилення фінансової та господарської кризи впродовж 2014 – 2016 рр. Загальна вартість активів впродовж 2017 р. не змінилась.

На кінець 2018 р. здійснено визначення справедливої (ринкової) вартості майна, зокрема спеціалізованих активів – свердловини газових родовищ ПАТ «Бурова компанія «Букрос», та станом на 31.12.2018 р.

вартість майна становить 41371,9 тис.грн., тобто у порівнянні з 01.01.2018 р. вартість майна знизилась на 5 527 205,1 тис.грн.

У зв'язку із тим, що впродовж аналізованого періоду підприємство, починаючи з 2013 р. вже не здійснювало основної діяльності, структура оборотних активів являє собою в більшості залишки запасів та дебіторської заборгованості, що виникли в попередніх періодах та потребують реалізації та повернення грошових коштів у господарський оборот.

Станом на 31.12.2012 р. залишки виробничих запасів складають 17595 тис.грн. або 91,9%; чиста реалізаційна вартість дебіторської заборгованості складає 545 тис.грн. або 2,8%; дебіторська заборгованість за виданими авансами – 316 тис.грн. або 1,6%; інша поточна дебіторська заборгованість – 230 тис.грн. або 1,2%. Склад та структура оборотних активів в 2013 р. не змінилась. Станом на 31.12.2014 р. залишки виробничих запасів склали 14,2% або 17595 тис.грн.; залишки за статтею «дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги» склали 105645 тис.грн. або 85,3%; за зазначеним видом дебіторської заборгованості відсутні документи, що підтверджують документальне оформлення процесу реалізації та умови реалізації.

Станом на 31.12.2015 р. обсяг залишків виробничих запасів не змінився та складає 17595 тис.грн., а питома вага в структурі оборотних активів становить 6,3%; спостерігається зростання залишку дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги до 259636 тис.грн., а його питома вага дорівнює 93,5%. У зв'язку із тим, що процес виробництва в цьому періоді відсутній, зазначена дебіторська заборгованість не підкріплена матеріальними та трудовими витратами, тому розглядається нами як об'єкт перепродажу, а саме частка майна у вигляді основних засобів, але документи, що підтверджують документальне оформлення процесу реалізації та умови реалізації відсутні. Аналогічна структура оборотних активів спостерігається у 2016 – 2017 рр. Станом на 31.12.2018 р. оборотні активи відсутні.

Тенденції змін в обсязі майна, його складі, а також фінансові результати діяльності підприємства свідчать про відсутність господарської діяльності в 2013 році, а також незначні доходи впродовж 2014 – 2018 рр., які

супроводжуються виведенням частки майна із господарського обороту шляхом прихованих операцій. Тенденції зміни необоротних та оборотних активів підприємства впродовж аналізованого періоду свідчать про нетипову структуру та співвідношення.

Для визначення політики керівництва підприємства відносно залучення позикових коштів у поточний господарський оборот нами здійснено аналіз кредиторської заборгованості. Поточна кредиторська заборгованість в абсолютному значенні станом на 31.12.2012 р. складає 31972,0 тис.грн.; протягом періоду, що аналізується, вона має стабільний ріст та такі тенденції зміни структури і обсягу:

- кредиторська заборгованість у вигляді короткострокового кредиту банків складає 4302 тис.грн. або 13,5%; кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги – 1923, 0 тис.грн. або 6%;
- кредиторська заборгованість з бюджетом – 7815,0 тис.грн. або 24,4%; заборгованість зі страхування – 14022 тис.грн. або 43,9%;
- заборгованість з виплати заробітної плати 2652 тис.грн.;
- кредиторська заборгованість за отриманими авансами та інші поточні зобов'язання складають 1155 тис.грн.

Впродовж 2013 р. загальний обсяг кредиторської заборгованості зріс на 2534 тис.грн. головним чином за рахунок зростання зобов'язань перед бюджетом. У 2014 році обсяг короткострокових зобов'язань збільшився на 82283 тис.грн. за рахунок появи статті «доходи майбутніх періодів» (105100 тис.грн.); по статтях заборгованість перед бюджетом, зі страхування – відбулось зниження залишків заборгованості на 21254 тис.грн., але доходів підприємство не отримувало і вони не відображені в звіті про фінансові результати. Припускається, що погашення заборгованості відбулось шляхом проведення взаєморозрахунків з третіми особами, але документальне підтвердження господарських операцій відсутнє.

Збільшення кредиторських зобов'язань по статті доходи майбутніх періодів відбулось і в 2015 році на суму 152369 тис.грн. У 2016 році

спостерігається зниження зобов'язань за кредитними ресурсами і на кінець 2016 р. вони складають 2576 тис.грн. проти 4232 тис.грн. на початок року. Ми вважаємо, що керівництво підприємства свідомо не сплачувало платежі за користування кредитними ресурсами впродовж 2012 – 2018 рр. з метою накопичення фінансових зобов'язань та збільшення обсягу заставного майна і виведення його з господарського обороту сумісно з банківською установою у якості забезпечення погашення кредиту та зобов'язань за ним.

Як видно з показників, що представлені у табл. 2.5, протягом періоду 31.12.2012 р. – 31.12.2018 р. всі показники підприємства, що характеризують фінансовий стан, не відповідали нормативним значенням та спостерігалось критичне погіршення всіх показників ліквідності, фінансової стійкості та рентабельності.

З огляду на вищезазначені загальні показники діяльності ПАТ «Бурова компанія «Букрос» можна зробити висновки, що впродовж періоду 31.12.2012 р. – 31.12.2018 р. фінансово-господарський стан ПАТ «Бурова компанія «Букрос» не відповідав такому стану, що характеризує спроможність здійснювати діяльність. Починаючи з 2013 р. керівництво підприємства методично виводило із господарського обороту майно та шляхом переведення з позабалансових рахунків на баланс спеціалізованих активів – умисно відтермінувало процедуру ліквідації та банкрутства.

Зокрема, чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) в 2012 році склав 2176,0 тис.грн., а собівартість реалізованої продукції – 2529 тис.грн., тобто співвідношення чистого доходу та собівартості реалізованої продукції становить 0,9, тобто витрати на виробництво та загальновиробничі витрати перевищують дохід від реалізації. Така ситуація спостерігається вже, починаючи з 2004 р.

Протягом періоду, що аналізується, ПАТ «Бурова компанія «Букрос» накопичувало збитки. В 2012 році чистий збиток становить 2059 тис.грн.; в 2013 р. – 80645 тис.грн. (списання частки основних засобів); в 2014 р. – 313 тис.грн.; в 2015 р. – 28 тис.грн.; в 2016 р. – 79 тис.грн.; в 2017 р. – 72 тис.грн.; в 2018 р. – 73498 тис.грн.

Динаміка збитків ПАТ «Бурова компанія «Букрос» представлена в табл. 2.6.

Таблиця 2.6

Формування чистих прибутків (збитків) ПАТ БК «Букрос»

Період, одиниця виміру	Чистий дохід (виручка) від реалізації	Операційні витрати та доходи	Фінансовий результат від операційної діяльності	Інші звичайні доходи та витрати	Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування	Незвичайні доходи та витрати	Податок на прибуток	Чистий прибуток, збиток (+/-)
Рік, тис. грн. відсотків	100							
2012	2176,0	-4235,0	-2059,0	-	2059,0	-	-	-2059,0
2013	-	-	-	-80645,0	-80645,0	-	-	-80645,0
2014	126	-479	-353	40	313	-	-	-313
2015	773	-801	-28	-	-28	-	-	-28
2016	830	-909	-79	-	-79	-	-	-79
2017	62	134	-72	-	-72	-	-	-72
2018	112	-3610	-73498	-	-73498	-	-	-73498

Слід зауважити, що для укріплення інформації щодо списання часток майна впродовж всього періоду, що аналізується, керівництво підприємства не здійснювало відображення в бухгалтерському обліку цих операцій та надавало недостовірну інформацію у фінансовій звітності не відображаючи обсяги втрат. Так, зменшив первісну вартість основних засобів станом на 31.12.2013 р. (01.01.2014 р.) на 113853 тис.грн. (за вирахуванням зносу остаточна вартість знизилась на 80 179 тис.грн.), відображено збитків на суму 80645 тис.грн., а вже в 2014 р. в структурі оборотних активів з'являється дебіторська заборгованість на суму 105645 тис.грн. та доходи майбутніх періодів 105 100 тис.грн. і знижено суму непокритих збитків. Станом на 31.12.2015 р. з метою підвищення вартості власного капіталу та майна на балансових рахунках враховано вартість спеціалізованих активів і на 01.01.2016 р. вартість активів становить 5 570 303 тис.грн. Аналогічний механізм поступового виведення з балансової вартості часток активів використано і в 2016 р., що є неприпустимим та може розглядатись, як умисне знищення активів.

Впродовж періоду, що аналізується, відбувається подальше звільнення працівників. Так, якщо в 2012 р. середньоспискова чисельність складала 90 осіб, то в 2013 році вже 13 осіб. Подальша інформація стосовно звільнення працівників та обсягу фонду оплати праці відсутня. Звільнення працівників відбулось в результаті відсутності господарської діяльності, однак з причини затягування процедури банкрутства керівництво підприємство накопичило критичну заборгованість із виплат заробітної плати та платежів до бюджету.

Крім того, про відсутність нормального руху фінансово – господарської діяльності впродовж періоду, що аналізується, свідчать такі чинники:

- відсутність залишків коштів з одержаних авансів вже станом на 31.12.2012 р.;

- відсутність витрат з обслуговування кредитних ресурсів вже починаючи з 2012 р.;

- накопичення непокритих збитків минулих років, загальний обсяг яких за даними фінансової звітності станом на кінець 2017 р. склали 97 364 тис.грн., а станом на кінець 2018 р. – 179790,1 тис.грн.;

- відсутність власних оборотних активів, зокрема їх від’ємне значення впродовж 2002 – 2018 рр., яке станом на 31.12.2018 р. становить -50682,9 тис.грн.;

- подальша «капіталізація активів» шляхом підвищення вартості основних засобів та переведення на балансові рахунки спеціалізованих активів вартістю 5258873908,00 грн., що перебували на позабалансових рахунках, в результаті чого питома вага необоротних активів станом на 31.12.2015 р. складала 95%, що унеможлиблює формування адекватної цінової політики та подальше здійснення господарської діяльності;

- фінансова неспроможність щодо погашення відсотків та основної суми боргу за кредитними зобов’язаннями, що спричиняє штрафні санкції та спонукає банківську установу до вилучення заставного майна;

- стрімке зростання обсягу кредиторських зобов’язань за такими статтями станом на 31.12.2018 р.: з бюджетом 8641,1 тис.грн.; за

розрахунками зі страхування 38087,1 тис.грн.; за розрахунками з оплати праці 2167,1 тис.грн.

Результати аналізу показників ліквідності за окреслений період також свідчать про відсутність спроможності продовжувати нормальний рух господарської діяльності. Вже на початок періоду, що аналізується – 31.12.2012 р., рівень показників не відповідає нормативним значенням та свідчить про повну неплатоспроможність підприємств. Так, коефіцієнт покриття станом на 31.12.2012 р. становив 0,55, коефіцієнт швидкої ліквідності – 0,0316, а коефіцієнт абсолютної ліквідності дорівнює нулю впродовж всього періоду, що аналізується. Станом на кінець 2018 р. підприємство не здатне здійснювати господарську діяльність.

Динаміка коефіцієнтів ліквідності в досліджуваному періоді представлена на рис. 2.8.

Розраховані показники фінансової стійкості ПАТ «Бурова компанія «Букрос» за аналізований період 2012 – 2018 рр. констатують його фінансову нестабільність, неспроможність продовжувати господарську діяльність.

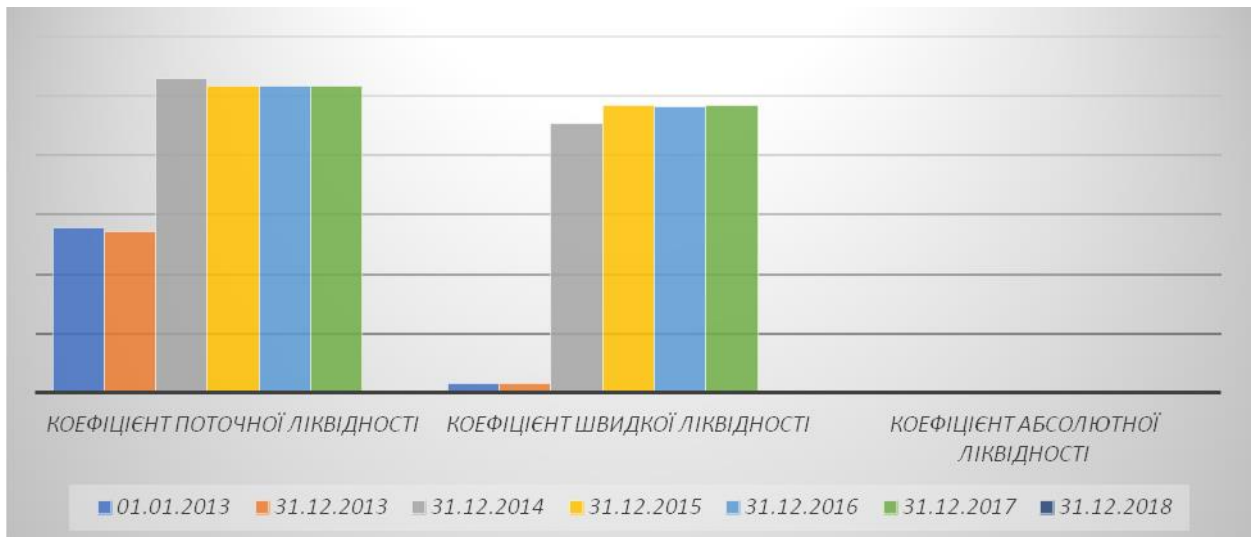

Рис. 2.8. Динаміка коефіцієнтів ліквідності у 2012 – 2018 рр.

Окремо звертаємо увагу на наступне:

– коефіцієнт концентрації власного капіталу на початок аналізованого періоду становив 0,78, на кінець періоду він становив вже -0,43, що свідчить

про відсутність власного капіталу, що пояснюється обсягом накопичених непокритих збитків минулих років та ринковою оцінкою вартості основних засобів, в тому числі спеціалізованих активів;

- коефіцієнт маневреності власного капіталу на 31.12.2012 р. має від’ємне значення 0,125, а на 31.12.2018 р. від’ємне значення -3,327, тобто за умов відсутності власного капіталу не можливий розгляд його маневреності;

- впродовж всього періоду, що аналізується, відбувається зростання концентрації позикового капіталу, а саме з 0,219 станом на 31.12.2012 р. до 1,43 станом на 31.12.2018 р.; така тенденція є свідченням повної залежності підприємства від позикових коштів;

- коефіцієнт забезпечення власними засобами станом на 31.12.2012 р. має від’ємне значення -0,802, а станом на 31.12.2018 р. він дорівнює нулю, тобто для неплатоспроможного підприємства констатуємо відсутність можливості відновлення платоспроможності;

- значення показника фінансового левериджу (нормативне значення не повинно перевищувати 0,25) станом на 31.12.2012 р. становить 0,281; станом на 31.12.2013 р. – 1,793; станом на 31.12.2018 р. – (-3,608), тобто свідчить про неспроможність підприємства виконувати свої фінансові зобов’язання та продовжувати ведення господарської діяльності.

Динаміка показників рентабельності ПАТ «Бурова компанія «Букрос» також свідчить про суттєве зниження рентабельності в період з 31.12.2002 р. до 01.01.2012 р. Рентабельність продукції у 2002 році становила 16,92%, у 2004 році вона знизилась до 5,23%, а у 2005 році вже мала від’ємне значення -21,73%. Слід зауважити, що саме на цей період припадає рішення власників щодо завищення балансової вартості основних засобів шляхом дооцінки в результаті чого відбулось подорожчання продукції при одночасному зниженні обсягу виробництва. У 2006 році рентабельність продукції склала -44,29%. Не дивлячись на те, що у 2007 – 2008 рр. рентабельність продукції має позитивне значення, у 2011 році вона знов знижується до рівня -

33,18%, тобто собівартість реалізованої продукції перевищує дохід від реалізації продукції.

Рентабельність основної діяльності впродовж всього періоду, що аналізується, є величиною від'ємною: у 2012 р. становить -94,62%; у 2013 р. відсутній обсяг діяльності; у 2014 р. вона дорівнює -248,4%; у 2015 р. становить -3,62; у 2016 р. -9,52%; у 2017 р. -116,13% та у 2018 р. -65564,67%. Неадекватність показників рентабельності свідчить про штучне підтримання керівництвом підприємства уяви про ведення господарської діяльності з метою корумпованого виведення активів із господарського обороту.

Висновки до розділу 2

Джерелами інформації для здійснення моніторингу фінансово-господарської діяльності є фінансова звітність підприємства, яка розміщена на офіційному сайті smida.gov.ua.

Впродовж періоду 31.12.2002 р. – 01.01.2012 р. майже всі показники підприємства, що характеризують фінансовий стан, не відповідали нормативним значенням та спостерігалось значне погіршення всіх показників ліквідності, фінансової стійкості та рентабельності. З огляду на вищезазначені загальні показники діяльності ПАТ БК «Букрос» можна зробити висновки, що впродовж періоду 31.12.2002 р. – 01.01.2012 р. фінансово-господарський стан ПАТ БК «Букрос» значно погіршився, про що свідчать збитки, падіння обсягу продажу продукції, як результат – негативні показники платоспроможності, залежність від позикових коштів та фінансова нестабільність.

З огляду на загальні показники діяльності ПАТ «Бурова компанія «Букрос» можна зробити висновки, що впродовж періоду 31.12.2012 р. – 31.12.2018 р. фінансово-господарський стан ПАТ «Бурова компанія «Букрос» не відповідав такому стану, що характеризує спроможність здійснювати діяльність. Починаючи з 2013 р. керівництво підприємства методично виводило із господарського обороту майно та шляхом переведення з позабалансових рахунків на баланс спеціалізованих активів – умисно відтермінувало процедуру ліквідації та банкрутства. Зокрема, чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) в 2012 році склав 2176,0 тис.грн., а собівартість реалізованої продукції – 2529 тис.грн., тобто співвідношення чистого доходу та собівартості реалізованої продукції становить 0,9; витрати на виробництво та загальновиробничі витрати перевищують дохід від реалізації. Така ситуація спостерігається вже, починаючи з 2004 р.

Про відсутність нормального руху фінансово – господарської діяльності впродовж періоду, що аналізується (2012 – 2018 рр.), свідчать такі

чинники:

– відсутність залишків коштів з одержаних авансів вже станом на 31.12.2012 р.;

– відсутність витрат з обслуговування кредитних ресурсів вже починаючи з 2012 р.;

– накопичення непокритих збитків минулих років, загальний обсяг яких за даними фінансової звітності станом на кінець 2017 р. склали 97 364 тис.грн., а станом на кінець 2018 р. – 179790,1 тис.грн.;

– відсутність власних оборотних активів, зокрема їх від'ємне значення впродовж 2002 – 2018 рр., яке станом на 31.12.2018 р. становить -50682,9 тис.грн.;

– подальша «капіталізація активів» шляхом підвищення вартості основних засобів та переведення на балансові рахунки спеціалізованих активів вартістю 5258873908,00 грн., що перебували на позабалансових рахунках, в результаті чого питома вага необоротних активів станом на 31.12.2015 р. склала 95%, що унеможлиблює формування адекватної цінової політики та подальше здійснення господарської діяльності;

– фінансова неспроможність щодо погашення відсотків та основної суми боргу за кредитними зобов'язаннями, що спричиняє штрафні санкції та спонукає банківську установу до вилучення заставного майна;

– стрімке зростання обсягу кредиторських зобов'язань за такими статтями станом на 31.12.2018 р.: з бюджетом 8641,1 тис.грн.; за розрахунками зі страхування 38087,1 тис.грн.; за розрахунками з оплати праці 2167,1 тис.грн.

За результатами проведеного ретроспективного дослідження фінансово-господарської діяльності ПАТ БК «Букрос» можна зробити висновок про наявність ознак доведення до банкрутства, що свідчить про втрату державою фінансово-економічної безпеки в галузі нафтогазової промисловості.

РОЗДІЛ 3

РОЗРОБКА ЗАХОДІВ З ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПАТ БК «БУКРОС»

3.1. Економічне обґрунтування протиправних дій керівництва ПАТ БК «Букрос» щодо доведення підприємства до банкрутства

З метою економічного обґрунтування доведення ПАТ БК «Букрос» до банкрутства, доцільно систематизувати ознаки по двох періодах, в яких здійснювалось дослідження:

- 2002 – 2011 рр.;
- 2012 – 2018 рр.

Визначення ознак дій з доведення до банкрутства здійснюється за період, що починається за три роки до дати порушення справи про банкрутство, у разі наявності ознак неправомірних дій відповідальних осіб боржника, що призвели до його стійкої фінансової неспроможності, у зв'язку з чим боржник був не в змозі задовольнити в повному обсязі вимоги кредиторів або сплатити обов'язкові платежі. У ході визначення ознак дій з доведення до банкрутства аналізується рівень забезпечення зобов'язань кредиторів за період проведення аналізу [49, 68, 71 – 75].

Рівень забезпечення зобов'язань кредиторів характеризується такими показниками:

- забезпечення зобов'язань боржника всіма його активами (відношення суми активів боржника до суми його зобов'язань);
- забезпечення зобов'язань боржника його оборотними активами (відношення оборотних активів до суми зобов'язань боржника);
- розмір чистих активів (різниця між сумою активів підприємства та сумою його зобов'язань).

У разі встановлення, що вищезазначені показники погіршилися протягом періоду, який аналізується, з'ясовується причина погіршення цих

показників шляхом перевірки фінансово-господарських договорів підприємства.

Економічними ознаками дій з доведення до банкрутства може вважатися такий фінансово-економічний стан боржника, коли виконання умов договорів призвело до погіршення показників оцінки його фінансового стану, зокрема:

- підписання завідомо не вигідних для підприємства (у тому числі фіктивних) договорів;
- необґрунтованої виплати грошових коштів, необґрунтованої передачі третім особам майна;
- прийняття нераціональних управлінських рішень, які негативно впливають на виробничу, торговельну, іншу статутну діяльність підприємства, що призводить до фінансових збитків та втрат;
- заплутування звітності, знищення документів або інформації, унаслідок чого неможлива ефективна робота підприємства тощо.

Крім того, необхідно проаналізувати заходи, ужиті керівництвом підприємства, щодо стягнення заборгованості (повнота та своєчасність проведеної претензійно-позовної роботи) та своєчасності розв'язання проблем у виробничому процесі тощо.

Навмисне погіршення фінансово-господарського стану підприємства можна визначити за такими основними ознаками:

- зменшення розміру, приховування та заниження оцінки майна, яке знаходиться у розпорядженні підприємства;
- штучне збільшення розміру кредиторської та дебіторської заборгованості;
- продаж задіяних у виробничо-господарській діяльності основних засобів (особлива увага приділяється договорам відчуження майна або оренди майна, зокрема перевіряється відповідність ціни реалізації ринковій та наявність дозволу на вказані операції органу, уповноваженого управляти майном);

- продаж товарів (робіт, послуг), які виготовляє підприємство, за ціною, нижчою за собівартість, без належних економічних підстав (наприклад, регульована ціна реалізації, яка корегується за рахунок коштів державної підтримки; продаж за передоплатою; тимчасове зниження ціни в рекламних цілях; продаж морально застарілої продукції; продаж продукції, що не користується попитом; продаж товарних залишків готової продукції для перепрофілювання або запуску нового виробництва; продаж товарних залишків (сезонної продукції) у зв'язку із закінченням сезону тощо);
- у разі збиткової діяльності підприємства спрямування отримуваних грошових засобів та інвестицій на закупівлю товарів, робіт, послуг, безпосередньо не задіяних у виробничо-господарській діяльності;
- необґрунтоване зменшення або збільшення штату підприємства.

Показники, що використовуються для виявлення ознак дій з доведення до банкрутства представлено в табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Показники для виявлення ознак дій з доведення до банкрутства

№ з/п	Показники	Джерело інформації	Станом на початок періоду, який аналізується, 31.12.2002 р.	Станом на кінець періоду, який аналізується, 01.01.2012 р.
1	Забезпечення зобов'язань боржника усіма його активами	Б / ПК	1,83	4,15
2	Забезпечення зобов'язань боржника його оборотними активами	ОА / ПК	0,97	0,6
3	Розмір чистих активів	Б - ПК	11388,0	100648,0
4	Ціни, зазначені в договорах, відповідають загальноринковим (так/ні)	аналітична інформація	Окремий аналіз не здійснювався	Окремий аналіз не здійснювався
5	Вигідність для підприємства виконання умов договорів (так/ні)	аналітична інформація	Окремий аналіз не здійснювався	Окремий аналіз не здійснювався
6	Майно, яке знаходиться у розпорядженні підприємства, тис. гривень	форма N 5 рядок 260 - рядок 261 - рядок 262 - рядок 263 - рядок 264 - рядок 265	6247,5	107541,0

Впродовж періоду, що аналізується, керівництво підприємства вжило заходів, що викривлюють реальний фінансовий стан підприємства. Це стосується дооцінки основних засобів, які було проведено у 2005 р. та 2010 р. з метою приховування інформації про фінансову неспроможність підприємства розраховуватись за своїми обов'язками. В результаті чого вартість основних засобів (остаточна) у 2005 р. змінилась таким чином: на 01.01.2005 р. – 11701,9 тис.грн., на 31.12.2005 р. – 75836,6 тис.грн.; аналогічна ситуація спостерігається у 2010 р.: на 01.01.2010 р. – 75733,0 тис.грн., на 31.12.2010 р. – 113478,0 тис.грн.

Окреслена дія керівництва спричинила створення уяви про достатність майна для розрахунків за обов'язками в той час, як невідкладні фінансові зобов'язання зростали і підприємство продовжувало їх накопичувати. Поряд із цим накопичувались збитки, але їх обсяг не виглядав занадто високим у співставності із нарощеним вартісним обсягом оцінки основних засобів. Але показник забезпечення зобов'язань боржника його оборотними активами висвітлює фінансову кризу та неспроможність продовжувати поточну діяльність.

Показники «4» та «5» таблиці 3.1 не аналізувались (за відсутністю даних), але співвідношення чистого доходу від реалізації та собівартості реалізованої продукції свідчить про неефективність цінової політики та збитковість комерційних договорів. Так, співвідношення чистого доходу та собівартості у 2002 р. дорівнює 1,17; у 2004 р. – 0,78; у 2005 р. – 0,56; у 2009 р. – 0,74; у 2010 р. – 0,67. Таке співвідношення, що < 1 є підтвердженням демпінгової політики при ціноутворенні.

Можна зробити висновок про наявність ознак доведення до банкрутства.

Проведеним аналізом неплатоспроможності ПАТ БК «Букрос» та наявності ознак банкрутства встановлено, що впродовж 2002 – 2011 рр. фінансово-господарський стан ПАТ БК «Букрос» суттєво погіршився. Зокрема, чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) скоротився з 18345,2 тис.грн. до 1945,0 тис.грн. Також, у проміжних періодах чистий

дохід від реалізації продукції знижувався до 782,2 тис.грн. (у 2006 р.). Протягом всього періоду, що аналізується підприємство працювало збитково (за виключенням 2008 р. та 2010 р., де отримано 716 тис.грн. чистого прибутку) та накопичило непокритих збитків 13266 тис.грн. (за даними фінансової звітності). Збитковість мала тенденцію зростання: 2002 р. – 700 тис.грн.; 2004 р. – 1608,8 тис.грн.; 2005 р. – 2952,2 тис.грн.; 2011 р. – 3524 тис.грн.

Як видно з показників, що розраховані за період 31.12.2002 р. – 01.01.2012 р. майже всі показники підприємства, що характеризують фінансовий стан, не відповідали нормативним значенням та спостерігалось значне погіршення всіх показників ліквідності, фінансової стійкості та рентабельності.

Підприємство є збитковим, що спричинено демпінговою ціновою політикою продажів продукції та неефективною політикою закупівель і накопичень товарно – матеріальних цінностей.

Скорочення облікової чисельності працівників впродовж періоду, що аналізується, з 633 осіб станом на 31.12.2002 р. до 135 осіб станом на 01.01.2012 р. свідчить про низьку завантаженість виробничих потужностей, скорочення обсягів виробництва. Так, ще у 2002 році чисельність працівників, що працювали на умовах неповного робочого дня, становила 238 осіб, тобто 37,5%. Крім того, про скорочення обсягу діяльності та фінансову неспроможність ПАТ БК «Букрос» забезпечувати «нормальний» рух фінансово-господарської діяльності впродовж періоду, що аналізується, свідчать:

- зниження вартості власного капіталу за рахунок стійкого систематичного зростання непокритих збитків, що станом на 31.12.2011 р. склали 13977 тис.грн.;
- зростання дефіциту власних оборотних активів з -534,2 тис.грн. на 31.12.2002 р. до -12701 тис.грн. на 01.01.2012 р.;

- «капіталізація активів» шляхом підвищення вартості основних засобів, в результаті чого питома вага необоротних активів станом на 01.01.2012 р. склала 85,5%, що суттєво підвищило складову постійних витрат (амортизаційних відрахувань) в собівартості продукції та привела до неконкурентної цінової політики;
- зниження від'ємного обсягу функціонуючого капіталу з -194,9 тис.грн. станом на 31.12.2002 р. до -12701 тис.грн. станом на 01.01.2012 р.;
- накопичення немотивованого виробництвом обсягу складських запасів ТМЦ з 2311,9 тис.грн. на 31.12.2002 р. до 4040 тис.грн. на 01.01.2012 р. та низьколіквідних залишків незавершеного виробництва з 3094 тис.грн. на 31.12.2002 р. до 13034 тис.грн. на 01.01.2012 р. за умов одночасного скорочення обсягу виробництва, що є механізмом «заморожування» оборотних активів в запасах;
- зростання заборгованості із виплат заробітної плати з 167,7 тис.грн. на 31.12.2002 р. до 2752 тис.грн. на 01.01.2012 р.; пропорційне зростання заборгованості зі страхування (ЄСВ) з 130,2 тис.грн. на 31.12.2002 р. до 14022 тис.грн. на 01.01.2012 р.;
- зниження продуктивності праці на одну особу на 12,88 тис.грн. на одну особу.

Слід звернути особливу увагу на динаміку вартості майна ПАТ БК «Букрос» та змін в оборотних активах. Питома вага основних засобів у 2005 р. зросла з причини їх дооцінки. Дооцінка основних засобів, що відбулась у 2005 р., а потім у 2010 р. (за рішенням власників та керівництва) – це спроба штучно відволікти увагу від реального фінансового стану ПАТ БК «Букрос» – банкрутство. Всі показники, що розраховано, починаючи з 2005 року, економічно оцінено з урахуванням процедури збільшення вартості основних засобів, яка не має під собою економічного підґрунтя поліпшення їх якості або збільшення їх кількісного обсягу. Збільшення вартості основних засобів призвело до зростання обсягу власного капіталу, що при розрахунку коефіцієнтів, розрахунково показує достатній рівень власного капіталу для

покриття зобов'язань, але економічно – підприємство не отримало ресурсів для покращення свого фінансового стану з точки зору платоспроможності та фінансової стійкості. Для банківських установ таку процедуру з боку підприємства було використано для обґрунтування платоспроможності при наданні «проблемному» підприємству кредитних ресурсів.

Залишки грошових коштів впродовж всього періоду, що аналізується, складають не більше 1% та стрімко знижуються. Результати аналізу показників ліквідності за окреслений період свідчать про низьку здатність ПАТ БК «Букрос» перетворити свої активи в кошти платежу для погашення зобов'язань. Це вбачається як на початок аналізованого періоду (31.12.2002 р.), так і кінець (01.01.2012 р.), оскільки розраховані показники ліквідності не відповідають своїм нормативним значенням. Більше того, спостерігається тенденція щодо їх зниження, що свідчить про погіршення платоспроможності ПАТ БК «Букрос» впродовж всього аналізованого періоду.

Тенденції зміни політики керівництва підприємства відносно відволікання грошових коштів із господарського обороту в дебіторську заборгованість є негативними. Так, в 2002 році в дебіторську заборгованість відволікались грошові кошти на період до 3-х місяців, а в 2007 році 18,9% обсягу дебіторської заборгованості відволікається на період до 3-х місяців, а інша частина коштів – на період від 3-х та 6-ти місяців і до одного року. Аналогічна ситуація спостерігається в подальших періодах, що аналізуються. В 2011 році період відволікання грошових коштів із господарського обороту Підприємства починається з 9 місяців, що негативно впливає на платоспроможність підприємства.

Протягом періоду, що аналізується, кредиторська заборгованість має стабільний рост та підвищує залежність підприємства від позикових коштів. Не дивлячись на кризове фінансове становище, керівництво підприємства впродовж 2003 року проводило роботу на залучило кредитні ресурси банку (за офіційними даними з електронного джерела емітента цінних паперів smida.gov.ua) в сумі 2300 тис.грн.:

- короткостроковий кредит банку 31.01.2003 р. 1300 тис. грн. (під 22% річних);
- короткостроковий кредит банку від 29.09.2003 р. 1000 тис. грн. (під 21% річних).

У 2010 році підприємством залучено додатково кредитні ресурси у вигляді короткострокового кредиту банку, загальний обсяг заборгованості за кредитами станом на 31.12.2010 р. становить 4302,0 тис.грн.

Фінансова неспроможність ПАТ БК «Букрос» проявляється не тільки в комерційній діяльності, а також в несплаті податків та зборів, невиконанні заробітної плати, неспроможності обслуговувати кредитні ресурси, що у сукупності є фінансовими ознаками банкрутства.

Динаміка показників рентабельності ПАТ БК «Букрос» свідчить про суттєве зниження рентабельності в період з 31.12.2002 р. до 01.01.2012 р. Рентабельність продукції у 2002 році становила 16,92%, у 2004 році вона знизилась до 5,23%, а у 2005 році вже мала від'ємне значення -21,73%. Слід зауважити, що саме на цей період припадає рішення власників щодо завищення балансової вартості основних засобів шляхом дооцінки в результаті чого відбулось подорожчання продукції при одночасному зниженні обсягу виробництва. У 2006 році рентабельність продукції склала - 44,29%.

Рентабельність сукупного капіталу і рентабельність власного капіталу мають аналогічні тенденції та від'ємні значення впродовж всього періоду, що підлягає аналізу. Тобто фінансово-господарська діяльність ПАТ БК «Букрос» та використання майна і капіталу є неефективними.

Співвідношення чистого доходу від реалізації та собівартості реалізованої продукції свідчить про неефективність цінової політики та збитковість комерційних договорів. Так, співвідношення чистого доходу та собівартості у 2002 р. дорівнює 1,17; у 2004 р. – 0,78; у 2005 р. – 0,56; у 2009 р. – 0,74; у 2010 р. – 0,67. Таке співвідношення, що < 1 є підтвердженням

демпінгової політики при ціноутворенні та доведенню підприємства до банкрутства.

Таким чином, приходимо до висновків, що впродовж всього аналізованого періоду (31.12.2002 р. – 01.01.2012 р.) Підприємство перебувало в стані стійкої поточної неплатоспроможності та мало чітко виражені ознаки банкрутства.

До основних причин неплатоспроможності ПАТ БК «Букрос» слід віднести:

- низька ліквідність та фінансова нестійкість Підприємства впродовж періоду 2002 р. – 2011 р., що вбачається із тенденцій зміни структури оборотних активів та короткострокових зобов'язань; тенденцій розрахованих показників ліквідності, фінансової стійкості; тенденції зміни абсолютних показників поточної платоспроможності; не рентабельної діяльності на рівні операційної, звичайної діяльності; стійкої збиткової діяльності з тенденцією накопичення непокритих збитків у власному капіталі;
- інвестиційна та інноваційна пасивність, що пояснюється постійним дефіцитом власних фінансових ресурсів, «старінням» основних засобів; незацікавленістю його власників у інвестуванні коштів в збиткову діяльність Підприємства, а навпаки – відволікання грошових коштів від основної діяльності;
- фінансово-економічна криза, яка тривала в державі впродовж аналізованого періоду та мала значний вплив на діяльність Підприємства;
- неефективний внутрішній менеджмент на підприємстві, спрямований на затягування фінансової кризи шляхом залучення кредитних ресурсів в періодах збиткової діяльності та вживання адміністративних заходів, спрямованих на приховування фінансової кризи.

В результаті здійсненого аналізу на предмет наявності/відсутності ознак фіктивного банкрутства встановлено реальне зниження впродовж аналізованого періоду платоспроможності та рентабельності ПАТ БК

«Букрос». Нами обґрунтовано висновок про наявність в періоді 2002 – 2011 рр. ознак приховування банкрутства з боку керівництва. Підприємство характеризується ознаками критичної неплатоспроможності, що відповідає фінансовому стану потенційного банкрута. Фінансовий стан характеризується ознаками надкритичної неплатоспроможності.

Впродовж 2012 – 2018 рр. керівництво ПАТ БК «Букрос» продовжувало накопичувати боргові зобов'язання та паралельно здійснювало виведення майна з господарського обороту. Для цього вживались наступні заходи:

- загальна вартість активів підприємства протягом 2012 – 2018 рр. мала таку динаміку: станом на 31.12.2012 р. загальна вартість активів дорівнює 157450,0 тис.грн., станом на 31.12.2013 р. загальна вартість активів становить 76805,0 тис.грн., тобто знизилась на 80 645 тис.грн. – списано основних засобів на збитки підприємства та відображено у звіті про фінансові результати та у власному капіталі (розділ 1 пасиву балансу). Станом на 31.12.2014 р. загальний обсяг активів становить 181905 тис.грн., а в статті дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги в сумі 105 645 тис.грн., але у звітному періоді підприємство не здійснювало реалізацію продукції на зазначену суму, дохід від реалізації продукції у 2014 році становить 126 тис.грн. Таким чином, спостерігається виведення частки майна та відсутність грошових коштів від його продажу. В доходах майбутніх періодів відображено суму 105100 тис.грн.
- одночасно, без економічного обґрунтування, аналогічно ситуації 2014 р., зросла дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги з 105645 тис.грн. на початок року до 259 636 тис.грн. на кінець 2015 року. Аналогічно ситуації 2014 р. в доходах майбутніх періодів відображено суму 257 469 тис.грн. Таке виведення майна без оплати на розрахункові рахунки підприємства спричинило посилення фінансової та господарської кризи впродовж 2014 – 2016 рр.

Тенденції змін в обсязі майна, його складі, а також фінансові результати діяльності підприємства свідчать про відсутність господарської діяльності в 2013 році, а також незначні доходи впродовж 2014 – 2018 рр., які супроводжуються виведенням частки майна із господарського обороту шляхом прихованих операцій.

Протягом періоду, що аналізується, ПАТ БК «Букрос»_накопичувало збитки. В 2012 році чистий збиток становить 2059 тис.грн.; в 2013 р. – 80645 тис.грн. (списання частки основних засобів); в 2014 р. – 313 тис.грн.; в 2015 р. – 28 тис.грн.; в 2016 р. – 79 тис.грн.; в 2017 р. – 72 тис.грн.; в 2018 р. – 73498 тис.грн. Слід зауважити, що для укриття інформації щодо списання часток майна впродовж всього періоду, що аналізується, керівництво підприємства не здійснювало відображення в бухгалтерському обліку цих операцій та надавало недостовірну інформацію у фінансовій звітності не відображаючи обсяги втрат. Так, зменшив первісну вартість основних засобів станом на 31.12.2013 р. (01.01.2014 р.) на 113853 тис.грн. (за вирахуванням зносу остаточною вартість знизилась на 80 179 тис.грн.), відображено збитків на суму 80645 тис.грн., а вже в 2014 р. в структурі оборотних активів з'являється дебіторська заборгованість на суму 105645 тис.грн. та доходи майбутніх періодів 105 100 тис.грн. і знижено суму непокритих збитків. Станом на 31.12.2015 р. з метою підвищення вартості власного капіталу та майна на балансових рахунках враховано вартість спеціалізованих активів і на 01.01.2016 р. вартість активів становить 5 570 303 тис.грн. Аналогічний механізм поступового виведення з балансової вартості часток активів використано і в 2016 р., що є неприпустимим та може розглядатись, як умисне знищення активів.

Крім того, про відсутність нормального руху фінансово – господарської діяльності впродовж періоду, що аналізується, свідчать такі чинники:

- відсутність залишків коштів з одержаних авансів вже станом на 31.12.2012 р.;
- відсутність витрат з обслуговування кредитних ресурсів вже починаючи з 2012 р.;

- накопичення непокритих збитків минулих років, загальний обсяг яких за даними фінансової звітності станом на кінець 2017 р. склали 97364 тис.грн., а станом на кінець 2018 р. – 179790,1 тис.грн.;
- відсутність власних оборотних активів, зокрема їх від’ємне значення впродовж 2002 – 2018 рр., яке станом на 31.12.2018 р. становить - 50682,9 тис.грн.;
- подальша «капіталізація активів» шляхом підвищення вартості основних засобів та переведення на балансові рахунки спеціалізованих активів вартістю 5258873908,00 грн., що перебували на позабалансових рахунках, в результаті чого питома вага необоротних активів станом на 31.12.2015 р. склала 95%, що унеможлиблює формування адекватної цінової політики та подальше здійснення господарської діяльності;
- фінансова неспроможність щодо погашення відсотків та основної суми боргу за кредитними зобов’язаннями, що спричиняє штрафні санкції та спонукає банківську установу до вилучення заставного майна;
- стрімке зростання обсягу кредиторських зобов’язань за такими статтями станом на 31.12.2018 р.: з бюджетом 8641,1 тис.грн.; за розрахунками зі страхування 38087,1 тис.грн.; за розрахунками з оплати праці 2167,1 тис.грн.

Тенденції зміни у власному капіталі впродовж 2012 – 2018 рр. свідчать про те, що зміни у власному капіталі виникають виключно в результаті отримання непокритих збитків та врахуванням на балансі спеціалізованих активів – 97 свердловин. Зростання непокритих збитків впродовж періоду, що аналізується, свідчить про вимивання власного капіталу.

Суттєві зміни в структурі та динаміці дебіторської заборгованості відбулись впродовж 2014 – 2015 рр.: станом на 1.12.2014 р. – збільшення дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги на 105100 тис.грн. (в умовах відсутності виробничо-господарської діяльності) та збільшення дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги на 153991 тис.грн.

станом на 31.12.2015 р. (також в умовах відсутності виробничо-господарської діяльності).

Ми констатуємо, що це шахрайський спосіб виведення майна з обороту: в зобов'язаннях в цьому ж періоді відображено ідентичну суму у вигляді доходів майбутніх періодів (наприклад, доходи у вигляді отриманих авансових платежів за здані в оренду основні засоби).

Аналогічна операція здійснена у 2015 р. на суму 153991 тис.грн.

Впродовж 2013 р. загальний обсяг кредиторської заборгованості зріс на 2534 тис.грн. головним чином за рахунок зростання зобов'язань перед бюджетом. У 2014 році обсяг короткострокових зобов'язань збільшився на 82283 тис.грн. за рахунок появи статті «доходи майбутніх періодів» (105100 тис.грн.); по статтях заборгованість перед бюджетом, зі страхування – відбулось зниження залишків заборгованості на 21254 тис.грн., але доходів підприємство не отримувало і вони не відображені в звіті про фінансові результати. Припускається, що погашення заборгованості відбулось шляхом проведення взаєморозрахунків з третіми особами, але документальне підтвердження господарських операцій відсутнє.

Збільшення кредиторських зобов'язань по статті доходи майбутніх періодів відбулось і в 2015 році на суму 152369 тис.грн. У 2016 році спостерігається зниження зобов'язань за кредитними ресурсами і на кінець 2016 р. вони складають 2576 тис.грн. проти 4232 тис.грн. на початок року.

Ми вважаємо, що керівництво підприємства свідомо не сплачувало платежі за користування кредитними ресурсами впродовж 2012 – 2018 рр. з метою накопичення фінансових зобов'язань та збільшення обсягу заставного майна і виведення його з господарського обороту сумісно з банківською установою у якості забезпечення погашення кредиту та зобов'язань за ним.

Станом на 31.12.2017 р. аналогічно погашено другу частку зобов'язань за кредитними ресурсами. Можна також зробити висновок про наявність ознак доведення до банкрутства.

Таким чином, керівництво ПАТ БК «Букрос» впродовж 2002 – 2018 рр. поступово здійснювало приховане доведення підприємства до стану

банкрутства, що є суттєвою загрозою для енергетичної безпеки України та нафтогазової галузі.

3.2. Економіко-правові заходи з фінансово-економічної безпеки ПАТ БК «Букрос» в процедурі санації

Однією з судових процедур банкрутства, які відповідно до частини 1 статті 4 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» №2343-ХІІ від 14.05.1992 р. (далі Закон) застосовуються щодо боржника є санація (відновлення платоспроможності) боржника.

Відповідно до статті 1 Закону, санація – це система заходів, що здійснюються під час провадження у справі про банкрутство з метою запобігання визнанню боржника банкрутом та його ліквідації, спрямована на оздоровлення фінансово-господарського становища боржника, а також задоволення в повному обсязі або частково вимог кредиторів шляхом кредитування, реструктуризації підприємства, боргів і капіталу та (або) зміну організаційно-правової та виробничої структури боржника.

Підставою для винесення ухвали про введення процедури санації є клопотання, що подане до суду згідно з рішенням комітету кредиторів. Особи, які бажають взяти участь у санації боржника (інвестори) відповідно до частини 7 статті 14 Закону можуть подати розпоряднику майна заяву про участь у санації боржника та свої пропозиції щодо санації чи план санації.

Розпорядник майна зобов'язаний розглянути заяви інвесторів, довести їх до відома суду, кредиторів та боржника незалежно від часу їх надходження.

Особа, що подала заяву про участь у санації, набуває прав та обов'язків учасника провадження у справі про банкрутство, в тому числі право оскарження судових актів, які стосуються його прав та обов'язків.

Відповідно до частини 1 статті 17 Закону санація вводиться на строк не більше дванадцяти місяців. За клопотанням комітету кредиторів чи керуючого санацією або інвесторів цей строк може бути продовжено судом до шести місяців або скорочено.

Одночасно з введенням процедури санації господарський суд ухвалою призначає керуючого санацією. Керуючим санацією може бути призначено особу, яка виконувала повноваження розпорядника майна, або керівник підприємства, якщо на це є згода комітету кредиторів та (або)інвесторів. Керуючий санацією щоквартально звітує перед комітетом кредиторів.

З дня винесення ухвали про санацію:

- керівник боржника відсторонюється від посади у порядку, визначеному законодавством про працю, управління боржником переходить до керуючого санацією, крім випадку, призначення керуючим санацією керівника боржника за клопотанням комітету кредиторів з урахування особливостей, передбачених Законом;
- припиняються повноваження органів управління боржника – юридичної особи, повноваження органів управління передаються керуючому санацією. Органи управління боржника протягом трьох днів з дня прийняття рішення про санацію та призначення керуючого санацією зобов'язані забезпечити передачу керуючому санацією бухгалтерської та іншої документації боржника, печаток і штампів, матеріальних та інших цінностей;
- арешт на майно боржника та інші обмеження дій боржника щодо розпорядження його майном можуть бути накладені лише в межах процедури санації, у разі, якщо вони не перешкоджають виконанню плану санації та не суперечать інтересам конкурсних кредиторів.

Частиною 10 статті 17 Закону керуючому санацією в трьохмісячний строк з дня прийняття рішення про санацію надано право відмовитися від виконання договорів боржника, укладених до порушення провадження у справі про банкрутство та невиконаних повністю або частково, якщо доведено, що виконання договору завдає збитків боржнику, або договір є довгостроковим (понад один рік) або розрахованим на одержання позитивних результатів для боржника в довгостроковій перспективі (крім випадків випуску продукції з технологічним циклом, більшим за строки санації боржника), або виконання договору створює умови, що перешкоджають відновленню платоспроможності боржника.

Власник майна боржника (орган управління майном боржника) не може обмежувати повноваження керуючого санацією щодо розпорядження майном боржника.

Відповідно до частини 11 статті 17 Закону після введення процедури санації у межах справи про банкрутство господарським судом розглядаються заяви керуючого санацією про визнання недійсними угод (правочинів), укладених боржником до винесення ухвали про санацію, які мають ознаки, передбачені Законом. Про визнання таких угод (правочинів) недійсними чи відмову у визнанні недійсними судом, що розглядає справу про банкрутство, виноситься ухвала. Якщо така угода укладена боржником з фізичною особою, заява про визнання її недійсною також підлягає розгляду господарським судом у межах справи про банкрутство, адже приписи Закону та Господарського процесуального кодексу не виключають участі у справі про банкрутство фізичних осіб, які не є суб'єктами підприємницької діяльності.

Згідно із статтею 18 Закону протягом трьох місяців з дня винесення ухвали про санацію боржника керуючий санацією зобов'язаний надати комітету кредиторів для схвалення плану санації боржника.

Якщо протягом шести місяців з дня винесення ухвали про санацію в господарський суд не буде подано плану санації боржника, господарський

суд має право прийняти рішення про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури відповідно до Закону.

Частиною 1 статті 18 Закону визначено, що план санації повинен містити заходи щодо відновлення платоспроможності боржника, умови участі інвесторів (за їх наявності) у повному або частковому задоволенні вимог кредиторів, зокрема, шляхом переведення боргу (частини боргу) на інвестора, строк та черговість виплати боржником або інвестором боргу кредиторам та умови відповідальності інвестора за невиконання взятих згідно з планом санації зобов'язань, строк відновлення платоспроможності боржника.

Заходами щодо відновлення платоспроможності боржника, які містять план санації, можуть бути:

- реструктуризація підприємства;
- перепрофілювання виробництва;
- закриття нерентабельних виробництв;
- відстрочка та (або) розстрочка платежів або прощення (списання) частини боргів, про що укладається мирова угода;
- ліквідація дебіторської заборгованості;
- реструктуризація активів боржника відповідно до вимог Закону;
- продаж частини майна боржника;
- зобов'язання інвестора про погашення боргу (частини боргу) боржника, зокрема шляхом переведення на нього боргу (частини боргу), та його відповідальність за невиконання взятих на себе зобов'язань;
- виконання зобов'язань боржника власником майна боржника та його відповідальність за невиконання взятих на себе зобов'язань;
- продаж майна боржника як цілісного майнового комплексу (для недержавних підприємств);
- одержання кредиту для виплати вихідної допомоги працівникам боржника, які звільняються згідно з планом санації, який

відшкодовується в першу чергу згідно зі статтею 31 Закону за рахунок реалізації майна боржника;

- звільнення працівників боржника, які не можуть бути задіяні в процесі реалізації плану санації. Вихідна допомога у цьому разі виплачується за рахунок інвестора, а за його відсутності – за рахунок реалізації майна боржника або за рахунок кредиту, одержаного для цієї мети;
- інші способи відновлення платоспроможності боржника.

Значні угоди та угоди, щодо яких є заінтересованість, укладаються керуючим санацією тільки за згодою комітету кредиторів, якщо інше не передбачено Законом або планом санації. Керуючий санацією зобов'язаний звітувати перед комітетом кредиторів щодо послідовної реалізації плану санації. План санації боржника, у майні якого частка державної власності перевищує 50%, до подання на затвердження суду має бути погоджений керуючим санацією з органом, уповноваженим управляти державним майном.

План санації розглядається комітетом кредиторів, який скликається керуючим санацією. Комітет кредиторів після розгляду плану санації може прийняти одне з таких рішень:

- 1) схвалити план санації та подати його на затвердження господарського суду;
- 2) відхилити план санації і звернутися до господарського суду з клопотанням про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури;
- 3) відхилити план санації, звернутися до господарського суду з клопотанням про звільнення керуючого санацією від виконання ним обов'язків та про призначення нового керуючого санацією.

Схвалений комітетом кредиторів план санації та протокол засідання комітету кредиторів подаються керуючим санацією в господарський суд на затвердження. Господарський суд затверджує план санації боржника, про що виноситься ухвала, яка може бути оскаржена у встановленому порядку.

За п'ятнадцять днів до закінчення санації, а також за наявності підстав для дострокового припинення санації керуючий санацією зобов'язаний надати комітету кредиторів письмовий звіт. За наслідками розгляду звіту керуючого санацією комітет кредиторів приймає рішення про звернення до господарського суду з клопотанням щодо:

- припинення процедури санації у зв'язку з виконанням плану санації і відновленням платоспроможності боржника;
- продовження встановленого строку процедури санації;
- припинення процедури санації, визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури;
- припинення процедури санації і укладення мирової угоди.

У разі виникнення обставин, що є підставою для припинення процедури санації, комітет кредиторів може прийняти таке рішення за відсутності звіту керуючого санацією.

Якщо комітетом кредиторів не прийнято жодне з цих рішень або таке рішення не подано в господарський суд протягом п'ятнадцяти днів з дня закінчення санації чи виникнення підстав для її дострокового припинення, господарський суд розглядає питання про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури в порядку, передбаченому Законом.

Затвердження звіту керуючого санацією або дострокове припинення процедури санації тягне за собою припинення повноважень арбітражного керуючого як керуючого санацією, про що зазначається у відповідній ухвалі суду.

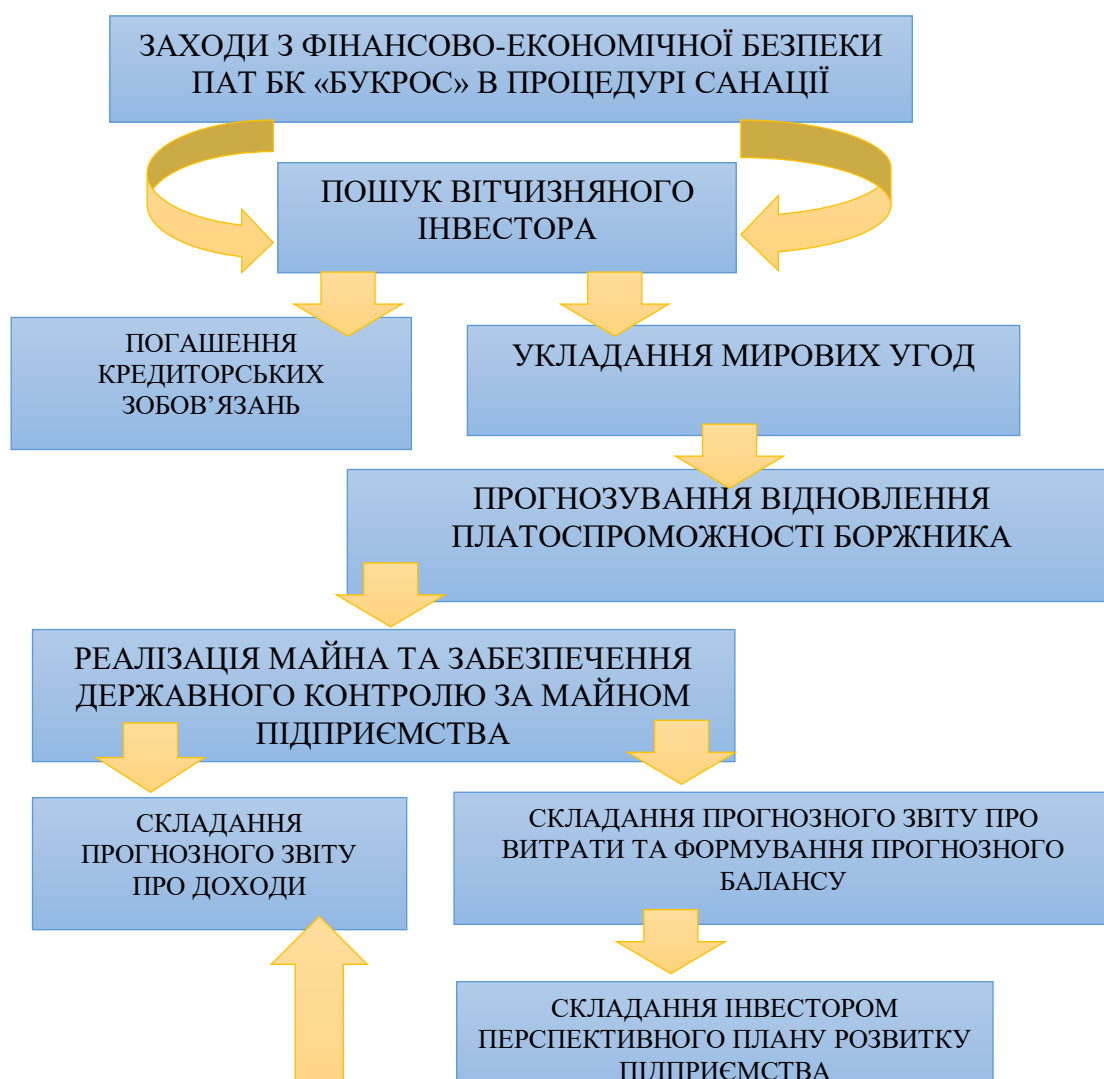
У разі дострокового припинення процедури санації у зв'язку з укладенням мирової угоди або погашенням вимог кредиторів керуючий санацією продовжує виконувати повноваження керівника (органів управління) боржника до призначення в установленому порядку керівника (органів управління) боржника.

У разі визнання господарським судом боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури керуючий санацією продовжує виконувати свої

обов'язки до моменту передачі справ ліквідатору або призначення його ліквідатором у встановленому Законом порядку.

Щодо санаційних заходів на ПАТ БК «Букрос», заходи в процедурі санації, що забезпечують фінансово-економічну безпеку підприємства, представлено на рис. 3.1.

За заявою будь-кого з кредиторів або боржника арбітражний суд може відхилити план санації, коли будуть надані обґрунтовані докази того, що в результаті санації становище однієї із зацікавлених сторін буде гіршим, ніж у разі здійснення ліквідаційних процедур. Функції нагляду за повнотою виконання плану санації покладаються на арбітражного керуючого (розпорядника майна чи керуючого санацією). Повноваження арбітражного керуючого, членів комітету кредиторів та нагляд арбітражного суду зберігаються до повного виконання плану санації. Протягом відповідного періоду зазначені органи мають право безперешкодного доступу до всіх приміщень боржника, а також право перевірки його бухгалтерських та інших комерційних документів.

**Рис.3.1. Заходи з фінансово-економічної безпеки ПАТ БК «Букрос»
в процедурі санації**

Якщо у процесі нагляду встановлено, що вимоги кредиторів не виконуються або не можуть бути виконані, згідно з передбаченими в плані санації умовами арбітражний керуючий повідомляє про це арбітражний суд та комітет кредиторів. Останні приймають відповідне рішення, у тому числі про здійснення ліквідаційних процедур у примусовому порядку.

За 15 днів до закінчення санації, а також за наявності підстав для дострокового припинення санації керуючий санацією зобов'язаний надати зборам кредиторів письмовий звіт, до якого додається реєстр вимог кредиторів.

Одночасно зі звітом керуючий санацією вносить на збори кредиторів одну із пропозицій:

- 1) про прийняття рішення про дострокове припинення процедури санації у зв'язку з відновленням платоспроможності боржника;
- 2) про укладення мирової угоди;
- 3) про звернення до арбітражного суду з клопотанням про продовження процедури санації;
- 4) про звернення до арбітражного суду з клопотанням про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури.

За результатами розгляду звіту керуючого санацією збори кредиторів приймають одне з таких рішень:

- 1) про виконання плану санації, закінчення процедури санації та відновлення платоспроможності боржника;
- 2) про звернення до арбітражного суду з клопотанням стосовно дострокового припинення процедури санації у зв'язку з відновленням платоспроможності боржника та переходом до розрахунків з кредиторами;
- 3) про звернення до арбітражного суду з клопотанням продовжити встановлений строк процедури санації;

4) про звернення до арбітражного суду з клопотанням визнати боржника банкрутом і відкрити ліквідаційну процедуру;

5) про укладення мирової угоди.

Звіт керуючого санацією, розглянутий зборами кредиторів, і протокол зборів кредиторів подаються на затвердження до арбітражного суду не пізніше п'яти днів після дати проведення зборів кредиторів. Затвердження арбітражним судом звіту керуючого санацією є підставою для винесення ним ухвали про припинення провадження у справі про банкрутство.

До соціально-економічних наслідків санації на підприємстві ПАТ БК «Букрос» нами віднесено такі події. Загальна сума заборгованості перед кредиторами (працівниками підприємства – банкрута), з урахуванням періодів виникнення боргів та часу затримки виплат, станом на 01.11.2019 р. складає 2 203 432,28 грн. До основних позитивних соціально-економічних наслідків проведеної санації слід віднести такі:

- покращення соціально-психологічного клімату в регіоні (Полтавська область) завдяки поступовому погашенню заборгованості із заробітної плати працівникам підприємства (100 осіб), які до процедури санації не отримували заробітну плату, починаючи з 2020 р.;
- відбувається часткове відновлення платоспроможності ПАТ БК «Букрос» завдяки інвестиціям, які (за планом) спрямовуються на придбання активів ПАТ БК «Букрос» з метою відновлення і розвитку виробництва та оновлення виробничої системи підприємства;
- висновки щодо доцільності вкладення грошових коштів вітчизняними інвесторами за цим напрямом не викликає сумнівів, виходячи з аналізу стану добувної галузі України (зокрема добування сирової нафти та природного газу) за період 1990 – 2018 р. та перше півріччя 2019 р. та стратегічного значення підприємства для економіки України;
- «оздоровлення» підприємства полягає у тому, що і інвестиції дозволяють підприємству поступово відновлювати нормальну господарську діяльність та забезпечувати поновлення робочих місць,

здійснювати сплату податків і зборів, спрямовувати кошти на розвиток регіону (за рахунок місцевих податків).

Висновки до розділу 3

Здійснено економічне обґрунтування протиправних дій керівництва ПАТ БК «Букрос» щодо доведення підприємства до банкрутства. Проведеним аналізом неплатоспроможності ПАТ БК «Букрос» та наявності ознак банкрутства встановлено, що впродовж 2002 – 2011 рр. фінансово-господарський стан ПАТ БК «Букрос» суттєво погіршився. Підприємство є збитковим, що спричинено демпінговою ціновою політикою продажів продукції та неефективною політикою закупівель і накопичень товарно – матеріальних цінностей. До основних причин неплатоспроможності ПАТ БК «Букрос» в 2002 – 2011 рр. слід віднести:

- низька ліквідність та фінансова нестійкість ПАТ БК «Букрос» впродовж періоду 2002 р. – 2011 р., що вбачається із тенденцій зміни структури оборотних активів та короткострокових зобов'язань; тенденцій розрахованих показників ліквідності, фінансової стійкості; тенденції зміни абсолютних показників поточної платоспроможності; не рентабельної діяльності на рівні операційної, звичайної діяльності; стійкої збиткової діяльності з тенденцією накопичення непокритих збитків у власному капіталі;
- інвестиційна та інноваційна пасивність, що пояснюється постійним дефіцитом власних фінансових ресурсів, «старінням» основних засобів; незацікавленістю його власників у інвестуванні коштів в збиткову діяльність Підприємства, а навпаки – відволікання грошових коштів від основної діяльності;
- фінансово-економічна криза, яка тривала в державі впродовж аналізованого періоду та мала значний вплив на діяльність ПАТ БК «Букрос»;

- неефективний внутрішній менеджмент на підприємстві, спрямований на затягування фінансової кризи шляхом залучення кредитних ресурсів в періодах збиткової діяльності та вживання адміністративних заходів, спрямованих на приховування фінансової кризи.

Про відсутність нормального руху фінансово – господарської діяльності впродовж періоду 2012 – 2018 рр. свідчать такі чинники:

- відсутність залишків коштів з одержаних авансів вже станом на 31.12.2012 р.;
- відсутність витрат з обслуговування кредитних ресурсів вже починаючи з 2012 р.;
- накопичення непокритих збитків минулих років, загальний обсяг яких за даними фінансової звітності станом на кінець 2017 р. склали 97364 тис.грн., а станом на кінець 2018 р. – 179790,1 тис.грн.;
- відсутність власних оборотних активів, зокрема їх від’ємне значення впродовж 2002 – 2018 рр., яке станом на 31.12.2018 р. становить - 50682,9 тис.грн.;
- подальша «капіталізація активів» шляхом підвищення вартості основних засобів та переведення на балансові рахунки спеціалізованих активів вартістю 5258873908,00 грн., що перебували на позабалансових рахунках, в результаті чого питома вага необоротних активів станом на 31.12.2015 р. склала 95%, що унеможливорює формування адекватної цінової політики та подальше здійснення господарської діяльності;
- фінансова неспроможність щодо погашення відсотків та основної суми боргу за кредитними зобов’язаннями, що спричиняє штрафні санкції та спонукає банківську установу до вилучення заставного майна;
- стрімке зростання обсягу кредиторських зобов’язань за такими статтями станом на 31.12.2018 р.: з бюджетом 8641,1 тис.грн.; за розрахунками зі страхування 38087,1 тис.грн.; за розрахунками з оплати праці 2167,1 тис.грн.

Таким чином, впродовж 2002 – 2018 рр. підприємство нафтогазової галузі промисловості України доведено до банкрутства. Нами розроблено заходи з фінансово-економічної безпеки, які підприємство має реалізовувати в процедурі санації.

До соціально-економічних наслідків санації на підприємстві ПАТ БК «Букрос» нами віднесено такі події. Загальна сума заборгованості перед кредиторами (працівниками підприємства – банкрута), з урахуванням періодів виникнення боргів та часу затримки виплат, станом на 01.11.2019 р. складає 2 203 432,28 грн. До основних позитивних соціально-економічних наслідків проведеної санації слід віднести такі:

- покращення соціально-психологічного клімату в регіоні (Полтавська область) завдяки поступовому погашенню заборгованості із заробітної плати працівникам підприємства (100 осіб), які до процедури санації не отримували заробітну плату, починаючи з 2020 р.;
- відбувається часткове відновлення платоспроможності ПАТ БК «Букрос» завдяки інвестиціям, які (за планом) спрямовуються на придбання активів ПАТ БК «Букрос» з метою відновлення і розвитку виробництва та оновлення виробничої системи підприємства;
- висновки щодо доцільності вкладення грошових коштів вітчизняними інвесторами за цим напрямом не викликає сумнівів, виходячи з аналізу стану добувної галузі України (зокрема добування сирової нафти та природного газу) за період 1990 – 2018 р. та перше півріччя 2019 р. та стратегічного значення підприємства для економіки України;
- «оздоровлення» підприємства полягає у тому, що і інвестиції дозволяють підприємству поступово відновлювати нормальну господарську діяльність та забезпечувати поновлення робочих місць, здійснювати сплату податків і зборів, спрямовувати кошти на розвиток регіону (за рахунок місцевих податків).

Наукова новизна одержаних результатів магістерського дослідження полягає у наступному:

- *удосконалено* науково-практичний підхід до економічного обґрунтування протиправних дій керівництва ПАТ БК «Букрос» щодо доведення підприємства до банкрутства, який, на відміну від існуючих, враховує властивості оточуючого середовища підприємства та економічне підґрунтя функціонування підприємства;
- *набули подальшого розвитку* практичні основи здійснення процедури санації, які, на відміну від існуючих, враховують систему заходів фінансово-економічної безпеки підприємства стратегічної нафтогазової галузі України та спрямовані на відновлення платоспроможності боржника шляхом пошуку вітчизняного інвестора та здійснення державного контролю за реалізацією процесу санації.

ВИСНОВКИ

Сучасна наука і практика потребують подальших наукових розробок теоретико – методичного та прикладного характеру стосовно обґрунтування механізму моніторингу фінансової підсистеми системи економічної безпеки промислового підприємства. Зростаюча значущість вирішення сформульованого наукового завдання для промислових підприємств зумовлена необхідністю забезпечення ефективності системи економічної безпеки національної економіки України.

Економічна безпека підприємства сьогодні є однією з найважливіших умов для забезпечення нормального функціонування і розвитку всієї сфери підприємництва, особливо стратегічно важливих для держави підприємств промисловості. Досягнення економічної безпеки промислових підприємств в умовах ринкових трансформацій дасть змогу закріпити незалежність держави, зберегти та розширити ринки збуту, оптимізувати експортно-імпорتنний потенціал країни, що у сукупності сприятиме зміцненню економічної стабільності, зростанню прибутковості господарської діяльності промислових підприємств і формуванню оновлених підходів до мінімізації фінансових ризиків та нейтралізації загроз бізнесу.

Запропоновано використовувати у якості методичного підґрунтя розробки заходів з фінансово-економічної безпеки систему показників оцінки фінансового стану підприємства А.М. Поддєрьогіна. На нашу думку запропонована автором система показників оцінювання фінансового стану підприємства є найбільш повною та дозволяє комплексно підійти до питання розкриття ознак банкрутства, які свідчать про втрату фінансово-економічної безпеки; виявлення негативних тенденцій у фінансовому стані підприємства, які можуть спричинити втрату фінансової незалежності і т.д. На підставі узагальнення результатів аналізу фінансового стану підприємства готується висновок, який містить у собі загальну оцінку фінансового стану підприємства на останню звітну дату і динаміки його зміни та рекомендації щодо доцільності прийняття рішення. Системний підхід з використанням

всіх можливих прийомів фінансового аналізу, наявних фактичних, нормативних і прогнозних показників у динаміці дає можливість реально оцінювати ефективність господарської діяльності. Ігнорування хоча б однієї з складових прийомів фінансового аналізу значно знижує ефективність аналітичних досліджень показників, що характеризують стан і розвиток суб'єктів господарювання, та не надає можливості здійснювати розробку заходів з фінансово-економічної безпеки.

Основними критеріями фінансової безпеки України та її галузей промисловості є достатність фінансових ресурсів, їх збалансованість та ліквідність, які уможливають нормальне існування та розвиток зазначених суб'єктів економічного життя.

За міжнародними показниками, Україна не бідна в енергетичному відношенні держава: при території, що дорівнює 0,4% світової, сировинні запаси надр України складають 5% світових. Територія України відноситься до одного з найстаріших у світі районів видобутку нафти. На території України відкрито 126 нафтових родовищ з промисловими запасами, які розташовані в трьох географо-геологічних регіонах на території 10 адміністративних областей:

- 1) Прикарпатський прогин, або західний регіон (Івано-Франківська, Львівська, Чернівецька області) – 40 родовищ;
- 2) Дніпровсько-Донецька западина, або східний регіон (Чернігівська, Сумська, Полтавська, Харківська, Дніпропетровська області) – 76 родовищ;
- 3) Причорноморсько-Кримський, або південний регіон (Одеська область і АР Крим) – 10 родовищ.

Обґрунтовано, що без можливості освоєння нових територій інвесторами марно говорити про нові інвестиції і збільшенні видобутку газу і нафти в Україні. Ще одна проблема галузі – це доступ до геологічних даних та відкритість цієї інформації для інвесторів. Процес з відцифрування і відкриття цих даних іде занадто повільно. Очікується, що це займе не менше, ніж півтора року. Також існує проблема «сплячих» ліцензій. До них

відносяться ті ділянки, де запаси нафти і газу є, проте власники цих ліцензій роботи з розвідки і видобування на цих територіях не ведуть.

Таким чином, Україна має значний потенціал збільшення видобутку газу. Обсяг доведених запасів газу перевищує поточний річний рівень видобутку приблизно у 15 разів. Цей показник є одним з найвищих серед газодобувних країн. За правильної державної політики й активного вирішення існуючих проблем Україна зможе суттєво збільшити видобуток газу, а в комплексі з програмами підвищення енергоефективності це дозволило б повністю відмовитися від імпортного газу. Те, наскільки швидко це станеться, буде залежати від того, як швидко уряд зможе провести необхідні зміни. В першу чергу, активно проводити аукціони з виділення нових ділянок для газовидобування і продовжувати дерегуляцію шляхом зменшення різноманітних регуляторних вимог. Інвестору не вигідно очікувати кілька років для проходження в Україні всіх дозвільних процедур у той час, коли в інших країнах він може отримати необхідні дозволи всього за кілька місяців.

Джерелами інформації для здійснення моніторингу фінансово-господарської діяльності є фінансова звітність підприємства, яка розміщена на офіційному сайті smida.gov.ua.

Впродовж періоду 31.12.2002 р. – 01.01.2012 р. майже всі показники підприємства, що характеризують фінансовий стан, не відповідали нормативним значенням та спостерігалось значне погіршення всіх показників ліквідності, фінансової стійкості та рентабельності. З огляду на вищезазначені загальні показники діяльності ПАТ БК «Букрос» можна зробити висновки, що впродовж періоду 31.12.2002 р. – 01.01.2012 р. фінансово-господарський стан ПАТ БК «Букрос» значно погіршився, про що свідчать збитки, падіння обсягу продажу продукції, як результат – негативні показники платоспроможності, залежність від позикових коштів та фінансова нестабільність.

З огляду на загальні показники діяльності ПАТ «Бурова компанія «Букрос» можна зробити висновки, що впродовж періоду 31.12.2012 р. –

31.12.2018 р. фінансово-господарський стан ПАТ «Бурова компанія «Букрос» не відповідав такому стану, що характеризує спроможність здійснювати діяльність. Починаючи з 2013 р. керівництво підприємства методично виводило із господарського обороту майно та шляхом переведення з позабалансових рахунків на баланс спеціалізованих активів – умисно відтермінувало процедуру ліквідації та банкрутства. Зокрема, чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) в 2012 році склав 2176,0 тис.грн., а собівартість реалізованої продукції – 2529 тис.грн., тобто співвідношення чистого доходу та собівартості реалізованої продукції становить 0,9; витрати на виробництво та загальновиробничі витрати перевищують дохід від реалізації. Така ситуація спостерігається вже, починаючи з 2004 р.

Про відсутність нормального руху фінансово – господарської діяльності впродовж періоду, що аналізується (2012 – 2018 рр.), свідчать такі чинники:

- відсутність залишків коштів з одержаних авансів вже станом на 31.12.2012 р.;

- відсутність витрат з обслуговування кредитних ресурсів вже починаючи з 2012 р.;

- накопичення непокритих збитків минулих років, загальний обсяг яких за даними фінансової звітності станом на кінець 2017 р. склали 97 364 тис.грн., а станом на кінець 2018 р. – 179790,1 тис.грн.;

- відсутність власних оборотних активів, зокрема їх від’ємне значення впродовж 2002 – 2018 рр., яке станом на 31.12.2018 р. становить -50682,9 тис.грн.;

- подальша «капіталізація активів» шляхом підвищення вартості основних засобів та переведення на балансові рахунки спеціалізованих активів вартістю 5258873908,00 грн., що перебували на позабалансових рахунках, в результаті чого питома вага необоротних активів станом на

31.12.2015 р. склала 95%, що унеможлиблює формування адекватної цінової політики та подальше здійснення господарської діяльності;

– фінансова неспроможність щодо погашення відсотків та основної суми боргу за кредитними зобов'язаннями, що спричиняє штрафні санкції та спонукає банківську установу до вилучення заставного майна;

– стрімке зростання обсягу кредиторських зобов'язань за такими статтями станом на 31.12.2018 р.: з бюджетом 8641,1 тис.грн.; за розрахунками зі страхування 38087,1 тис.грн.; за розрахунками з оплати праці 2167,1 тис.грн.

За результатами проведеного ретроспективного дослідження фінансово-господарської діяльності ПАТ БК «Букрос» можна зробити висновок про наявність ознак доведення до банкрутства, що свідчить про втрату державою фінансово-економічної безпеки в галузі нафтогазової промисловості.

Здійснено економічне обґрунтування протиправних дій керівництва ПАТ БК «Букрос» щодо доведення підприємства до банкрутства. Проведеним аналізом неплатоспроможності ПАТ БК «Букрос» та наявності ознак банкрутства встановлено, що впродовж 2002 – 2011 рр. фінансово-господарський стан ПАТ БК «Букрос» суттєво погіршився. Підприємство є збитковим, що спричинено демпінговою ціновою політикою продажів продукції та неефективною політикою закупівель і накопичень товарно – матеріальних цінностей. До основних причин неплатоспроможності ПАТ БК «Букрос» в 2002 – 2011 рр. слід віднести:

– низька ліквідність та фінансова нестійкість ПАТ БК «Букрос» впродовж періоду 2002 р. – 2011 р., що вбачається із тенденцій зміни структури оборотних активів та короткострокових зобов'язань; тенденцій розрахованих показників ліквідності, фінансової стійкості; тенденції зміни абсолютних показників поточної платоспроможності; не рентабельної діяльності на рівні операційної, звичайної діяльності;

стійкої збиткової діяльності з тенденцією накопичення непокритих збитків у власному капіталі;

- інвестиційна та інноваційна пасивність, що пояснюється постійним дефіцитом власних фінансових ресурсів, «старінням» основних засобів; незацікавленістю його власників у інвестуванні коштів в збиткову діяльність Підприємства, а навпаки – відволікання грошових коштів від основної діяльності;
- фінансово-економічна криза, яка тривала в державі впродовж аналізованого періоду та мала значний вплив на діяльність ПАТ БК «Букрос»;
- неефективний внутрішній менеджмент на підприємстві, спрямований на затягування фінансової кризи шляхом залучення кредитних ресурсів в періодах збиткової діяльності та вживання адміністративних заходів, спрямованих на приховування фінансової кризи.

Про відсутність нормального руху фінансово – господарської діяльності впродовж періоду 2012 – 2018 рр. свідчать такі чинники:

- відсутність залишків коштів з одержаних авансів вже станом на 31.12.2012 р.;
- відсутність витрат з обслуговування кредитних ресурсів вже починаючи з 2012 р.;
- накопичення непокритих збитків минулих років, загальний обсяг яких за даними фінансової звітності станом на кінець 2017 р. склали 97364 тис.грн., а станом на кінець 2018 р. – 179790,1 тис.грн.;
- відсутність власних оборотних активів, зокрема їх від’ємне значення впродовж 2002 – 2018 рр., яке станом на 31.12.2018 р. становить - 50682,9 тис.грн.;
- подальша «капіталізація активів» шляхом підвищення вартості основних засобів та переведення на балансові рахунки спеціалізованих активів вартістю 5258873908,00 грн., що перебували на позабалансових

рахунках, в результаті чого питома вага необоротних активів станом на 31.12.2015 р. склала 95%, що унеможливило формування адекватної цінової політики та подальше здійснення господарської діяльності;

- фінансова неспроможність щодо погашення відсотків та основної суми боргу за кредитними зобов'язаннями, що спричиняє штрафні санкції та спонукає банківську установу до вилучення заставного майна;
- стрімке зростання обсягу кредиторських зобов'язань за такими статтями станом на 31.12.2018 р.: з бюджетом 8641,1 тис.грн.; за розрахунками зі страхування 38087,1 тис.грн.; за розрахунками з оплати праці 2167,1 тис.грн.

Таким чином, впродовж 2002 – 2018 рр. підприємство нафтогазової галузі промисловості України доведено до банкрутства. Нами розроблено заходи з фінансово-економічної безпеки, які підприємство має реалізовувати в процедурі санації.

До соціально-економічних наслідків санації на підприємстві ПАТ БК «Букрос» нами віднесено такі події. Загальна сума заборгованості перед кредиторами (працівниками підприємства – банкрута), з урахуванням періодів виникнення боргів та часу затримки виплат, станом на 01.11.2019 р. складає 2 203 432,28 грн. До основних позитивних соціально-економічних наслідків проведеної санації слід віднести такі:

- покращення соціально-психологічного клімату в регіоні (Полтавська область) завдяки поступовому погашенню заборгованості із заробітної плати працівникам підприємства (100 осіб), які до процедури санації не отримували заробітну плату, починаючи з 2020 р.;
- відбувається часткове відновлення платоспроможності ПАТ БК «Букрос» завдяки інвестиціям, які (за планом) спрямовуються на придбання активів ПАТ БК «Букрос» з метою відновлення і розвитку виробництва та оновлення виробничої системи підприємства;

- висновки щодо доцільності вкладення грошових коштів вітчизняними інвесторами за цим напрямом не викликає сумнівів, виходячи з аналізу стану добувної галузі України (зокрема добування сирової нафти та природного газу) за період 1990 – 2018 р. та перше півріччя 2019 р. та стратегічного значення підприємства для економіки України;
- «оздоровлення» підприємства полягає у тому, що і інвестиції дозволяють підприємству поступово відновлювати нормальну господарську діяльність та забезпечувати поновлення робочих місць, здійснювати сплату податків і зборів, спрямовувати кошти на розвиток регіону (за рахунок місцевих податків).

Наукова новизна одержаних результатів магістерського дослідження полягає у наступному:

- *удосконалено* науково-практичний підхід до економічного обґрунтування протиправних дій керівництва ПАТ БК «Букрос» щодо доведення підприємства до банкрутства, який, на відміну від існуючих, враховує властивості оточуючого середовища підприємства та економічне підґрунтя функціонування підприємства;
- *набули подальшого розвитку* практичні основи здійснення процедури санації, які, на відміну від існуючих, враховують систему заходів фінансово-економічної безпеки підприємства стратегічної нафтогазової галузі України та спрямовані на відновлення платоспроможності боржника шляхом пошуку вітчизняного інвестора та здійснення державного контролю за реалізацією процесу санації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Михайленко В. М. Формування організаційного потенціалу розвитку економічної безпеки підприємств : монографія. Львів : Українська акад. друк., 2010. 224 с.
2. Мартинюк В. П. Митна система та економічна безпека держави : теорія і методологія : [монографія]. Тернопіль : Астон, 2010. 256 с.
3. Жаліло Я. А. Економічна стратегія держави: теорія, методологія, практика. К. : НІСД. 2003. 224 с.
4. Васильців Т. Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення : [монографія]. Львів : Арал, 2008. 384 с.
5. Губський Б. В. Економічна безпека України : методологія виміру, стан і стратегія забезпечення. К. : ДП Укрархбудінформ, 2001. 122 с.
6. Долженков О.Ф. Особливості гарантування економічної безпеки підприємницької діяльності в ринкових умовах : [монографія] Долженков О. Ф., Жуковська Ж. О., Головченко О. М. Одеса: ОЮІ ХНУВС, 2007. 208 с.
7. Економіка підприємства : [посібник з самостійного вивчення курсу]. Тернопіль: ТІСІТ, 2007. 312 с.
8. Економічна безпека підприємства в конкурентному середовищі : [монографія] М. П. Войнаренко, Т. Т. Дуда, В. В. Лук'янова, О. Ф. Яременко; за наук. ред. М. П. Войнаренка. Хмельницький.: ХНУ, 2008. 382 с.
9. Ілляшенко С. М. Економічний ризик. К. : Центр навчальної літератури, 2004. 220 с.
10. Мойсеєнко І.П. Управління фінансово – економічною безпекою підприємства / І.П. Мойсеєнко, О.М. Марченко. Львів, Львівський держ. ун-т внутрішніх справ, 2011. 380 с.
11. Васильців Т.Г. Фінансово – економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення: [монографія] / Т.Г. Васильців. Львів: Арал, 2012. 386 с.

12. Храпкина В. Анализ подходов и методов определения финансовой безопасности предприятия. *Економічний аналіз*. 2011. Вип. 8, ч. 2. С. 359-364.
13. Чорна О. М. Концептуальні підходи до розвитку фінансів суб'єктів господарювання в Україні / О. М. Чорна, О. О. Мацнева. *Науковий вісник: фінанси, банки, інвестиції*. 2011. № 3. С. 26-32.
14. Дідур К. М. Системний підхід до управління підприємством та персоналом підприємства / К. М. Дідур. Lviv Polytechnic National University Institutional Repository. URL: <http://ena.lp.edu.ua> 62 *Ефективна економіка*. 2012. № 4.
15. Картузов Є. П. Визначення фінансової безпеки підприємства: поняття, зміст, значення і функціональні аспекти / Є. П. Картузов. *Актуальні проблеми економіки*. 2012. № 8. С. 172-181.
16. Амосов О. Ю. Фінансова безпека підприємства в сучасних умовах: теоретичний аспект / О. Ю. Амосов. *Проблеми економіки*. 2011. № 4. С. 76-80.
17. Блажевич О. Г. Финансовая безопасность предприятий: определение минимально необходимого уровня / О. Г. Блажевич. *Науковий вісник: Фінанси. Банки. Інвестиції*. 2010. № 3. С. 25-31.
18. Кім Ю. Г. Проблеми управління фінансовою безпекою підприємства. *Вчені записки: зб. наук. праць*. 2008. № 18. Т. 4. С. 73-80.
19. Штангрет А. М. Управління економічною безпекою підприємств авіаційної галузі : монографія. Львів : Укр. акад. друкарства, 2011. 270 с.
20. Шеремет А.Д., Сайфулин Р.С. Методика финансового анализа. М. : ИНФРА-М. 1996. 176 с.
21. Бланк И.А. Финансовый менеджмент: Учебный курс. К. : Ника-Центр. 1999. 528 с.
22. Фінансовий менеджмент: Навч. – метод. Посібник. за ред. Т.В. Момот. К.: КНЕУ, 2001. 435 с.

23. Белоліпецький В.Г. Фінансовий менеджмент. М.: КНОРУС, 2006. 448 с.
24. Барнгольц С.Б. Анализ финансового состояния промышленных предприятий. Деньги и кредит. 1991. №11. С.32-34.
25. Кондраков М.П. Методика анализа финансового состояния предприятия в условиях перехода к рынку. Деньги и кредит. 1992. №5. С.40.
26. Поддєрьогін А. М. Фінансовий менеджмент. За ред. проф. А. М. Поддєрьогіна. К. : КНЕУ, 2005. 486 с.
27. Вартанов А.С. Экономическая диагностика деятельности предприятия: организация и методология. М. : Финансы и статистика. 1991. 80 с.
28. Севрук М.А. Экономический анализ в условиях самостоятельности предприятия. М. : Финансы и статистика. 1989. 192 с.
29. Стоянова Е. Фінансовий менеджмент. М. : Перспектива. 1995. 194 с.
30. Сопко В. Методика визначення фінансового становища підприємства за даними балансу. Бухгалтерський облік і аудит. 1995. №12. С.2-8.
31. Porter M. Competitive advantage. New York. 1995. 504 p.
32. Brigham E.F., Gapenski L.C. Financial Management: Theory and Practice. Chicago; New York; San Francisco ect.: Dryden Press, 1994. 425 p.
33. Планкетт Л., Хейл Г. Выработка и принятие управленческих решений. М. : Прогресс. 1986. 358 с.
34. Маскон М.Х., Альберт М., Хедоури Ф. Основы менеджмента. Пер с англ. М. : Дело. 1992. 702 с.
35. Карцева В.В. Фінансовий контролінг в системі фінансового менеджменту. В.В. Карцева. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/sre.
36. Терещенко О.О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання. Навч. посібник. О.О. Терещенко. К. : КНЕУ. 2003. 554 с.
37. Ліпич Л.Г. Контролінг в системі антикризового управління. Л.Г. Ліпич, І.О. Гадзевич. URL: <http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Vnulp/Menegment>.

- 38.Крамаренко Г.О., Чорна О. Є., Фінансовий менеджмент: Підручник. Г. О. Крамаренко, О. Є. Чорна. К. : Центр навчальної літератури. 2006. 520 с.
- 39.Кононенко О., Маханько О. Анализ финансовой отчетности. О. Кононенко, О. Маханько. Харьков. : Консул, 2012. 208 с.
- 40.Базілінська О. Я., Фінансовий аналіз: теорія та практика. О.Я. Базілінська. К. : Центр учбової літератури. 2009. 328 с.
- 41.Білик М. Д., Павловська О. В., Притуляк Н. М., Невмержицька Н. Ю. Фінансовий аналіз. Навч. посіб. М. Д. Білик, О. В. Павловська, Н.М. Притуляк, Н. Ю. Невмержицька. К. : КНЕУ. 2007. 592 с.
- 42.Костирко Р.О., Фінансовий аналіз. Х. : Фактор. 2007. 784 с.
- 43.Косова Т.Д., Сіменко І. В., Фінансовий аналіз. Тексти лекцій. / Т.Д. Косова, І.В. Сіменко. URL: [http:// www.driv.com.ua](http://www.driv.com.ua).
- 44.Калінеску Т.В. Фінансовий менеджмент. Луганськ: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2010. 372 с.
- 45.Партин Г.О., Селюченко Н.Є. Фінансовий менеджмент. Львів: Вид-во НУ «ЛП». 2010. 332 с.
- 46.Старовойтов М.К., Фомин П.А., Практический инструментарий организации управления промышленным предприятием. URL: <http://www.cis2000/publish/intro.shtml>.
- 47.Ронова Р.С., Финансовый менеджмент.- М.: ММИЭИФП, 2003. – 107 с.
- 48.Литовских А.М. Финансовый менеджмент. Конспект лекций. URL: http://rudiplom.ru/lekcii/finansy/finansovyi_menedzhment.
- 49.Про затвердження Методичних рекомендацій щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства. Наказ Міністерства економіки України від 19.01.2006. № 14. Бізнес - Бухгалтерія. Право. Податки. Консультації. Збірник систематизованого законодавства. Київ, 2006. № 4.
- 50.Євтух О.Т. Фінансовий менеджмент. Навч. посібник. К. : ЦУЛ, 2011. 408 с.

51. Мец В.О. Економічний аналіз фінансових результатів та фінансового стану підприємства: Навч. посіб. К.: Вища школа, 2003. 278 с.
52. Єлецьких С.Я. Фінансова санація та банкрутство підприємств: навчальний посібник для вузів. К. : Центр учбової літератури. 2007. 175 с.
53. Пушкар А.И., Тридед А.Н., Колос А.П. Антикризисное управление: стратегии, модели, механизмы. Х. : ХДЭУ. 2001. 452 с.
54. Антикризисное управление: от банкротства – к финансовому оздоровлению. Под ред. Г.П. Иванова. М. : Закон и право, ЮНИТИ, 2005. 360 с.
55. Салига С.Я., Лященко Є.І., Дацій Н.В. Антикризове фінансове управління підприємством. К.: Центр навчальної літератури. 2005. 208 с.
56. Офіційний сайт smida.gov.ua. (Інформація: основні види діяльності, опис бізнесу, фінансова звітність, результати діяльності емітенту ПАТ БК «Букрос» за 2002 – 2017 рр.).
57. Терещенко О.О. Антикризове фінансове управління на підприємстві: Монографія. К.: КНЕУ, 2008. 272 с.
58. Банкрутство і санація підприємства: Теорія і практика кризового управління. За ред. О. В. Мозенкова. Х.: ВД «ІНЖЕК», 2003. 272 с.
59. Андрущак Є.М. Удосконалення інституту банкрутства. Фінанси України. 2001. № 9. С. 29-37.
60. Коваленко Л.О., Ремньова Л. М. Фінансовий менеджмент: К. : Знання, 2008. 483 с.
61. Лосева М.С. Процедура банкрутства – ефективний важіль примусового удосконалення систем управління суб'єктами господарювання. К. : КНЕТУ, 2000. 200 с.
62. Салига С. Я., Дацій О. І., Нестеренко Н. В. Управління фінансовою санацією підприємства. К.: Центр навчальної літератури, 2005. 240 с.

63. Челишев О. М. Разработка инструментальных методов прогнозирования банкротства предприятий. М.: Финансы и статистика, 2006. 116 с.
64. Штангрет А. М. Фінансова санація та банкрутство підприємств: Навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2005. 168 с.
65. Матвійчук А. О. Діагностика банкрутства підприємства. Економіка України. 2007. № 4. С. 20-28.
66. Цал-Цалко Ю. С. Фінансовий аналіз. К. : Центр учбової літератури, 2008. 566 с.
67. Проект Концепції фінансової безпеки України. URL: <http://www.ufin.com.ua/konsercia/008.doc> (дата звернення: 03.11.2019).
68. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України. Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України 29.10.2013 № 1277. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/ME131588>
69. Промисловість. Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki> (дата звернення 19.11.2019).
70. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо дерегуляції в нафтогазовій галузі». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2665-14/card2#Card>.
71. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV (в ред. Закону України від 17.01.2019 № 2672-VIII). URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
72. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
73. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні. Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV (в ред. Закону України від 18.09.2018 № 2545-VIII). URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.
74. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI (із змін. та допов.). URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2755-17>.

75. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-V. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/2456-17> (дата звернення: 18.10.2019).
76. Сизоненко В.І. Розробка системи фінансової безпеки на підприємствах промисловості як передумова мінімізації підприємницьких ризиків / Н.Г. Метеленко, В.І. Сизоненко // Вплив цифрової освіти на розвиток людського капіталу : Міжнародна науково-практична internet-конференція. (Запоріжжя, Україна, 20 – 21 листопада 2019). – Запоріжжя: ЗНУ, Інженерний інститут, 2019. – С.233 – 235.

ДОДАТКИ

			КОДИ
		Дата(рік, місяць, число)	2017 01 01
Підприємство	Публічне акціонерне товариство "Бурова компанія "Букрос"	за ЄДРПОУ	143136
Територія		за КОАТУУ	5300000000
Організаційно-правова форма господарювання	Акціонерне товариство	за КОПФГ	230
Вид економічної діяльності	Розвідувальне буріння	за КВЕД	43.13
Середня кількість працівників	4		
Адреса	36034, Полтавська, ., м. Полтава, вул. Половка, буд.88/1, (0532)66-58-74		

**Баланс (Звіт про фінансовий стан)
на 31.12.2016 р.**

Актив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду	На дату переходу на міжнародні стандарти фінансової звітності
1	2	3	4	5
I. Необоротні активи				
Нематеріальні активи:	1000	0	0	0
первісна вартість	1001	20	20	0
накопичена амортизація	1002	20	20	0
Незавершені капітальні інвестиції	1005	5472	5472	0
Основні засоби:	1010	5286718	5286718	0
первісна вартість	1011	5308765	5308765	0
знос	1012	22047	22047	0
Інвестиційна нерухомість:	1015	0	0	0
первісна вартість	1016	0	0	0
знос	1017	0	0	0
Довгострокові біологічні активи:	1020	0	0	0
первісна вартість	1021	0	0	0
накопичена амортизація	1022	0	0	0

Довгострокові фінансові інвестиції:				
які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030	336	336	0
Усього за розділом I	1095	5292526	5292526	0
II. Оборотні активи				
Запаси	1100	17595	17651	0
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	259636	258044	0
Дебіторська заборгованість за розрахунками:	1130	316	316	0
за виданими авансами				
з бюджетом	1135	0	0	0
у тому числі з податку на прибуток	1136	0	0	0
з нарахованих доходів	1140	0	0	0
із внутрішніх розрахунків	1145	0	0	0
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	230	40	0
Поточні фінансові інвестиції	1160	0	0	0
Гроші та їх еквіваленти	1165	0	0	0
Готівка	1166	0	0	0
Рахунки в банках	1167	0	40	0
Витрати майбутніх періодів	1170	0	0	0
Інші оборотні активи	1190	0	0	0
Усього за розділом II	1195	277777	276051	0
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	0	0	0
Баланс	1300	5570303	5568577	0

Пасив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду	На дату переходу на міжнародні стандарти фінансової звітності
I. Власний капітал				
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	120	120	0
Додатковий капітал	1410	5398238	5398238	0
Емісійний дохід	1411	0	0	0
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	-91213	-97292	0
Усього за розділом I	1495	5307145	5301066	0

II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення				
Відстрочені податкові зобов'язання	1500	0	0	0
Пенсійні зобов'язання	1505	0	0	0
Довгострокові кредити банків	1510	0	0	0
Інші довгострокові зобов'язання	1515	0	0	0
Довгострокові забезпечення	1520	0	0	0
Довгострокові забезпечення витрат персоналу	1521	0	0	0
Цільове фінансування	1525	0	0	0
Усього за розділом II	1595	0	0	0
III. Поточні зобов'язання і забезпечення				
Короткострокові кредити банків	1600	4232	2576	0
Векселі видані	1605	0	0	0
Поточна кредиторська заборгованість:	1610	0	0	0
за довгостроковими зобов'язаннями				
за товари, роботи, послуги	1615	905	924	0
за розрахунками з бюджетом	1620	793	793	0
за у тому числі з податку на прибуток	1621	0	0	0
за розрахунками зі страхування	1625	2490	2490	0
за розрахунками з оплати праці	1630	3259	3259	0
Доходи майбутніх періодів	1665	257469	257469	0
Відстрочені комісійні доходи від перестраховиків	1670	0	0	0
Інші поточні зобов'язання	1690	10	0	0
Усього за розділом III	1695	269158	267511	0
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	0	0	0
V. Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду	1800	0	0	0
Баланс	1900	5576303	5568577	0

Звіт про фінансові результати (Звіт про

сукупний дохід)

за 2016 рік

I. ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	830	773
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	-695	-778
Валовий: прибуток	2090	135	0
Валовий: збиток	2095	0	-5
Інші операційні доходи	2120	1	300
Адміністративні витрати	2130	-35	-23
Витрати на збут	2150	-23	-20
Інші операційні витрати	2180	-157	-280
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток	2190	0	0
Фінансовий результат від операційної діяльності: збиток	2195	-79	-28
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток	2290	0	0
Фінансовий результат до оподаткування: збиток	2295	-79	-28
Чистий фінансовий результат: прибуток	2350	0	0
Чистий фінансовий результат: збиток	2355	-79	-28

III. ЕЛЕМЕНТИ ОПЕРАЦІЙНИХ ВИТРАТ

Матеріальні затрати	2500	0	599
Витрати на оплату праці	2505	103	96
Відрахування на соціальні заходи	2510	23	32
Амортизація	2515	0	81
Інші операційні витрати	2520	199	13
Разом	2550	325	821

IV. РОЗРАХУНОК ПОКАЗНИКІВ
ПРИБУТКОВОСТІ АКЦІЙ

Середньорічна кількість простих акцій	2600	2392930	2392930
Скоригована середньорічна кількість простих акцій	2605	2392930	2392930
Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2610	-0.033	-0.0117
Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2615	-0.033	-0.0117
Дивіденди на одну просту акцію	2650	0	0